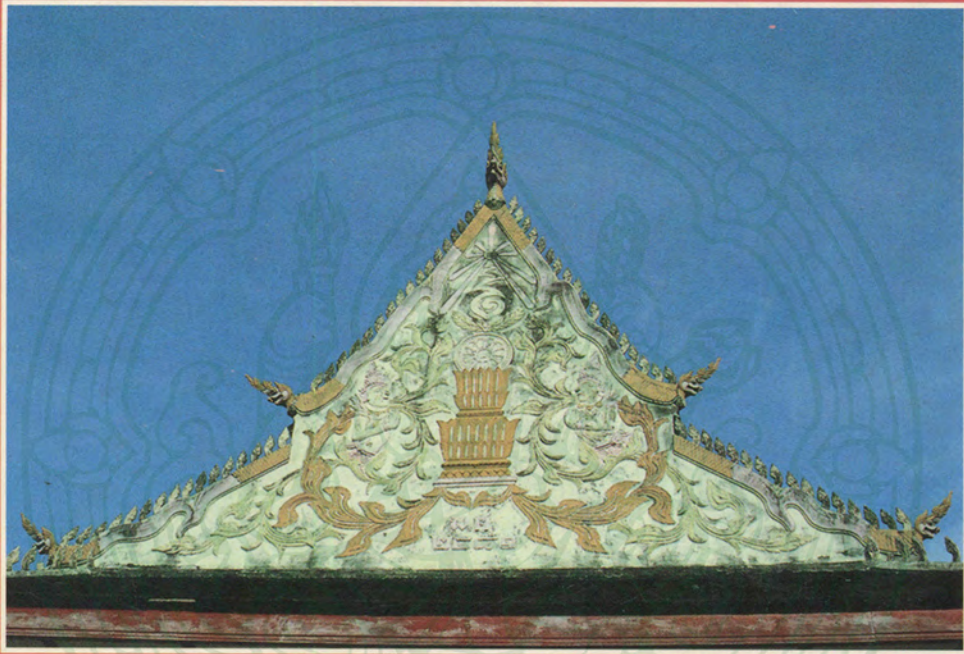

ปกิณกศิลปวัฒนธรรม

เล่ม ๒

294.3135

ถ 528 ป

ล. 2 จ. 1

กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่
เนื่องในโอกาสถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
ณ วัดธรรมิการามวรวิหาร
๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๙

ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๒

กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่

เนื่องในโอกาสถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดธรรมิการามวรวิหาร

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๒

พิมพ์ครั้งแรก ๒,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๓๙

ข้อมูลบัตรรายการของหอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

ปกิณกศิลปวัฒนธรรม

วัดธรรมิการามวรวิหาร. ๑. ประวัติ ๒. วัฒนธรรมไทย. / ชื่อเรื่อง

๒๕๓๑๓๕

ISBN ๙๗๔-๔๑๗-๓๕๗-๒

คณะกรรมการจัดทำหนังสืออนุสรณ์

ผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ (นางสาวคิระลีย์ ภูเพ็ชร)	ประธานกรรมการ
หัวหน้ากลุ่มงานวัฒนธรรมและจารีตประเพณี (นางสาวฉวีงาม มาเจริญ)	กรรมการ
นางฤดีรัตน์ กายราศ	กรรมการ
นางสาวราตรี โตเพ่งพัฒน์	กรรมการ
นายสถาพร ดงขุนทด	กรรมการ
นางอลิสรา รามโกมุท	กรรมการและเลขานุการ

ผู้ค้นคว้าเรียบเรียง

นางฤดีรัตน์ กายราศ
นางสาวราตรี โตเพ่งพัฒน์
นายสถาพร ดงขุนทด

ผู้ออกแบบปก

นายสิงห์คม บริสุทธิ์

ผู้ถ่ายภาพ

นางสาวน้ำทิพย์ นงค์สูงเนิน

๒๙๔.๓๑๓๕
๗ ๕ ๒ ๒
๑.๒ ค.๑

สำนักงานวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

000245

คำนำ

การทอดกฐิน เป็นประเพณีสำคัญอันเนื่องในพระบรมพุทธานุศาสน์ที่ปฏิบัติสืบมาแต่สมัยสุโขทัย กฐินกาลจะเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นต้นไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ มีโบราณราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์จะทรงนำราษฎรบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ด้วยพระองค์เอง เรียกว่า “กฐินหลวง” ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ กฐินหลวงได้กลายเป็นพระราชกิจและราชประเพณีสำคัญของชาติ ซึ่งพระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินชลมารค และสถลมารค นำผ้าพระกฐินไปถวาย ณ พระอารามสำคัญที่พระมหากษัตริย์แต่กาลก่อนทรงสถาปนาหรือปฏิสังขรณ์ไว้ทั้งในเขตพระนครและภูมิภาค ปัจจุบันเนื่องจากพระอารามหลวงทั่วพระราชอาณาจักมีจำนวนถึง ๒๓๙ แห่ง กอปรกับฤดูแห่งกฐินกาลมีช่วงจำกัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าพระกฐินให้พระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ตลอดจนองค์กรเอกชน นำไปทอดแทนพระองค์เพื่อให้บรรลุตามโบราณราชประเพณีอย่างทั่วถึง เป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติให้รุ่งเรืองสถาพรต่อไป

กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ทำนุบำรุง ส่งเสริม พัฒนา และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ได้รับสนองพระราชศรัทธาผ้าพระกฐินพระราชทานไปทอดถวาย ณ พระอารามหลวง ทั้งในพระนครและภูมิภาค เสมอมา และในวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๙ นี้ กรมศิลปากรได้นำผ้าพระกฐินมาทอด ณ วัดธรรมิการามวรวิหาร พระอารามหลวงสำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในภูมิสถานอันงดงามตามธรรมชาติแวดล้อมของอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระอารามแห่งนี้เคยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระราชทานปูชนียวัตถุ ตลอดจนพระราชทรัพย์สำหรับพัฒนาเพื่อสาธารณประโยชน์ ด้วยทรงพอพระราชหฤทัยว่าเป็นสถานที่อันสมควรแก่การเจริญสมณธรรม และในพ.ศ. ๒๕๐๗ พระอารามแห่งนี้ยังได้รับยกย่องจากกระทรวงศึกษาธิการว่าเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

เพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสนี้ กรมศิลปากรได้มอบหมายให้ข้าราชการกลุ่มงานวัฒนธรรมและจารีตประเพณี กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้า เรียบเรียง จัดทำหนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรม เผยแพร่ความรู้ที่พิจารณาว่ามีคุณค่าและเป็นประวัติแก่ประชาชนทั่วไปประกอบด้วยประวัติความเป็นมาของวัดธรรมิการามวรวิหาร ประวัติจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ศิลปวัฒนธรรมอันน่าสนใจในท้องถิ่น รวมทั้งสาระน่ารู้เกี่ยวกับงานของกรมศิลปากรด้านบริการต่อปวงชน

กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อท่านที่มีกุศลศรัทธามาร่วม
ในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานในครั้งนี้ รวมทั้งผู้สนใจศึกษาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี
และศิลปวัฒนธรรมตามสมควร

(นายสมคิด โชติกวณิชย์)

อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

๓ ตุลาคม ๒๕๓๙

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ประวัติวัดธรรมการามวรวิหาร

สถานะและที่ตั้ง	๑๑
ประวัติการสร้างวัด	๑๑
สิ่งสำคัญภายในวัด	๑๕
การศึกษาและการสาธารณสงเคราะห์	๒๑
จำนวนพระภิกษุสามเณร	๒๗
ระเบียบและประเพณีของวัด	๒๘
ลำดับเจ้าอาวาส	๒๘
ผู้มีอุปการคุณ	๒๙

ประวัติจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่ตั้ง อาณาเขต และลักษณะทั่วไป	๔๒
การบริการสังคม	๕๔
สภาพทางเศรษฐกิจ	๕๔
ลักษณะภูมิประเทศ	๕๕
ลักษณะภูมิอากาศ	๕๗
การปกครอง	๕๗
การเมืองและความมั่นคง	๕๗

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์	๖๑
อำเภอปราณบุรี	๖๕
อำเภอบางสะพาน	๗๔
อำเภอหัวหิน	๗๗
อำเภอบางสะพานน้อย	๘๐
อำเภอกุยบุรี	๘๔
อำเภอทับสะแก	๘๕
กิ่งอำเภอสามร้อยยอด	๘๗

ศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น

เรื่องของกรมศิลปากรที่ประชาชนควรรู้

บรรณานุกรม

รายชื่อพระอารามหลวงที่กรมศิลปากรนำผ้าพระกฐินพระราชทาน
ไปทอด พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๙

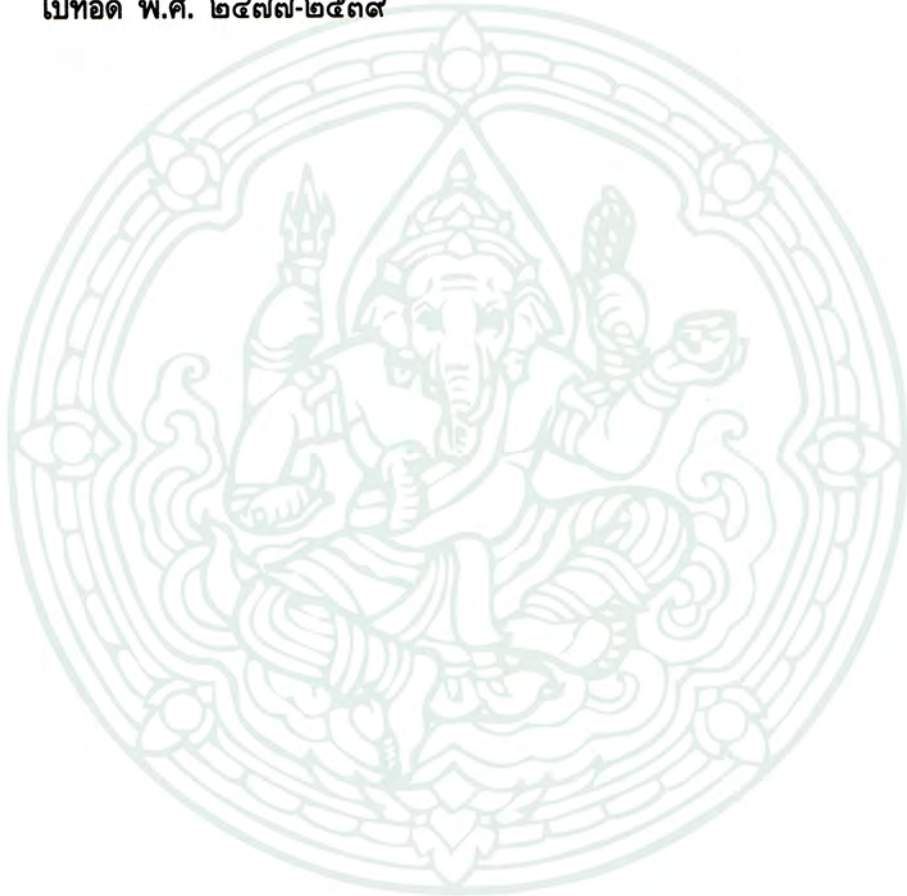
หน้า

๙๒

๙๙

๑๔๕

๑๔๘

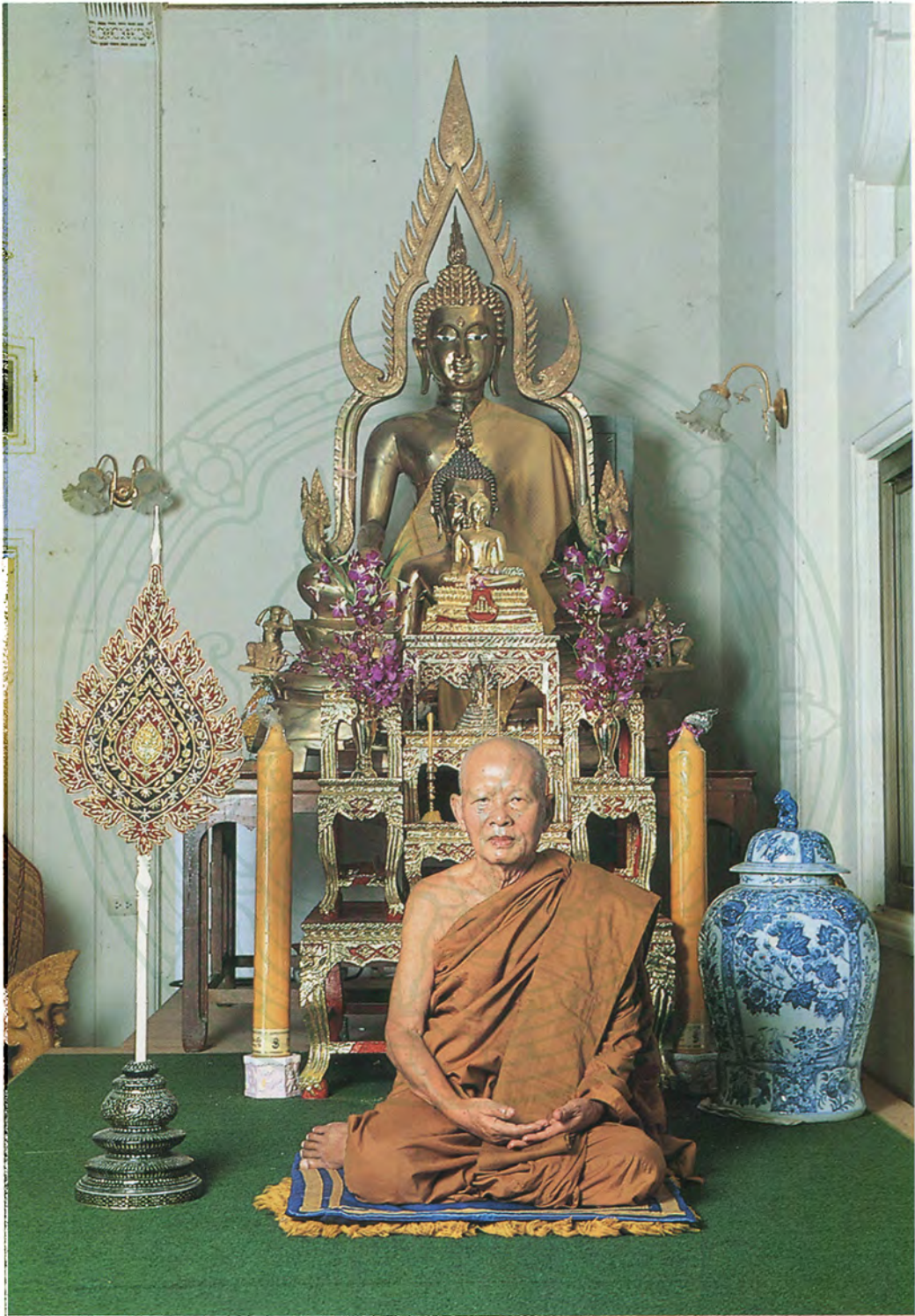

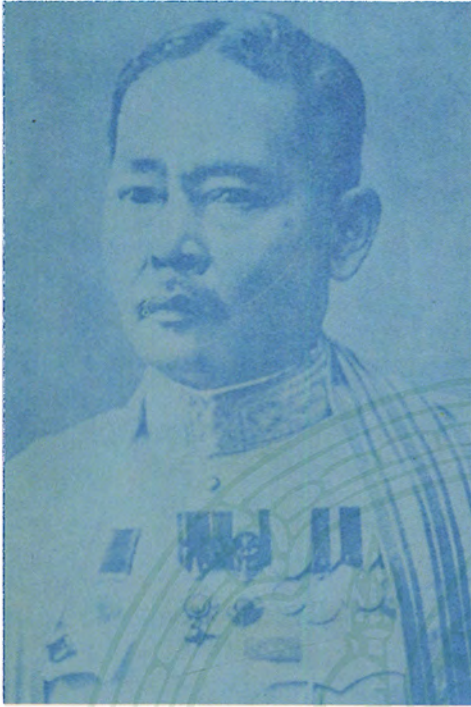
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการสร้างวัดธรรมิการามในปี พุทธศักราช ๒๔๖๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน
ณ วัดธรรมิการาม เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๑

พระราชเมธาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดธรรมิการาม รูปที่ ๔
(จรัส สุนทรโล เอี่ยมสุวรรณ)
๒๕๒๒ - ปัจจุบัน

ผู้สร้างวัดธรรมิการามวรวิหาร พระยาดำรงธรรมสาร (สำอาง เศษศิริ) คุณหญิงดำรงธรรมสาร (ใหญ่ เศษศิริ)

ผู้มีอุปการคุณต่อวัด พันโท พระชำนาญชาติศักดิ์ดา นางชำนาญชาติศักดิ์ดา (เนื่อม ชำนาญชาติศักดิ์ดา)

พระอุโบสถ วัดธรรมิการามวรวิหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

พระพุทธชินราชจำลอง พระประธานในพระอุโบสถ
รัชกาลที่ ๖ พระราชทาน

ธรรมาสถ์กบช้าง ชันโท
รัชกาลที่ ๖ พระราชทาน

พัทธสีมาหินลาย
รัชกาลที่ ๖ พระราชทาน

พัทธสีมาประดิษฐานตรงมุขพระอุโบสถ
รัชกาลที่ ๖ พระราชทาน

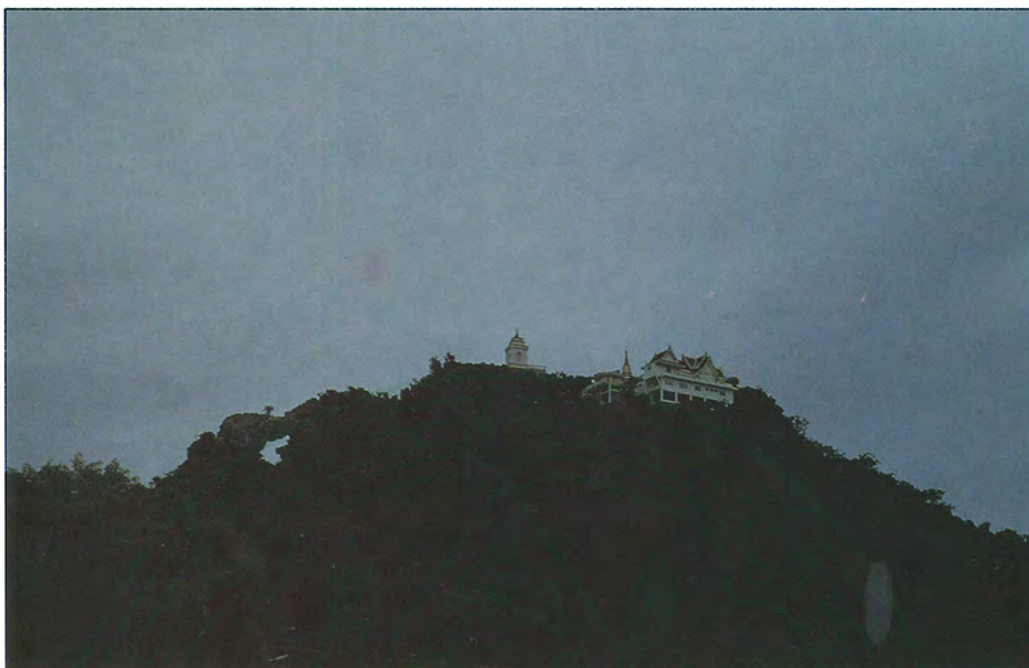
ศาลาพิเศษศิริสวณคคิ ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ

หอนันทพลาธิภวคคิ สวณศาลาพิเศษศิริสวณคคิ

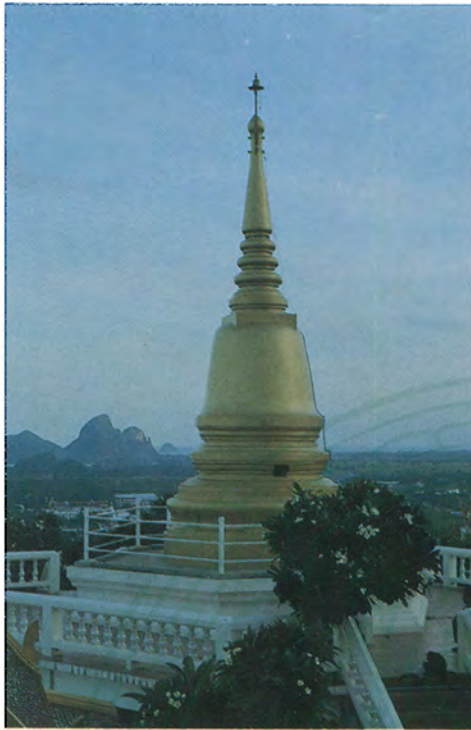
(บน-ล่าง) บริเวณปากคลองบางนางรม ที่ถูกปิดทาง กลายเป็นอ่างน้ำขนาดใหญ่

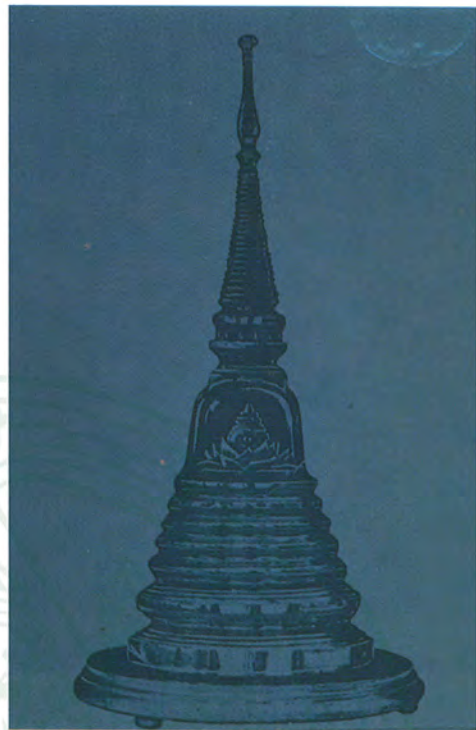
เขาช่องกระจก หน้าวัดธรรมิการามวรวิหาร เขาสูงเล็กๆ ริมอ่าวประจวบฯ

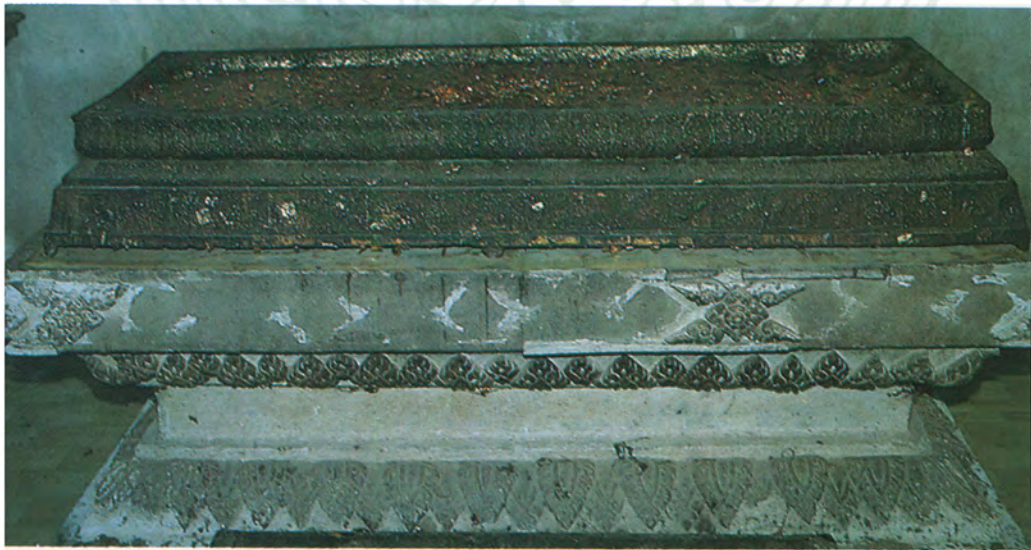
ปูชนียสถานบนยอดเขาช่องกระจก

พระเจดีย์บนยอดเขาช่องกระจก

ภาพวาด พระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่ง
ประดิษฐานอยู่ในพระเจดีย์บนเขาช่องกระจก

รอยพระพุทธบาทจำลองในมณฑป

หมู่กุฏิ ๙ หลัง ในบริเวณคณะใต้

โรงเรียนปริยัติธรรมหลังเก่าในบริเวณด้านหน้าคณะได้ซึ่งสร้างแทนหลังเดิมในเขตคณะเหนือที่พังลงเพราะเกิดอุทกภัย

โรงเรียนปริยัติธรรมหลังใหม่ในบริเวณคณะได้

ประวัติวัดธรรมนิการามวรวิหาร

สถานะและที่ตั้งวัด

วัดธรรมนิการามวรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ตั้งอยู่เลขที่ ๘๖/๒ ถนนประจวบคีรีขันธ์ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เดิมมีชื่อเรียกว่า วัดปากคลอง (เพราะอยู่ติดคลองบางนางรม) และเรียกกันทั่วไปว่า วัดเขาช่องกระเจก

อาณาเขต

ทิศเหนือ จดหมู่บ้านคลองบางนางรม
ทิศใต้ จดถนนประจวบคีรีขันธ์ และเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันออก จดอ่าวไทย ด้านอ่าวประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันตก จดคลองบางนางรม และเรือนจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วัดธรรมนิการามวรวิหาร มีพื้นที่วัดทั้งสิ้น ๖๔ ไร่เศษ โดยแบ่งตามเขตพื้นที่เป็น ๒ คณะ เรียกว่าที่ตั้งวัดเดิมว่าคณะเหนือ และเขตวัดที่ขยายลงมาทางใต้ เรียกคณะใต้

คณะเหนือ มีพื้นที่ประมาณ ๑๒ ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขาสองกระเจก มีพื้นที่ยาวไปตามฝั่งทะเล ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เขตคณะเหนือนี้ อาคารสิ่งก่อสร้างเกือบทั้งหมดเป็นอาคารเก่า เว้นศาลาเอนกประสงค์ “วิเศษศิริสามัคคี” ที่สร้างในสมัยปัจจุบัน พื้นที่คณะเหนือหรือเขตพระอารามเดิมนี้นี้ ยากแก่การขยายพื้นที่ก่อสร้างอาคารสถานที่ต่างๆ เพราะพื้นดินถูกน้ำกัดเซาะตลอดเวลา ซ้ำอุทกภัยที่เกิดขึ้นในอดีตยังทำลายอาคารที่ใช้ในการศึกษา คือ โรงเรียนปริยัติธรรมเดิม ตรงปากคลองใกล้สะพานข้ามคลองบางนางรมพังทะลายลงอีกด้วย ทางวัดจึงต้องขยายพื้นที่ลงมายังเขตที่ตั้งคณะใต้ในปัจจุบัน

คณะใต้ (คณะนอก) ตั้งอยู่หลังเขาสองกระเจก พื้นที่เดิมส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มต่ำ มีแอ่งน้ำขัง ต้องทำการถมพื้นที่ด้วยดินและลูกรังในบริเวณที่มีปัญหา และต้องปรับพื้นที่กันเรื่อยมา คณะใต้มีพื้นที่ตามโฉนดที่ออกในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ จำนวนทั้งสิ้น ๕๒ ไร่ ๘๖.๗ ตารางวา ภายในอาณาบริเวณนี้มีอาคารสิ่งก่อสร้างเพื่อประโยชน์ในการพระศาสนาเป็นจำนวนมาก อาทิ โรงเรียนปริยัติธรรม ฌมุกุณสังฆศาลาเอนกประสงค์ ศาลาจตุรมุข ฌาปนสถาน ศาลาปฏิบัติธรรมของอุบาสิก และตึกที่พัก หอประชุม ฯลฯ อาคารสิ่งก่อสร้างในเขตคณะใต้ส่วนใหญ่จะเป็นอาคารที่สร้างในปัจจุบัน

ที่ธรณีสงบ^๑

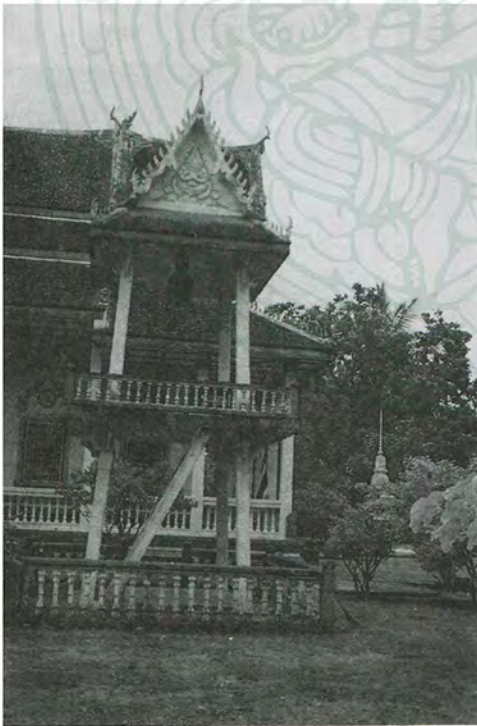
ลำดับที่	เอกสารสิทธิ์/ที่ดินตั้งอยู่	เนื้อที่	ประวัติการได้มา
๑	โฉนดเลขที่ ๒๐ ต.บึงตะเคียน อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี	๗๓๐-๑-๕๑ ไร่	ลำดับ ๑-๒ รวมเนื้อที่ ๗๒๔ ไร่ ๒ งาน ๗๕ วา นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ยกให้โดยพินัยกรรม ลงวันที่ ๒๐ พ.ย. ๒๕๑๒ ต่อมาทนายเห็นว่า การให้เช่าที่ดินวัดได้เงินน้อย กอปรกับยังมีได้โอนกรรมสิทธิ์ให้แก่วัด จึงขออนุญาตขาย นำเงินที่ขายได้ทั้งหมด ถวายวัดธรรมิการาม ทางวัดได้ฝากไว้ที่มูลนิธิมหาวิทยาลัยเบญจกัญญาได้เฉพาะดอกเบี้ย
๒	โฉนดเลขที่ ๑๔๔๖ ต.บึงอ้ายเลียบ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี	๑๔๔-๑-๒๔ ไร่	
๓	โฉนดเลขที่ ๒๔๔๗๕ และ ๒๔๔๗๖ แขวงสามเสนนอก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร รวม ๒ โฉนด	๐-๒-๓ ไร่	นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ยกให้โดยพินัยกรรมลงวันที่ ๑๘ ม.ค. ๒๕๑๕ ปัจจุบันทางวัดให้เอกชนเช่าปลูกบ้านอยู่อาศัย
๔	โฉนดเลขที่ ๓๑๓๘ และ ๓๑๒๔ แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร รวม ๒ โฉนด	๒-๓-๔๘ ไร่	คุณหญิงดำรงธรรมสาร (ใหญ่วิเศษศิริ) ยกให้ปัจจุบันถูกการทางพิเศษแห่งประเทศไทยเวนคืนเพื่อสร้างทางด่วนพิเศษเกือบหมด
๕	โฉนดเลขที่ ๓๑๔๒ แขวงวัด สามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ^๒	๐-๑-๔๘ ไร่	นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ยกให้เป็นที่ดินแปลงเดียวกับที่ยกให้โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ปัจจุบันยังจัดการเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ไม่เรียบร้อย
๖	โฉนดเลขที่ ๑๐๘๒ และ ๑๐๘๓ ต.เกาะหลัก อ.เมือง จ.ประจวบคีรีขันธ์ รวม ๒ แปลง	๒๗-๑-๘๐ ไร่	วัดซื้อจากนายริน หนูแก้ว ปัจจุบันวัดอนุญาตให้เป็นที่ตั้งโรงเรียนวัดธรรมิการาม สังกัดเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์

^๑ สมพงษ์ สุทินศักดิ์. วัดธรรมิการาม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เลียงเชียง, ๒๕๓๗), หน้า ๒

^๒ ที่ธรณีสงบ ลำดับที่ ๕ นั้น ได้รับคำชี้แจงจากพระครูโสภาธรรมทัศน์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสว่า บัดนี้ (พ.ศ.๒๕๓๔) ได้ทำนิติกรรมเรียบร้อยแล้ว

ศาลาอเนกประสงค์วิเศษศิริสามัคคี คณะเหนือ

หอร่มช้างพระอุโบสถวัดธรรมิการาม คณะเหนือ

ไบเสมา พระอุโบสถวัดธรรมิการาม คณะเหนือ

ประวัติการสร้างวัด

สมัยก่อนสถานที่ตั้งวัดธรรมิการามและบริเวณโดยรอบนั้นยังไม่มีถนนตัดผ่าน เหนือวัดขึ้นไปเป็นหมู่บ้านชาวประมงเรียกกันว่าบ้านปากคลอง (ปากคลองบางนางรม) ด้านหน้าวัดเป็นทะเล ส่วนหลังวัดเป็นคลอง ซึ่งเต็มไปด้วยป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ มีดินแสม ดินโกงกาง ขึ้นอยู่หนาแน่น พื้นที่แถบนี้มีความวิเวกสงบเงียบ เหมาะแก่การเจริญสมณธรรม สมดังพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพอพระราชหฤทัย เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการสร้างวัดในระยะแรก เพราะขณะนั้นได้เสด็จแปรพระราชฐานไปยังจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และประทับแรมที่พลับพลาชายทะเล ติดบริเวณเขาช่องกระเจกใกล้ๆ กันนั้น

พระราชเมธาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามองค์ปัจจุบัน เล่ามูลเหตุการณ์สร้างวัด ตามคำบอกเล่าของผู้รู้จักครอบครัวพระยาดำรงธรรมสาร และคุณหญิงใหญ่ผู้สร้างวัดว่า บุตรของพระยาดำรงธรรมสาร อันเกิดแต่คุณหญิงได้ถึงแก่กรรมลง ด้วยความรักความผูกพันอย่างลึกซึ้ง จึงเชื่อตามที่ผู้บอกกล่าว บุตรมาเกิดที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จึงได้ดั้นด้นเดินทางมายังที่แถบนี้ ทั้งๆ ที่สมัยก่อนที่นี่มีสภาพเป็นป่าเป็นดง และเมื่อมาเห็นพื้นที่ตรงที่สร้างวัด (ที่เรียกคณะเหนือในปัจจุบัน) ท่านรู้สึกพอใจมาก จึงเรียไรและรวบรวมเงินกันสร้างวัด ณ ที่นี้

พระยาดำรงธรรมสารและคุณหญิงได้จัดหาที่ดินจำนวน ๓๒ ไร่ ๒ งาน ๒๐ ตารางวาให้สร้างวัด เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ แต่ระยะแรกของการก่อตั้ง ยังมีสถานะเป็นสำนักสงฆ์ ซึ่งคณะสงฆ์อนุญาตให้ตั้งเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ต่อมาในวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ จึงได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีฐานะเป็นวัดโดยสมบูรณ์

ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เกิดน้ำท่วมใหญ่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วัดธรรมิการาม ซึ่งมีพื้นที่ติดคลองและติดทะเล ได้รับความเสียหายมาก สภาพวัดครั้งนั้นเกือบจะมีสภาพเหมือนวัดร้าง จนปี พ.ศ. ๒๔๙๓ จึงได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ ครั้นถึงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ วัดธรรมิการาม ซึ่งมีฐานะเป็นวัดราษฎร์ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงดังข้อมูลต่อไปนี้

พระอุโบสถวัดธรรมิการามวรวิหาร
ประจวบคีรีขันธ์

ที่ รล. ๑๐๖๔/๒๕๐๓

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

เรื่อง ขอพระราชทานยกวัดราษฎร์ เป็นพระอารามหลวง

ทูล ราชเลขาธิการ

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการรายงาน ว่า สังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การปกครองแจ้งว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พร้อมด้วยข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน นายกเทศมนตรี และนายกพุทธสมาคมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยื่นรายงานขอพระราชทานยกวัดธรรมิการาม ตำบลเกาะหลัก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง โดยที่วัดนี้พระยาดำรงธรรมสารได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ พระราชทานพระพุทธรูปเป็นพระประธานในอุโบสถและของหลายอย่างประจำอาราม และในรัชกาลปัจจุบันได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุและเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบรรจุไว้ในพระเจดีย์บนยอดเขาช่องกระจกภายในบริเวณวัดนี้ ปัจจุบันสภาพวัดเจริญขึ้นโดยลำดับ เป็นที่ตั้งสำนักงานเจ้าคณะธรรมยุตจังหวัด และประกอบพิธีทางศาสนาของทางราชการ นับว่าเป็นวัดสำคัญของจังหวัด ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอคณะสังฆมนตรีแล้ว มีมติเห็นสมควรยกวัดธรรมิการาม ขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร และกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วเห็นพ้องด้วยตามมติคณะสังฆมนตรี จึงเสนอมาขอให้พิจารณานำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานตามระเบียบ

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติเห็นชอบด้วยแล้ว

จึงทูลมาเพื่อขอได้โปรดนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(นายมนูญ บริสุทธิ์)

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ชื่อ เลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ร.๑๐๖๔/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓

ใจความ ขอพระราชทานยกย่องพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
พระอิสริยยศของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ทุกเกล้าฯ ถวาย วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ พระราชทาน วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓
พระราชกระแสดูหมายเหตุ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระอิสริยยศของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๓	หมายเหตุ
---	-----------------

ที่ สร. ๓๘๒/๒๕๐๓

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

เรื่อง พระราชทานให้ยกวัดราษฎร์ เป็นพระอารามหลวง

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

อ้างถึง หนังสือที่ รล.๑๐๖๔/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

ตามที่แจ้งรายงานของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อขอให้ให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานยกวัดธรรมิการาม ตำบลเกาะหลัก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตามความละเอียดที่แจ้งไปซึ่งคณะสังฆมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติเห็นชอบด้วยแล้ว นั้น

ได้นำความกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทราบได้ฝ่าพระบาทแล้ว ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยกวัดธรรมิการามขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตามที่เสนอไป.

(หม่อมเจ้านิกรเทวัญ เทวกุล)

ราชเลขาธิการ

กองกลาง

หลังจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์^๑ ทรงมีพระราชกระแสโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดธรรมิการาม เป็นพระอารามหลวง แล้วได้มีแจ้งความกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ยกวัดธรรมิการาม เป็นพระอารามหลวง และได้ส่งแจ้งความดังกล่าว ผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไปถวายวัดธรรมิการาม มีข้อความดังต่อไปนี้

(สำเนา)

แจ้งความกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง ยกวัดราษฎร์ เป็นพระอารามหลวง

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดธรรมิการาม ตำบลเกาะหลัก^๒ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งแต่วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓ เป็นต้นไป

แจ้งความ ณ วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๐๓

(ลงนาม)

ปิ่น มาลากุล

(หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

^๑ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อยู่ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสหรัฐอเมริกา

^๒ ปัจจุบัน เป็นตำบลประจวบคีรีขันธ์

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของวัดธรรมิการามเป็นที่ลุ่มมาก เพราะถูกขนาบด้วยทะเลและคลอง ซึ่งเป็นปากคลองสู่ทะเล จึงทำให้ตลิ่งถูกน้ำเซาะอยู่ตลอด (อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ของวัดหดหายไปเมื่อมีการสร้างวัดครั้งหลัง) และมักจะได้รับอันตรายอันเกิดจากอุทกภัยอยู่เสมอ เจ้าอาวาสที่ครองวัดนี้เห็นว่าควรย้ายวัดไปที่อื่น บรรดาชาวบ้านที่อยู่ในย่านนี้ต่างพากันคัดค้าน ขณะนั้นมีผู้เสนอขายที่ดินใกล้เขาส่งกระเจกที่อยู่ถัดลงมา จึงได้ช่วยกันรวบรวมทุนซื้อที่ดินผืนนี้จำนวนประมาณ ๖ ไร่ ต่อมาผู้ว่าราชการจังหวัดสมัยนั้นอนุญาตให้จับจองบริเวณแถบนั้นได้เนื่องจากมีการปิดที่ปากคลองบางนางรม และมีผู้อาศัยดินนาถมที่ การจับจองที่ครั้งนั้นมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากเจ้าอาวาสองค์เดิมมรณภาพ เจ้าอาวาสองค์ใหม่ (รูปที่สาม) ผู้สานงานต่อได้จับจองไว้เพียงเล็กน้อย ครั้นถึงสมัยพระราชสมภารเจ้ามาครองวัด จึงบอกบุญชาวบ้านขอถมดิน เนื่องจากมีการปิดทะเลดังที่กล่าวมาแต่ตอนต้น ข้างในซึ่งเป็นปากคลองจึงกลายเป็นแอ่งน้ำใหญ่และเมื่อปิดทะเลไม่ให้น้ำเค็มเข้า ไม้ชายเลนที่อยู่ริมคลองก็ตาย จึงได้เกณฑ์นักโทษจากเรือนจำมาตัด เมื่อพื้นที่มีสภาพเป็นแอ่งน้ำก็มีคนนำแรมาล้าง โดยผู้มาล้างแร่ต้องนำดินนาถมที่ให้เป็นการตอบแทน แต่ไม่เพียงพอ ทางวัดจึงถมเองด้วย และผู้ว่าราชการจังหวัดอนุญาตให้จับจองที่ได้อีก ทางวัดจึงจับจองพื้นที่ติดกันกับผืนเดิมที่ซื้อไว้ ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ มีการออกโฉนดที่ดิน ทางวัดจึงทำโฉนดไว้ ๒ ที่ วัดเดิมซึ่งมีประมาณ ๓๒ ไร่ เหลือเพียง ๑๒ ไร่ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะในอดีตมีการจับจองที่ด้วยเรือ คลอบคลุมเอาที่ในน้ำด้วย แต่เมื่อมีการวัดเฉพาะที่ดินจึงเหลือเพียง ๑๒ ไร่ และพื้นที่ติดทะเล (ด้านถนนจอมไทยประพาส) ก็เป็นสิทธิ์ของเทศบาล จะเห็นว่าสภาพพื้นที่ของวัดธรรมิการามแห่งแรกนั้น ภายหลังพื้นที่ลดน้อยคับแคบลง ไม่เพียงพอกับพระภิกษุสามเณรที่มาศึกษาเล่าเรียน ซึ่งทวีขึ้นทุกปี การขยายพื้นที่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยสาเหตุนี้ทางวัดจึงได้ทำการจับจอง และซื้อที่ดินที่อยู่ถัดมาทางใต้ และปรับพื้นที่ใหม่ ให้เหมาะสมแก่การก่อสร้างอาคารสิ่งก่อสร้าง ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมตามเขตพื้นที่ วัดธรรมิการามจึงแบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ คณะเหนือและคณะใต้

คณะเหนือ คือ วัดธรรมิการามที่เดิมทางด้านทิศเหนือ

คณะใต้ คือ วัดธรรมิการามที่ซื้อ และจับจองใหม่ทางด้านใต้ลงมา ติดกับเขาส่งกระเจก

ทั้งสองคณะนี้เชื่อมต่อถึงกัน ด้วยสะพานข้ามคลองบางนางรม

อนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดย พันตำรวจเอกตระกูล วิเศษรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัด ขณะนั้น พร้อมด้วยคณะกรรมการจังหวัด ได้มอบสิทธิ์การดูแลรักษาเขาส่งกระเจกและบริเวณโดยรอบให้แก่วัดธรรมิการาม^{*} เขาส่งกระเจกจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัดธรรมิการามตั้งแต่นั้นมา

* ในขณะนั้นยังเป็นวัดราษฎร์

สิ่งสำคัญภายในวัด

คณะเหนือ

● **พระอุโบสถ** เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดในวัดเพราะเป็นสถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ เช่น การสวดปาติโมกข์ ประกอบพิธีอุปสมบท ประกอบพิธีกฐินกรรม (การตั้งองค์กฐินทำที่ศาลาการเปรียญ แล้วจึงนำไปทำพิธีกรานกฐินในพระอุโบสถ) เป็นต้น

พระอุโบสถวัดธรรมิกามารวิหาร ตั้งอยู่ที่บริเวณคณะเหนือด้านหน้าวัด หันหน้าไปทางทิศตะวันออกสู่ทะเล เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูน หลังคาลดระดับ ๒ ชั้น มีช่อฟ้าใบระกาปูนปั้นรูปพระยานาค หน้าบันประดับลายปูนปั้นรูปธรรมจักรประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า มีเทวดาประนมหัตถ์อยู่ตรงมุขหน้าบันด้านล่าง องค์พระอุโบสถ มีระเบียงโดยรอบ มีบันไดขึ้น-ลง ด้านละ ๒ บันได ผังด้านข้าง มีหน้าต่างด้านละ ๕ ช่อง และมีพัทธสีมาหินสลักลายพระราชทาน ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานอยู่รอบองค์พระอุโบสถทั้ง ๘ ทิศ ภายในพระอุโบสถ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดหน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๑ ก้าว (๑.๕๕ เมตร) พระพุทธรูปสำคัญองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสำหรับเป็นพระประธานประจำพระอุโบสถด้านข้างฐานชุกชีมีของพระราชทานอีกชิ้นหนึ่งที่ใช้ในกิจของสงฆ์ประจำพระอุโบสถคือ ธรรมาสัน กุบช้าง ชันโศ

● ศาลาอเนกประสงค์ “ศาลาวิเศษศิริสามัคคี”

พื้นที่บริเวณวัดธรรมิกามารวิหาร เฉพาะคณะเหนือส่วนใหญ่จะมีบรรยากาศร่มครึ้มด้วยต้นไม้ใหญ่ซึ่งปลูกมาช้านานแล้ว เช่น ต้นหว้า ต้นโพธิ์ มะม่วงหิมพานต์ สะเดา ฯลฯ ยกเว้นตรงส่วนหน้าติดหอระฆังจะเป็นพื้นที่โล่ง ที่เป็นเช่นนี้เพราะเคยเป็นที่ตั้งของศาลาการเปรียญหลังเดิมซึ่งเป็นศาลาไม้สักขนาดใหญ่ เมื่อสร้างคณะใต้ขึ้นมา ก็สร้างศาลาการเปรียญหลังที่สองขึ้นที่นั่น (ศาลาพุทธรังสิร่วมสฤทธิ) เมื่อเนินนานเข้า ศาลาการเปรียญหลังเดิมก็ถึงการเสื่อมโทรมจนต้องรื้อลง อย่างไรก็ตาม ยังมีไม้บางส่วนที่อยู่ในสภาพดี ได้แก่ พื้นและเสา เมื่อมีการสร้างศาลาอเนกประสงค์ ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ชื่อศาลาวิเศษศิริสามัคคีตรงด้านหลังพระอุโบสถ จึงนำไม้ที่ยังใช้การได้ดีจากศาลาการเปรียญที่ถูกรื้อไปมาใช้ในการก่อสร้างด้วย คือนำไม้พื้นเดิมมาปูพื้นศาลาหลังใหม่ ส่วนเสาเมื่อนำมาใช้ใหม่ได้ฉาบปูนหุ้มเสริมความมั่นคงทุกต้น

ศาลาวิเศษศิริสามัคคี เป็นอาคารทรงไทย ใต้ถุนสูง สร้างด้วยไม้ มีบันไดหน้า-หลัง พื้นใต้ถุนเทคอนกรีตมีกำแพงโดยรอบ

● **กุฏิสงฆ์** เป็นหมู่กุฏิสงฆ์ที่สร้างในสมัย ช่วง พ.ศ. ๒๔๙๓ และมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ในภายหลัง ลักษณะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง ขนาดเล็กกระทัดรัด มีรั้วไม้ระแนงล้อมรอบเป็นขอบเขตปลูกพืชไม้ดอกประดับ ทำให้สภาพภูมิทัศน์ดูสดชื่น สบายตา

● **หอจัน** “พลาริกมัตตสมังคี” เป็นอาคารไม้ทรงไทยใต้ถุนสูง ลักษณะสถาปัตยกรรมร่วมสมัยเดียวกับกุฏิสงฆ์ หอจันหลังนี้ตั้งอยู่ถัดศาลาเอนกประสงค์ วิเศษศิริสามัคคีไปทางทิศเหนือ

● **หอร่มัง** เป็นหอสูงก่ออิฐถือปูนทรงจตุรมุข สร้างพร้อมพระอุโบสถ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘

คณะใต้

● **ศาลาจตุรมุข** ตั้งอยู่หลังเขาช่องกระเจก ริมถนนประจวบคีรีขันธ์ เป็นศาลาทรงไทยก่ออิฐถือปูน มีมุข ๔ ด้าน หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ มีบันไดทางขึ้น ๓ ทาง ภายในประดิษฐาน พระพุทธรูปสำคัญๆ ที่ผู้คนพากันมาสักการบูชา มากมาย อาทิ รูปปั้นสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) หลวงพ่อเขาช่องกระเจก พระพุทธรูปมงคลนิมิต หลวงพ่อดำ ฯลฯ

● **ศาลาการเปรียญ** “พุทธรังษีร่วมสฤงฆ์” ลักษณะเป็นอาคารทรงไทย ๒ ชั้น สร้างในสมัยพระเทพสุทธโมลีปกครองวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ สิ้นค่าก่อสร้างเป็นเงิน ๒๐๕,๒๐๗.๖๒ บาท ศาลาการเปรียญหลังนี้ ปัจจุบันอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม พระราชเมธาภรณ์เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน มีดำริจะทำการรื้อย้ายไปปลูกใหม่ด้านโรงเรียนปริยัติธรรมของสามเณร ส่วนที่ว่างใกล้ๆ กันนี้จะทำการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่

● **โรงเรียนปริยัติธรรม** “เทพสุทธโมลี” ตั้งอยู่ด้านหน้าของคณะใต้ เป็นโรงเรียนสอนปริยัติธรรมเก่า ที่สร้างแทนอาคารโรงเรียนเดิมบริเวณคณะเหนือที่พังลงเพราะเกิดอุทกภัย ปัจจุบันใช้เป็นสำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด และเป็นที่พักของสามเณร

● **ศาลาเอนกประสงค์** “ศาลาพระราชเมธาภรณ์” ลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตทั้งหลัง สร้างเป็นอนุสรณ์ในงานสมโภชวัดธรรมิการามครบ ๗๒ ปี แห่งการก่อตั้งวัด และครบ ๓๔ ปี นับแต่ได้รับสถาปนาเป็นพระอารามหลวง พื้นปูด้วยหินแกรนิต ผนังหินอ่อน

● **ศาลาบำเพ็ญธรรม** ลักษณะเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒ ชั้น ชั้นล่างใช้เป็นอาคารเรียน ชั้นบนเป็นที่พักสามเณรนักศึกษา

● **โรงเรียนปริยัติธรรมหลังใหม่** ลักษณะเป็นอาคารคอนกรีต ทรงไทย ๒ ชั้น ตั้งอยู่ด้านเหนือซึ่งเป็นด้านหลังตรงข้ามหอประชุม

● **กุฎิสามเณร** เป็นอาคารทรงไทย ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นบนเป็นไม้ ลักษณะเป็นห้องโถง เป็นหอพักสำหรับสามเณรเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

● **หมู่กุฏิสงฆ์** จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคาร ๒ ชั้น สร้างด้วยคอนกรีตล้วน รวมทั้งโครงหลังคา สิ้นค่าก่อสร้าง (ไม่รวมเครื่องปรับอากาศและเฟอร์นิเจอร์) ๑๙.๘ ล้านบาท กุฏิแต่ละหลังมีชื่อ ดังนี้

วัดธรรมการามวรวิหาร คณะใต้ มองจากเขาช่องกระจกกกลุ่มอาคารด้านซ้ายมือคือหมู่กุฏิสงฆ์

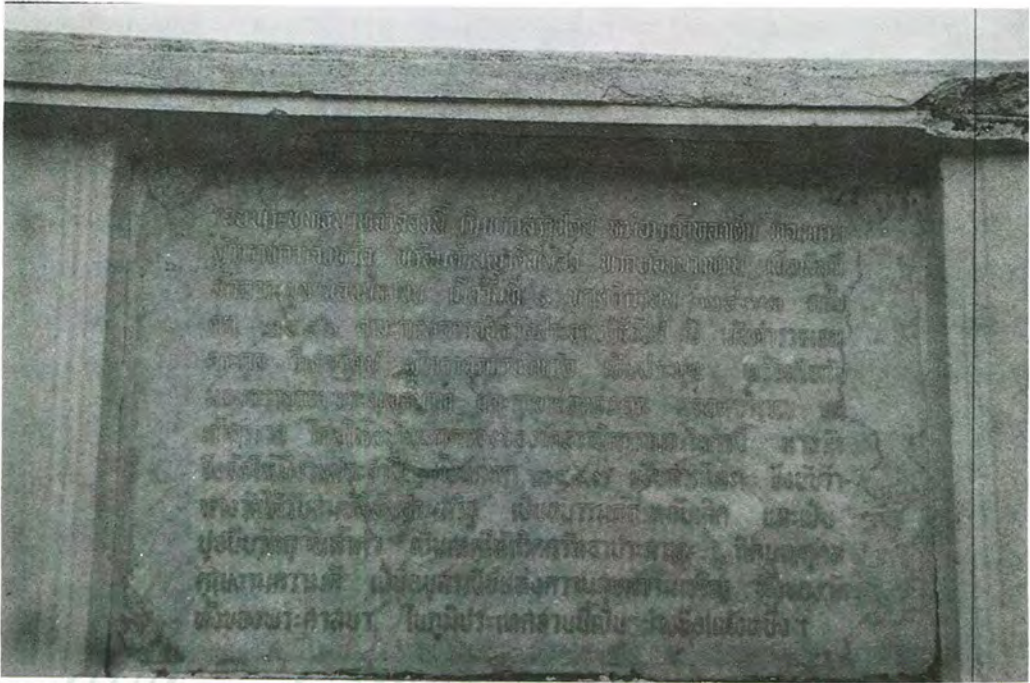
บริเวณวัดธรรมการามวรวิหาร คณะใต้ ด้านขวามือคือคลองบางนางรม

วัดธรรมิการามวรวิหาร คณะใต้ ที่เห็นเบื้องหน้าเป็นบ่อบำบัดน้ำเสียของเทศบาลเมืองประจวบฯ

กุฏิสงฆ์ วัดธรรมิการามวรวิหาร คณะเหนือ

คำจารึก หนามณฑปพระพุทธบาท เขาช่องกระเจก

ศาลาพุทธธวัชรั่วมสฤฎฐ์ ศาลาการเปรียญคณะใต้ สร้างในสมัยพระเทพสุทธิโมลีเป็นเจ้าอาวาส

หลังที่ ๑ “ตึก ญสส ๘๐ พรรษา สมเด็จพระสังฆราช” สร้างถวายเจ้าพระคุณ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา ครบ ๘๐ พรรษา วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๓๖

หลังที่ ๒ ตึกพระราชมณฑารณ

หลังที่ ๓ ตึกพระราชมณเฑียร

หลังที่ ๔ ตึกพระเทพสุทธิโมลี

หลังที่ ๕ พระครูธรรมภาณี

หลังที่ ๖ ตึกพระยาตำรากรมสาร

หลังที่ ๗ ตึกคุณหญิงใหญ่ วิเศษศิริ

หลังที่ ๘ ตึก พ.ท. พระชำนัญชาติศักดิ์ดา

หลังที่ ๙ ตึกคุณเนื่อม ชำนัญชาติศักดิ์ดา

การตั้งชื่อกุฏิสงฆ์ ได้นำเอานามของบุคคลผู้มีพระคุณต่อวัดทั้งหลายมาตั้งเป็นมงคลนาม

● **เขาช่องกระเจก** อยู่หน้าวัดธรรมิการามวรวิหาร เขตคณะใต้ เป็นเขาลูกเล็กๆ ริมอ่าวประจวบฯ ความสูงจากยอดสูงสุด ๒๔๕ เมตร เหนือระดับน้ำทะเล บนยอดเขาช่องกระเจกมีปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ ซึ่งอยู่ในการอารักขาดูแลของวัดธรรมิการามวรวิหาร ในการนี้ทางวัดจึงได้ทำบันไดทางขึ้นจากเชิงเขาถึงยอดรวม ๓๙๖ ขั้น (ในหนังสือวัดธรรมิการาม หน้า ๔๑ ว่ามี ๕๖๖ ขั้น) เพื่อความสะดวกในการเดินทางขึ้นไปเคารพสักการะ ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุที่สำคัญ

● **พระเจดีย์** มีฐานกลมที่เรียกว่าเจดีย์ทรงลังกา สีทอง ตั้งอยู่บนฐานทักษิณสูง มีบันไดขึ้นลง ภายในมีสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน และทรงประกอบพิธีบรรจุ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑

พระสถูป เป็นทรงกรวยกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๘ เซนติเมตร สูง ๒๐ เซนติเมตร (ไม่นับฐานรองรับ) ภายในองค์พระสถูป มีดอกบัวทองคำบริสุทธิรองผอบ (ตลับมีเชิงมียอด) ทองคำลงยา ยอดบริก (ยอดโถเครื่องแป้ง) และภายในผอบ มีกัณฑ์ (ตลับ) รองรับเป็นชั้นๆ ตามลำดับดังนี้

หมายเลข ๑ เป็นผ้าผอบทอง ยอดบริกลองยา

หมายเลข ๒ เป็นผ้ากัณฑ์เงิน

หมายเลข ๓ เป็นกัณฑ์นาก

หมายเลข ๔ เป็นกัณฑ์ทองคำ

หมายเลข ๕ เป็นกัณฑ์งา

หมายเลข ๖ เป็นกัณฑ์ไม้จันทน์ ชั้นนี้เป็นชั้นในสุด มีพระบรมสารีริกธาตุ หล่อด้วยทองคำ ๓ องค์ บรรจุอยู่ รวมส่วนที่เป็นทองคำทั้งสิ้นหนัก ๑๒๓ กรัม ส่วนที่เป็นเงินหนัก ๘๐๕ กรัม*

* สมพงษ์ สุทินศักดิ์. อ้างแล้ว, หน้า ๙.

● **พระมณฑป** เป็นมณฑปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส หลังคาลดหลั่นซ้อนกันขึ้นไป ๓ ชั้น ส่วนยอดทำเป็นปลีอย่างยอดเยี่ยม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระเจดีย์ ภายในมณฑปมีรอยพระพุทธรูปปางจำลองประดิษฐานอยู่ ผู้สร้างคือ อำมาตย์เอกหม่อมเจ้าทองเต็ม ทองแถม (อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑-เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖) พร้อมด้วยญาติมิตร เพื่อเป็นที่สักการะบูชาของมหาชน เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ พันตำรวจเอกตระกูล วิเศษรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดขณะนั้น พร้อมด้วยคณะกรรมการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้พร้อมใจกันถวายมณฑปรอยพระพุทธรูปและภูเขาช่องกระจากตลอดบริเวณแก่ **พระเทพสุทธิโมลี** เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหารเมื่อครั้งเป็นที่ **พระปิยศีลาจารย์ญาณมุนี** โดยให้อยู่ในความปกครองของวัด ตั้งแต่นั้น เป็นต้นไป

การศึกษาและการสาธารณสงเคราะห์

วัดธรรมิการามวรวิหาร มีโรงเรียนปริยัติธรรม ทั้งแผนกนักธรรมและบาลี และเปิดแผนกสายสามัญอีกแผนกหนึ่ง มีชื่อว่า โรงเรียนปริยัติธรรมวัดธรรมิการามแผนกสามัญศึกษา นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนเทศบาลวัดธรรมิการามซึ่งเป็นโรงเรียนสายสามัญ ตั้งอยู่ในที่อีกแห่งหนึ่งนอกเขตวัดออกไป

ส่วนการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร ได้จัดแบ่งเงินบริจาคออกเป็น ๒ ประเภท และได้ดำเนินการเพื่อสาธารณะไปแล้ว ดังนี้

● บริจาคสร้างถาวรวัตถุเพื่อสาธารณประโยชน์

- สร้างอาคารที่ทำการหน่วยมาลาเรียที่ ๘ นิคมประจวบคีรีขันธ์ ๑ หลัง ๕๐๐,๐๐๐ บาท
- สร้างสถานือนามัยนิคมสร้างตนเองประจวบคีรีขันธ์ ๑ หลัง ๕๖๗,๐๐๐ บาท
- บูรณะซ่อมแซมสถานือนามัยบ่อนอก พร้อมด้วยสร้างรั้วโดยรอบ ๑๙,๐๐๐ บาท
- ซื้อที่ดินสร้างสถานือนามัยบ้านหนองหิน ต.คลองวาฬ ๑ แปลง ๒๐๐,๐๐๐ บาท
- สร้างศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่ที่ ๓ ต.เกาะหลัก ๓๕,๐๐๐ บาท
- สมทบสร้างศาลหลักเมืองประจวบคีรีขันธ์ ๑๐๐,๐๐๐ บาท
- สร้างหอพักนักศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท
- สมทบสร้างอาคารโรงเรียนปริยัติธรรมวัดสุทธायาราม ราชบุรี ๑ หลัง ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- สร้างสถานือนามัยประจำหมู่บ้าน ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.ราชบุรี ๑ หลัง ๑๐๐,๐๐๐ บาท

● บริจาคเพื่อการสาธารณกุศล

- ถวายเป็นทุนนิธิ สำหรับภัตตาหารแด่ภิกษุสามเณร สังกัดวัดธรรมยุต ซึ่งอยู่ในการปกครองจำนวน ๑๐ วัด และ ๔ ที่พักสงฆ์แต่ละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท รวม ๑,๔๐๐,๐๐๐ บาท
- ตั้งเป็นทุนนิธิให้แก่โรงเรียนเทศบาลวัดธรรมิการาม ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

- ตั้งเป็นมูลนิธิเพื่ออาหารกลางวัน แก่นักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์วัดธรรมิการามปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท
- ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนทุกระดับใน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ปีละ ๓๐,๐๐๐ บาท
- สนับสนุนกิจการโรงเรียนพุทธศาสนาวนอาทิตย์ วัดธรรมิการาม ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท
- บริจาคซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เช่น แก้ว ให้แก่สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด ๑๐๐,๐๐๐ บาท
- บริจาคซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ ให้แก่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดประจวบ-คีรีขันธ์ ๑๐๐,๐๐๐ บาท
- บริจาคสมทบการก่อสร้างห้องสมุด สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๑๐๐,๐๐๐ บาท
- บริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อการศึกษา ให้แก่วัดคลองวาฬ ๑๒๐,๐๐๐ บาท

จำนวนพระภิกษุสามเณร

ปัจจุบันมีพระภิกษุ อยู่จำพรรษา ๔๔ รูป สามเณร ๑๙๔ รูป รวมทั้งสิ้น ๒๓๘ รูป

ระเบียบและประเพณีของวัด

วันปกติ ทำวัตรเช้า-เย็น

วันธรรมสวนะ มีเทศน์ทั้ง เช้า-บ่าย ที่ศาลาพระราชมณฑารณ์ ส่วนกิจพิธีของสงฆ์ โดยทั่วไปกระทำเช่นเดียวกันกับวัดอื่นๆ เช่น การสวดปาฏิโมกข์ในวันพระกลางเดือน วัดธรรมิการามวรวิหาร อยู่ในเขตปกครองของคณะภาค ๑๕ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พระครูธรรมภาณวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดธรรมการามวรวิหาร รูปที่ ๑
(เป้า อภิวัฑฒโน นิโธดม) ๒๔๖๕-๒๔๙๓

ลำดับเจ้าอาวาส

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งวัดมีเจ้าอาวาสปกครองดูแลดรวม ๔ รูป ตามลำดับดังนี้

รูปที่ ๑ พระครูธรรมภาณวัฒน์ (เป้า อภิวัฑฒโน นิโธดม)

เดิมอยู่วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ ดำรงสมณศักดิ์ที่ พระครูเมธังกร โดยเหตุที่ผู้ก่อตั้งวัดคือพระยาดำรงธรรมสาร และคุณหญิงเป็นผู้ค้นเคยกับพระสงฆ์วัดเทพศิรินทร์เป็นอย่างดี จึงได้ขอให้คณะสงฆ์ส่งพระไปเป็นเจ้าอาวาส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) จึงได้ส่งพระครูเมธังกรไปเป็นเจ้าอาวาส เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕

● **ผลงาน** เป็นผู้ร่วมก่อตั้งวัดธรรมการาม ตลอดจนจัดระเบียบการปกครองในวัด แล้วดำเนินการขอจัดตั้งวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายคณะสงฆ์ร่วมทั้งการขอพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย

พระครูเมธังกร เจ้าอาวาสและพระยาดำรงธรรมสารได้ขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางแผ่นศิลาฤกษ์ก่อสร้างอุโบสถพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรพินธุ์เพ็ญภาค (พระเจ้าพี่นางเธอ) เสด็จไปวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างอุโบสถแทนพระองค์

เป็นผู้เชิญชวนพุทธศาสนิกชน ในท้องถิ่นและใกล้เคียงมาร่วมบำเพ็ญกุศล มาฆบูชา^๑ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ นับเป็นครั้งแรกของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เป็นผู้ดำริ สร้างสะพานข้ามคลองบางนางรม ให้ชื่อว่า “สะพานรัตนาวดี” จนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ จึงถูกน้ำพัดพัง ปัจจุบันทางราชการได้ก่อสร้างใหม่เป็นสะพานคอนกรีต

พระครูธรรมภาณี ปกครองวัดธรรมิการามอยู่ ๒๔ ปี ถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๓

รูปที่ ๒ พระเทพสุทธีโมลี (เป็น ปิณฺณบุรุษิโย)

พระเทพสุทธีโมลีเป็นชาวจังหวัดสงขลา เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๑ บิดาชื่อ ขุนบุรีพิทักษ์ มารดาชื่อ นางจวน รัตนพรรณ์ เมื่อเยาว์วัยเริ่มการศึกษากับบิดา สำนักวัดแจ้ง และโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา ครั้นอายุได้ ๑๔ ปี จึงบรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดแจ้ง จังหวัดสงขลา อายุ ๒๐ ปี อุปสมบท ณ วัดเทพศิรินทราวาส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอุดมศีลคุณ (อินทร์ อคฺคทตฺโต) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ในขณะที่บวชท่านศึกษาพระปริยัติธรรมจนได้นักธรรมเอก และเปรียญธรรม ๕ ประโยค

● สมณศักดิ์และผลงาน

พระเทพสุทธีโมลีสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ให้แก่วัดและท้องถิ่นทั้งใกล้และไกลอย่างมากมาย จนยากจะนำมาเผยแพร่ทั้งหมดได้ จึงขอบันทึกไว้แต่เพียงบางส่วน ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๓ คณะสงฆ์ส่งไปเป็นเจ้าอาวาสวัดธรรมิการาม และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ในปีเดียวกัน

พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ธรรมยุต) ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ (สป) ที่ พระปิยศิลาจารย์ญาณมุนี

^๑ สมพงษ์ สุนันศักดิ์. อ้างแล้ว, หน้า ๓๗.

ซื้อที่ดิน

- จากนางกริ้ว ศุภรเศรษฐี เนื้อที่ ๖ ไร่ ตัดคณะได้
- จากนายรื่น หนูแก้ว ที่ดินอยู่ในเขต ตำบลเกาะหลัก ซึ่งเป็นที่ตั้งโรงเรียน เทศบาลวัดธรรมิการาม เนื้อที่ ๒๗ ไร่ ๑ งาน ๘๐ ตารางวา

พ.ศ. ๒๔๙๗ รับมอบเขาช่องกระจก และรอยพระพุทธรูปจำลองบนเขาช่องกระจก จากผู้ว่าราชการจังหวัด (พันตำรวจเอก ตระกูล วิเศษรัตน์) ให้อยู่ในความดูแลอารักขาของวัด

พ.ศ. ๒๔๙๘ รับมอบที่ดินจากเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ เนื้อที่ติดเขาช่องกระจกติดกับที่ของนางกริ้ว ศุภรเศรษฐี ที่ซื้อไว้ ไม่แจ้งจำนวนเนื้อที่รับมอบที่ดินจาก

อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ โดยนายตอม พรหมายน นายอำเภอ บริเวณปากคลองบางนางรม และรอบเขาช่องกระจกให้อยู่ในความดูแลอารักขาของวัด

พ.ศ. ๒๕๐๐ สร้างบันไดขึ้นเขาช่องกระจกพร้อมทั้งสร้างพระเจดีย์บนยอดเขา ขอพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อบรรจุในพระเจดีย์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมพระวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร ประธานต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อปลูกบนยอดเขาช่องกระจก ๑ ต้น

พ.ศ. ๒๕๐๑ สร้างอาคารเรียน โรงเรียนวัดธรรมิการาม ได้รับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นพระราชสมบัติของราชวงศ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ไว้ในซุ้มภายในเจดีย์ บนยอดเขาช่องกระจก

พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชปิยมุนี

พ.ศ. ๒๕๐๓ ปรับพื้นที่บางส่วนคณะได้

พ.ศ. ๒๕๐๕ ก่อสร้างศาลาการเปรียญพุทธรังษีร่วมสถณัฐ

พระเทพสุทธิโมลี

เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร รูปที่ ๒
(เป็น ปิณธุริโย รัตนพรรณ) ๒๔๙๓-๒๕๑๘

พ.ศ. ๒๕๑๒ สร้างอาคารเรียนโรงเรียนปริยัติธรรม คณะเหนือ

พ.ศ. ๒๕๑๗ ทางวัดถูกอุทกภัยและวาทภัยร้ายแรง สิ่งก่อสร้างต่างๆ เสียหายมาก โรงเรียนปริยัติธรรม
กุฎิ คณะเหนือรั้วหน้าวัดพังลง ทางวัดได้รับเงินจากส่วนราชการช่วยเหลือ จึงจัดสรร
เงินเป็นค่าก่อสร้างโรงเรียน สร้างกุฎิ และถมที่บริเวณวัด จัดงานพระราชทานเพลิงศพ
คุณเนื่อง ชำนาญชาติคักดา ท.ม. ผู้อุปการะวัด

พระเทพสุทธิโมลี ถึงแก่มรณภาพที่โรงพยาบาลประจวบคีรีขันธ์ด้วยโรคไต และความดันโลหิต
สูง เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสอยู่ ๒๕ ปี

รูปที่ ๓ พระราชญาณดิลก (ชิต กนฺตสีโล) เปรียญ

พระราชญาณดิลกเกิดที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็น
บุตรของหมื่นสนธิราชหฤทัย (รับราชการในพระบรมมหาราชวัง แผนกคลังวรภานุ) และนางนาค ศรี
วรุทัย นามเดิมของท่านคือ ชิต ศรีวรุทัย

ในวัยเด็กท่านเรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนใกล้บ้าน
ชื่อวัดท่าเลไทย ต่อมาได้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนวัดทองบ่อ
อำเภอบางปะอิน เรียนจบประโยคประถมศึกษา ที่โรง
เรียนวัดนิเวศธรรมประวัติ เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี จึงกลับไป
ช่วยพ่อแม่ทำงานที่บ้าน ครั้นอายุ ๑๕ ปี บิดาพาไปฝากไว้
ที่วัดบวรนิเวศวิหารที่กรุงเทพฯ ในปีต่อมาได้บรรพชาเป็น
สามเณร โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ พระญาณวรภารณ
(ม.ล.ชื่น นพวงศ์) เป็นพระสรณคมนาจารย์ อายุ ๒๐ ปี
ทำการอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดบวรนิเวศวิหาร โดยเจ้า
ฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิจทรงบวช
ให้ และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ และพระราชสุธี (เซ่ง อุตฺตโม)
เจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ท่านได้
ศึกษาพระปริยัติธรรมจนได้นักธรรมเอกและเปรียญ ๕
ประโยค

พระราชญาณดิลก

เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร รุ่นที่ ๓
(ชิต กนฺตสีโล ศรีวรุทัย) ๒๕๑๘-๒๕๒๒

พระญาณดิลก เป็นพระที่มีความรู้ ความสามารถ และมีศีลาจารวัตรงดงาม ซึ่งเหมาะสมกับ
ความเป็นครูของท่านอย่างยิ่ง ท่านได้ย้ายสำนักไปอยู่วัดพิชัยญาติการาม เพื่อทำหน้าที่ครูสอนบาลี
ขณะที่มีอายุเพียง ๒๑ ปี เท่านั้น

● สมณศักดิ์และผลงาน

- พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกสมณศักดิ์และพระราชทานด้วยพระองค์เองให้เป็นพระราชาคณะที่พระภัทรมุขมณี
- พ.ศ. ๒๔๘๐ ไปช่วยงานด้านการศึกษา ณ วัดเสนาสาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๕ เดือน แล้วกลับไปจำพรรษา ณ วัดพิชัยญาติการาม ตามเดิม รวมเวลาที่ท่านอยู่วัดนี้ ๒๐ ปี จากนั้นไปเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ นครศรีธรรมราช นานถึง ๒๐ ปี
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดเขาเต่า
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระญาณดิลกสาธกวิปัสสนาธุราทร ยติคณิสสรบวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ธรรมยุต) และรักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร
- พ.ศ. ๒๕๒๒ ลาออกทั้งตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าอาวาสวัดธรรมิการาม เพื่อพักผ่อนเพราะอายุมากแล้ว

ผลงานของพระราชญาณดิลก ไม่ปรากฏในด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุ มีแต่ผลงานด้านการประพันธ์คติธรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง

พระราชญาณดิลก มรณภาพวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ศิริรวมอายุได้ ๙๐ ปี พรรษา ๗๐ พรรษา

รูปที่ ๔ พระราชเมธาภรณ์ (จรัส สุมงฺคโล)

พระราชเมธาภรณ์เป็นชาวจังหวัดราชบุรี เกิดเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นบุตรของผู้ใหญ่บ้านเผือก และนางบุญชื่น เอี่ยมสุวรรณ นามเดิมของท่านชื่อ จรัส เอี่ยมสุวรรณ เมื่อท่านมีอายุ ๒๒ ปี ได้เข้าพิธีอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดท่าโขลง จังหวัดราชบุรี โดยพระครูธรรมมาภินันท์ (ปล้อง สุธิโธ) เจ้าอาวาสวัดสุทธायาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระสมุห์พรมสุขโม ร่องเจ้าอาวาส เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระใบฎีกาขาว ญาโณ เจ้าอาวาสวัดท่าโขลงเป็นพระอนุสาวนาจารย์ อุปสมบทแล้วไปจำพรรษาที่วัดสุทธायาราม เรียนพระปริยัติธรรมจนได้นักธรรมเอก หลังจากอยู่ที่สำนักนี้ ๗ ปี ท่านได้ย้ายสำนัก ไปจำพรรษา ณ วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพฯ

พระราชเมธาภรณ์
เจ้าอาวาสวัดธรรมิการาม รูปที่ ๔
(จรัส สุมงฺคโล เอี่ยมสุวรรณ)
๒๕๒๒ - ปัจจุบัน

● สมณศักดิ์และผลงาน

- พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอกที่พระครูนิปูณ-จริยากร
- พ.ศ. ๒๕๑๓ ย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทธायาราม จังหวัดราชบุรี (พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ)
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (พัด เปลวเพลิง) ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นสามัญ ที่พระสุรนาถชยานันท์
- พ.ศ. ๒๕๒๒ ย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวชิรวิหาร (พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวชิรวิหาร) และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ธรรมยุต)

ในด้านผลงาน ระยะเวลา ๑๗ ปี ที่พระราชเมธาภรณ์ได้ปกครองวัดนี้ (พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๙) ท่านได้ดำเนินการก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุ ต่างๆ ไว้มากมายตลอดจนสนับสนุนด้านการศึกษาทั้งสายปริยัติธรรมและสายสามัญ รวมทั้งการสาธารณสงเคราะห์อีกเป็นจำนวนมาก จนท่านเองไม่สามารถจดจำผลงานได้หมด นอกจากนี้ ยังได้วางแผนการที่จะก่อสร้างถาวรวัตถุ สำนักเรียน และในการอื่นๆ ที่ให้ประโยชน์ต่อสาธารณชนต่อไปอีกเป็นอันมาก ทั้งนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้บริจาค และให้สมกับฐานะของวัดซึ่งเป็นพระอารามหลวง เป็นศูนย์การปกครองสงฆ์ และเป็นศูนย์การศึกษาทุกระดับ

พื้ญการคุณ

คุณหญิงดำรงธรรมสาร (ใหญ่ วิเศษศิริ)

คุณหญิงดำรงธรรมสาร (ใหญ่ วิเศษศิริ) เป็นธิดาคนเดียวของพระยาเกษมธรรมา (ช่วง) และคุณหญิงเกษมธรรมา ท่านเป็นพี่สาวต่างมารดาของนางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ผู้อุปการะวัดธรรมิการามในเวลาต่อมา สามีมของท่านคือพระยาดำรงธรรมสาร (ส่ง วิเศษศิริ) ข้าราชการตุลาการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว ได้หันมาดำเนินอาชีพทนายความ ก่อตั้งสำนักงานทนายความ รับว่าความทั่วราชอาณาจักร

คุณหญิงดำรงธรรมสาร มีจิตฝักใฝ่ในธรรมมาตั้งแต่เยาว์วัย เคยรู้จักและฝากตัวเป็นศิษย์ของสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธิศิริ) เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร ต่อมาเป็นศิษย์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ) เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ท่านก็สามารถท่องจำพระธรรมบททั้ง ๘ ภาคได้

ในช่วงที่สร้างพระอุโบสถระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑-๘๒ นั้น คุณหญิงดำรงธรรมสาร มีวัยอยู่ในวัยปลายชีวิตแล้ว ขณะนั้นท่านบวชเป็นชีอยู่ที่วัดธรรมิการามนั่นเอง ท่านสิ้นอายุขัย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ หลังจากเดินทางไปฉาปนกิจศพอุบาสิกา ผู้เป็นญาติธรรมกัน ที่วัดสัตตนาครทิวารัตน์ จังหวัดราชบุรี หลังเสร็จสิ้นการประชุมเพลิง ท่านเกิดอาการหัวใจวายอย่างกะทันหัน พระเทพสุเมธี เจ้าอาวาสวัดสัตตนาครทิวารัตน์ ได้ไปเยี่ยมอาการพร้อมกับพระภิกษุอีกรูปหนึ่ง ซึ่งได้สวดสติปัฏฐานให้ท่านฟังเป็นอารมณ์เป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งท่านก็มีสติรับรู้ และถึงแก่มรณภาพอย่างสงบ

นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ก.ม.

นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา นามเดิม เนื่อม วิเศษศิริ เป็นน้องต่างมารดาของคุณหญิงดำรงธรรมสาร (ใหญ่ วิเศษศิริ) เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ ที่บ้านหัวลำโพง กรุงเทพฯ ท่านกำพร้าบิดามารดา ตั้งแต่อายุน้อย เมื่ออายุ ๒๕ ปี ได้สมรสกับร้อยเอกหลวงชำนาญชาติคักดา นายแพทย์ทหารบก ซึ่งได้รับพระราชทานยศครั้งสุดท้ายเป็นพันโทพระชำนาญชาติคักดา

ท่านทั้งสองไม่มีบุตรธิดาเป็นทายาทสืบมรดก นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา จึงมุ่งบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นการสำคัญ ดังที่บรรดาภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา วัดธรรมิการามวรวิหาร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้เขียนไว้ใน “ปฏิการพจน์” ในหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ ของท่านตอนหนึ่งว่า

“การบริจาคทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ คุณเนื่อมเป็นคนหนึ่งที่ปรากฏเด่นในวงการบุญจนได้รับพระราชทานตรามงกุฎไทย ชั้นที่ ๒ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์กริราชเจ้า นับว่าเป็นเกียรติยศที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งยากที่จะมีผู้เสมอเหมือนได้

สำหรับวัดธรรมิการามวรวิหาร ได้รับการบริจาคทรัพย์จากคุณเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ท.ม. มีทั้งเงินทอง ดึกทองแถวในกรุงเทพฯ พร้อมทั้งที่ดินหลายไร่ด้วย นอกจากนี้คุณเนื่อม ยังได้จัดมูลนิธิหาดอกผลบำรุงวัดนี้อีกด้วยเจตนาจะบำรุงส่งเสริมให้วัดนี้ดีขึ้นทั้งในด้านการศึกษา การปฏิบัติ และถาวรวัตถุ ปุชนิยสถานของวัด”

นอกจากจะยกทรัพย์มรดกส่วนใหญ่ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหารแล้วท่านยังมอบให้แก่โรงพยาบาลสงฆ์ และอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก

นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา บำเพ็ญกุศล และประพาสติดนอนอยู่ในคุณธรรมความดี จนถึงวาระสุดท้าย ท่านถึงแก่กรรมโดยสงบที่บ้านของท่าน เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ศิริรวมอายุได้ ๗๖ ปี

พินัยกรรมของนางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา*

เขียนที่ ที่ว่าการอำเภออุบลราชธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒

ข้าพเจ้า นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา อายุ ๗๔ ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเลขที่ ๖ ตรอกศรีคาม ตำบลถนนนครไชยศรี อำเภออุบลราชธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทำพินัยกรรมต่อหน้า ว่าที่ ร.ต.เสมอใจ พุ่มพวง นายอำเภออุบลราชธานี และนางสาวสมใจ เทียมสมบูรณ์ พยาน กับนายทองหล่อ ใจดี พยาน ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ถ้าข้าพเจ้าถึงแก่ความตายไปแล้ว บรรดาทรัพย์สินของข้าพเจ้าที่มีอยู่และที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง ข้าพเจ้ายอมยกให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้ที่ได้รับระบุไว้ในพินัยกรรมนี้ให้เป็นผู้รับทรัพย์สินตามจำนวนที่ซึ่งกำหนดไว้ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) บรรดาพินัยกรรมซึ่งข้าพเจ้าทำไว้ก่อนพินัยกรรมฉบับนี้ เป็นอันระงับไปทั้งสิ้น และให้ถือพินัยกรรมฉบับนี้เป็นคำสั่งครั้งสุดท้ายของข้าพเจ้า

(๒) คำว่า “วัดธรรมิการามวรวิหาร” ซึ่งระบุไว้ในพินัยกรรมนี้ ให้หมายถึง วัดธรรมิการามวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

* สมพงษ์ สุทินศักดิ์. อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๖-๑๕๘.

(๓) เมื่อข้าพเจ้าป่วยหนักและไม่สามารถสั่งการงานได้ด้วยตนเองแล้ว ขอให้ผู้จัดการมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ เป็นผู้จัดการรักษาพยาบาลข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าถึงแก่กรรมแล้ว ขอให้เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร หรือผู้แทนและผู้จัดการมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ เป็นผู้จัดการศพ และทรัพย์สินมรดกของข้าพเจ้าตามรายการดังต่อไปนี้

(ก) ที่ดินโฉนดที่ ๖๔๑๑ อยู่ที่ตรอกศรีคาม ตำบลถนนนครไชยศรี อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร เนื้อที่ ๑ งาน ๙๘-๔/๑๕ ไร่ พร้อมด้วยเรือนไม้ ๒ ชั้น เลขที่ ๑๕๙,๑๖๑ และ ๑๖๓ ซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินแปลงนี้ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ทั้งบ้านและที่ดินส่วนเรือนไม้ ๒ ชั้น เลขที่ ๑๕๙/๑, ๑๕๙/๕ และ ๑๕๙/๖ ซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินแปลงนี้ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหารทั้งบ้านและที่ดิน โดยเจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหารมอบให้มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยเก็บผลประโยชน์ เพื่อประโยชน์ของวัดธรรมิการามวรวิหาร

(ข) ที่ดินโฉนด ๒๔๐๑ อยู่ที่คลองห้าออก ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่ ๔๕ ไร่ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดหัตถสารเกษตร จังหวัดปทุมธานี

(ค) ที่ดินโฉนดเลขที่ ๕๔๗๒ อยู่ที่ตรอกศรีคาม ตำบลถนนนครไชยศรี อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร พร้อมด้วยตึก ๒ ชั้น เลขที่ ๖ ซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินแปลงนี้ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่มูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์

(ง) ที่ดินโฉนดเลขที่ ๒๐ ตำบลคลองซอยที่ ๕ ฝั่งตะวันออก (บึงตะเคียน) อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่ ๗๓๐ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ไร่ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร

(จ) ที่ดินโฉนด ๑๔๔๖ อยู่ที่บ้านบึงอ้ายเสียบ ตำบลบึงอ้ายเสียม อำเภอลองหลวง จังหวัดฉะเชิงเทรา (ปทุมธานี) เนื้อที่ ๑๔๔ ไร่ ๑ งาน ๒๔ ไร่ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร

ข้อ ๒. ข้าพเจ้าขอยกเงินจำนวน ๒๐,๐๐๐- บาท (สองหมื่นบาทถ้วน) ให้แก่มูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ และขอยกเงินจำนวน ๓,๐๐๐ บาท (สามพันบาทถ้วน) ให้แก่นายสงว สดะสุนทร

ข้อ ๓. เมื่อจัดการปลงศพของข้าพเจ้าแล้ว ยังมีเงินเหลือเท่าไร รวมทั้งทรัพย์สินอื่นซึ่งมิได้ระบุไว้ในพินัยกรรมนี้ ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร

ข้อ ๔. ขอให้เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร จัดการมอบสังฆารัมภ์และจำนวนเงิน (ถ้ามี) ซึ่งได้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร รวมทั้งสิ้นแก่มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ช่วยจัดทำผลประโยชน์เพื่อใช้ผลประโยชน์นั้นบำรุงจัดปัจจัยแก่ภิกษุสามเณรหรือจรรโลงพระพุทธศาสนาโดยประการอื่น อาทิเช่น การส่งเสริมศึกษาค้นถุระ และวิปัสสนาธุระ หรือบูรณะถาวรวัตถุในวัดธรรมิการามวรวิหาร สุดแต่เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร จะพิจารณาตามสมควรแก่กรณี

ข้อ ๕. พินัยกรรมนี้ทำเป็น ๔ ฉบับ มีข้อความตรงกัน ให้นายอำเภออุบลราชธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑ ฉบับ ผู้จัดการมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์เก็บไว้ ๑ ฉบับ ผู้ทำพินัยกรรมเก็บไว้ ๑ ฉบับ เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร เก็บไว้ ๑ ฉบับ โดยมีข้อความตรงกัน

ข้อ ๖. ข้าพเจ้าขอมอบพินัยกรรมฉบับนี้ให้แก่เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหารหรือผู้แทนและผู้จัดการมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ เป็นผู้จัดการมรดกของข้าพเจ้าตามพินัยกรรมนี้ และให้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายทุกประการ

ข้อ ๗. ข้อความแห่งพินัยกรรมนี้ นายอำเภอได้อ่านให้ข้าพเจ้าและพยานฟังโดยตลอดแล้ว เป็นการถูกต้องตรงความประสงค์ของข้าพเจ้าที่ได้แจ้งให้นายอำเภอจดลงไว้ และขณะทำพินัยกรรมนี้ ข้าพเจ้ามีสติสมบูรณ์ดี จึงลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้านายอำเภอและพยานเป็นสำคัญ

(ลงชื่อ)	เนื่อม ชำนาญชาติคักดา	ผู้ทำพินัยกรรม
(ลงชื่อ)	สมใจ เทียมสมบูรณ์	พยานรับรองพินัยกรรมและลายมือชื่อ
(ลงชื่อ)	ทองหล่อ ใจดี	พยานรับรองพินัยกรรมและลายมือชื่อ

บันทึก

ข้าพเจ้า ว่าที่ ร.ต.เสมอใจ พุ่มพวง นายอำเภออุบลราชธานี ขอรับรองว่า นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ผู้ทำพินัยกรรมได้แจ้งข้อความที่ตนประสงค์ให้ใส่ไว้ในพินัยกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ต่อหน้าข้าพเจ้าและพยาน ๒ คน คือ นางสาวสมใจ เทียมสมบูรณ์ กับ นายทองหล่อ ใจดี ณ ที่ว่าการอำเภออุบลราชธานี ข้าพเจ้าได้จดและอ่านข้อความที่ทำพินัยกรรมให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟังผู้ทำพินัยกรรมและพยานได้รับรองข้อความว่าถูกต้องและลงลายมือชื่อไว้ในพินัยกรรม นับว่าพินัยกรรมนี้ได้ทำขึ้นถูกต้องตามบทบัญญัติอนุมาตรา ๑ ถึง ๓ ของมาตรา ๑๖๕๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒

(ลงชื่อ) ว่าที่ ร.ต.เสมอใจ พุ่มพวง

(เสมอใจ พุ่มพวง)

นายอำเภออุบลราชธานีประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ

ลงสมุดทะเบียนพินัยกรรมแล้ว เลขที่ ๒๕/๒ ค ๒๕๑๒

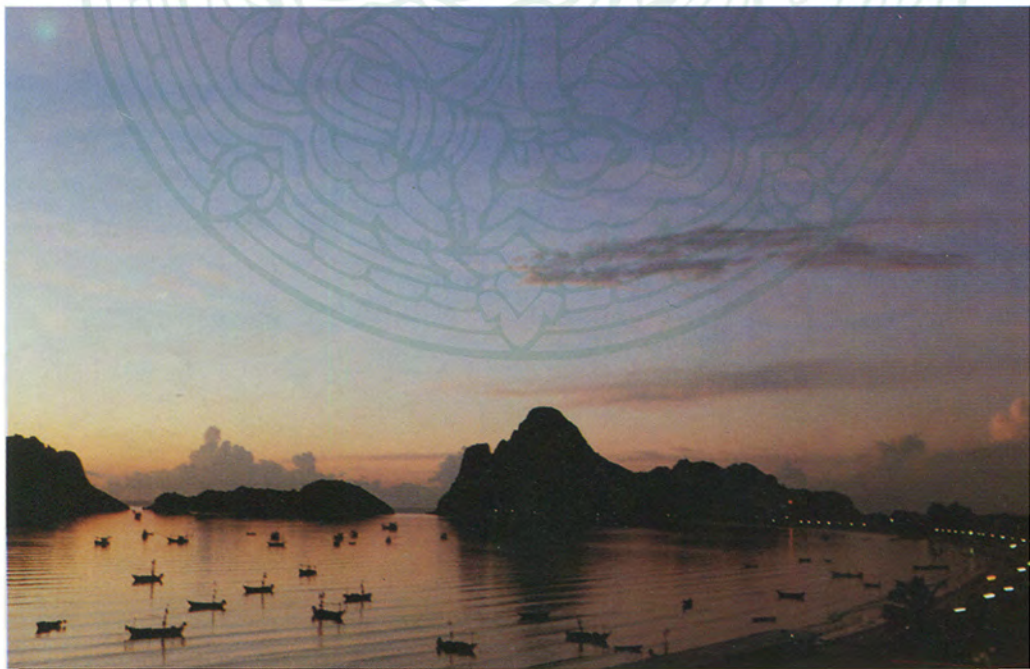
ทางขึ้นวัดพระธาตุเขาน้อยที่ถ้ำคันกระได เห็นทิวทัศน์สวยงามของเวียงอ่าว เบื้องหลังเป็นทิวเขาตะนาวศรี ปรางค์การด่าน
ทิศตะวันตกของประจวบคีรีขันธ์

เขาช่องกระจก สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง และพระบรมสารีริกธาตุ ปุชนิยสถานสำคัญของ
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

อ่าวประจวบฯ ยามรุ่งอรุณ

พิกัดอ่าวประจวบฯ ด้านทิศใต้ มองเห็นเขาล้อมหมวกอยู่สุดปลายอ่าว

๖ ๖ ๖

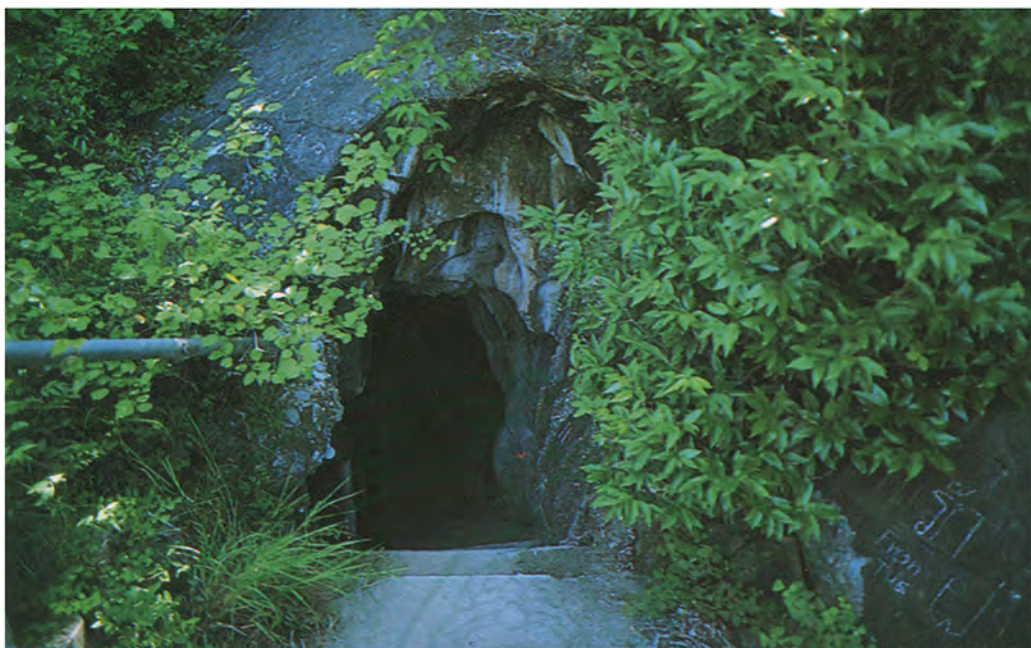
ศาลหลักเมือง

อนุสาวรีย์วีรกรรม ในบริเวณ กองบินที่ ๕๓

เสาหลักเมือง

ถ้ำเขาคันกระได

ส่วนที่แคบที่สุดของประเทศที่บ้านหนองหิน ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์

ศาลเจ้าพ่อหินกองทั้งศาลไทย และศาลพม่า ตรงจุดเขตแดนไทย - พม่าที่ด่านสิงขร

อุทยานเขาหินเทิน อำเภอเมือง ประจวบคีรีขันธ์

เส้นทางด่านสิงขร มองจากฝั่งไทย เมืองหลังของเขาดินาวศรีคือ ประเทศสหภาพพม่า

พิพิธภัณฑสถานห้วยกอ ตั้งอยู่ในอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ ห้วยกอ ประจวบคีรีขันธ์

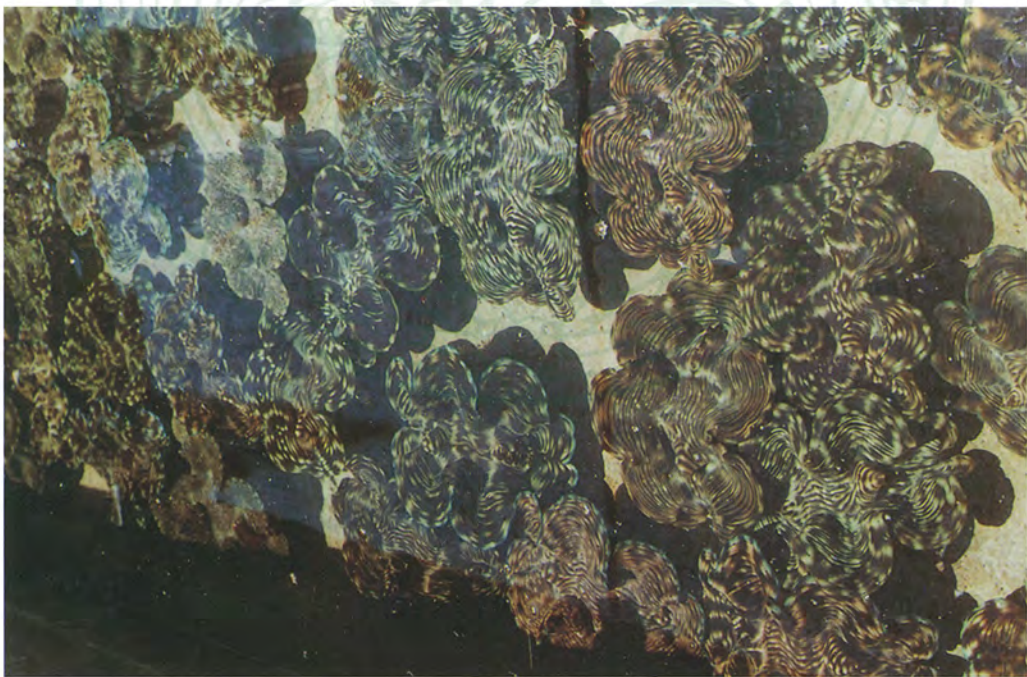
พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
บริเวณอุทยานวิทยาศาสตร์
พระจอมเกล้า ณ ทวักอ
ประจวบคีรีขันธ์

โบราณสถานทวักอ ฐานก่ออิฐถือปูนสันนิษฐานว่า เป็นฐานตั้งเครื่องมือวิทยาศาสตร์ เมื่อครั้งเกิดสุริยุปราคาที่
ทวักอ

หอยเป้าหรือหอยโข่งทะเล ที่เพาะเลี้ยงอยู่ในศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์

หอยมือเสือ ที่เพาะเลี้ยงอยู่ในศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์

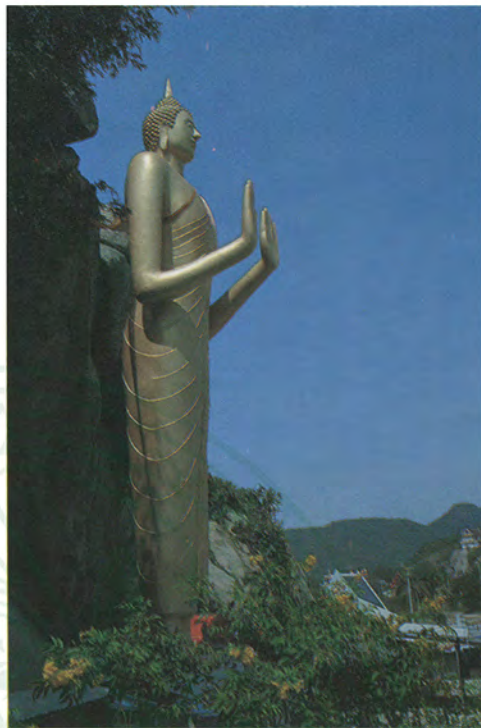
พลับพลาประดับธงในบริเวณสถานีรถไฟหัวหิน

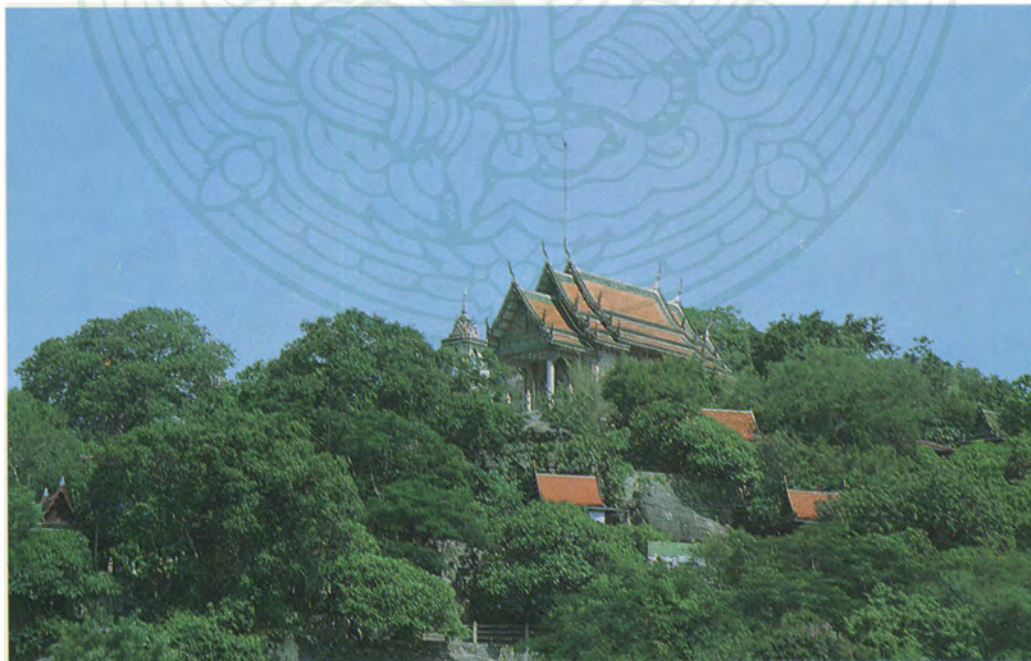
สถานีรถไฟหัวหิน

อนุสรณ์สถานโผน กิ่งเพชร หัวหิน

พระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่เขาคะเทียม หัวหิน

เขาไกรลาส หัวหิน

หาดสวนสนประดิพัทธ์ หัวหิน

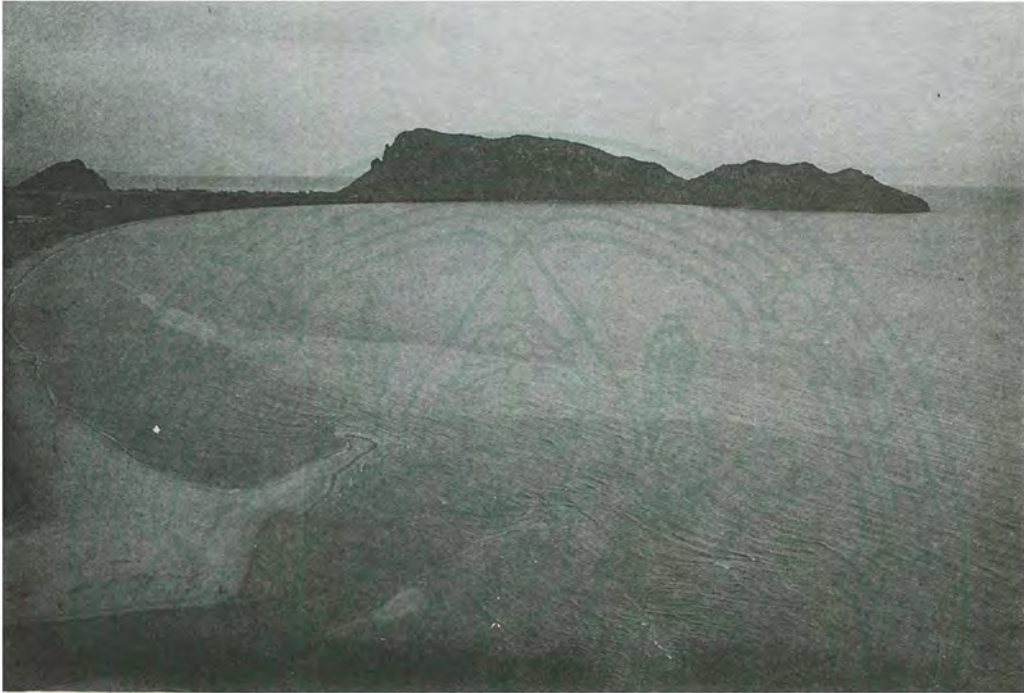
ที่ระลึกจากหัวหิน

(บน-ล่าง) ของกินและของฝากจากหัวหิน ประจวบคีรีขันธ์

ประวัติอันหวัດประจวบคีรีขันธ์

ทิวทัศน์อ่าวประจวบฯ ด้านทิศเหนือ มองจากเขาช่องกระงกเห็นเขาดาม่องลาย และปากคลองบางนางรม ซึ่งไหลออกสู่ทะเล

ประจวบคีรีขันธ์ มีความหมายว่า **เมืองอันเป็นที่สุมเหมาะของหมู่ขุนเขา** สมตามลักษณะภูมิประเทศที่มีทิวเขาเรียงรายสลับซับซ้อนกันอย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดทัศนียภาพอันงดงามตามธรรมชาติในหลายรูปแบบอย่างสมบูรณ์

ดินแดนอันสงบสุขนี้ เมื่อมองย้อนอดีตที่ผ่านมา จะพบว่ามีความเป็นมาอันน่าภาคภูมิใจ เป็นสถานที่ประกอบวีรกรรมอันกล้าหาญของชาวไทยหลายยุคหลายสมัย รวมทั้งเหตุการณ์ที่ **หว่ากอ** **อันนามา**ซึ่งชื่อเสียงเกียรติภูมิของไทย เป็นผลให้ชาติมหาอำนาจได้ประจักษ์ว่า ชาวไทยมิได้ล่าหลังทางด้านวิทยาการ เป็นเหตุอั่งเข้าถึออำนาจครอบครองเป็นอาณานิคม ประจวบคีรีขันธ์ยังเลื่องชื่อด้วยทรัพยากรในดิน คือ ทองบางสะพานอันบริสุทธิ์ มีคุณค่าวิเศษกว่าทองคำในโลก และยังอุดมสมบูรณ์ด้วยสินในน้ำอันมหาศาล

ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย ศาลาณทป คือ **พระที่นั่งคูหา
คฤหาสน์** ซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในตำบพรยานคร อำเภอปราณบุรี เป็นที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ และได้เสด็จพระราชดำเนินมา
ประทับถึงสองครั้ง ส่วนภาพเกาะที่อยู่เบื้องหลัง คือ **เกาะหลัก** ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณอ่าวประจวบฯ
อำเภอมืองประจวบคีรีขันธ์ เป็นที่ตั้งของสถานีวิเคราะห์การขึ้นลงของน้ำทะเลที่ใช้เป็นมาตรฐานของ
ประเทศ

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จะสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน และต้อนรับด้วยทรัพยากรทาง
การท่องเที่ยวที่มีอยู่ในจังหวัด ดังคำขวัญของจังหวัดว่า

สับปะรดหวาน
น้ำตลขาว
มะพร้าวหอม
น้ำผึ้งเดือนท์
น้ำปลากดมกต์
น้ำทะเลใส
น้ำใจโอบอ้อมอารี

ที่ตั้ง

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์อยู่ทางใต้สุดของเขตภาคกลาง เรียกได้ว่า เป็นประตูไปสู่ภาคใต้ มีเนื้อที่ทั้งหมด ๖,๓๙๔ ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔ (ถนนเพชรเกษม) เป็นระยะทาง ๓๓๒ กิโลเมตร (กรุงเทพฯ-อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์)

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี เขตอำเภอท่ายาง และอำเภอชะอำ
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดชุมพร เขตอำเภอท่าแซะ และอำเภอปะทิว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตลอดแนวเหนือใต้
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับชายแดนประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป

ลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์ คือ พื้นที่มีความยาว และอยู่ในส่วนพื้นที่แคบที่สุดของประเทศ ทางตะวันออกขนานกับชายฝั่งทะเล ตั้งแต่เหนือจรดใต้เป็นระยะทางประมาณ ๒๒๔.๘ กิโลเมตร ทำให้ทุกอำเภอสามารถติดต่อทางทะเลได้โดยเสมอหน้ากัน จากเหนือไปใต้ ได้แก่ อำเภอหัวหิน อำเภอปราณบุรี อำเภอกุยบุรี อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และส่วนที่แคบที่สุดของประเทศนั้นอยู่ที่บ้านหนองหิน ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ วัดจากชายฝั่งทะเลตะวันออกถึงเขตพรมแดนประเทศสหภาพพม่า บริเวณด่านสิงขร กว้าง ๑๒ กิโลเมตร

การบริการสังคม

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกในการพัฒนาจังหวัดและให้บริการแก่ประชาชนจำนวนมาก ชาวเมืองจะได้รับการบริการจากหน่วยราชการทางด้านสิ่งสาธารณูปโภค อาทิ

- **การศึกษา** มีโรงเรียนในสังกัดเทศบาล สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนในสังกัดการศึกษาเอกชน บริการการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับอนุปริญญา
- **การสาธารณสุข** มีโรงพยาบาลชุมชน สถานีอนามัย สถานบริการสาธารณสุขชุมชน สถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชนให้บริการอยู่ทุกอำเภอ
- **การคมนาคม** ทางรถยนต์ มีเส้นทางสายหลักติดต่อกับกรุงเทพฯ และออกสู่ภาคใต้โดยเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔ (ถนนเพชรเกษม) อย่างสะดวก ภายในเขตจังหวัด มีถนนเชื่อมต่อ

ถึงกันทั่วถึง มีรถประจำทาง รถบรรทุกขนส่งผู้คนและพืชผลเกษตรกรรม ทางรถไฟมีเส้นทางรถไฟสายใต้ผ่านเกือบทุกอำเภอ ทางเรือมีธุรกิจเดินเรือเร็วของเอกชน เรียกว่า ไฮโดรฟอยล์ แล่นตัดอ่าวไทยระหว่างหัวหิน-พัทยา ส่วนตามชายฝั่งทะเลไม่เป็นที่นิยมเดินเรือเพื่อการคมนาคมนอกจากเรือประมง ทางอากาศมีสนามบินสองแห่ง คือ ท่าอากาศยานหัวหิน (สนามบินบ่อฝ้ายเดิม) และสนามบินกองบิน ๕๓ ที่อ่าวมะนาวอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ปัจจุบันเครื่องบินของบริษัทบางกอกแอร์เวย์ จำกัดบินระหว่างกรุงเทพฯ-หัวหิน วันละเที่ยว และยังมีเที่ยวบินหัวหิน-เกาะสมุยทุกวันใช้เวลาเดินทางเพียง ๑ ชั่วโมง

● **การไฟฟ้า** ทางกรมไฟฟ้าส่วนภูมิภาคกำลังดำเนินการให้ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทุกตำบลและทุกหมู่บ้านภายในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นี้ และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตกำลังวางแผนสำรวจเพื่อก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่มีเทคโนโลยีทันสมัยที่สุด

● **การประปา** การประปาสวนภูมิภาคมีโครงการปรับปรุงขยายการประปาของจังหวัดให้สามารถรองรับ ความต้องการใช้น้ำประปาของชุมชนซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว

● **การสื่อสาร** มีสถานีวิทยุกระจายเสียงถึง ๖ สถานี ส่วนสถานีโทรทัศน์ก็สามารถถ่ายทอดรับได้ทุกช่อง และยังมีสถานีโทรทัศน์ ช่อง ๑๒ ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะหลัก การไปรษณีย์โทรเลขและโทรศัพท์มีเครือข่ายบริการทุกอำเภอ โดยเฉพาะโทรศัพท์นั้นมีเป้าหมายที่จะขยายเพิ่มเลขหมายให้เพียงพอกับความต้องการ

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ประกอบกับประชาชนมีความขยันขันแข็งและอดทนอยู่ในสายเลือด จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ดี ประชากรมีรายได้เฉลี่ยประมาณ ๓๘,๐๐๐ บาท คน/ปี

อาชีพหลักของจังหวัด ได้แก่

● **เกษตรกรรม** จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีพื้นที่ทำเกษตรกรรมทั้งหมดประมาณ ๑,๗๕๒,๒๕๐ ไร่ หรือร้อยละ ๔๖.๓๓ ของพื้นที่จังหวัดพืชผลทางการเกษตรล้วนเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ สับปะรด มะพร้าว อ้อย ปาล์มน้ำมัน ซึ่งพืชเหล่านี้ทำการปลูกเพื่อส่งให้โรงงานอุตสาหกรรมนำไปแปรรูปสินค้าส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ โดยเฉพาะสับปะรดเป็นพืชที่ปลูกมากที่สุดของจังหวัดและมากที่สุดของประเทศ ผลิตรากันจากสับปะรดส่วนใหญ่อยู่ในรูปของสับปะรดกระป๋องถูกส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศในปริมาณเกือบ ๑๐๐% นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่คือ สมุนไพรมะลิ้นน้อย มีการใช้พื้นที่เพาะปลูกถึงประมาณ ๗,๐๐๐ ไร่ ผลิตเป็นวัตถุดิบให้ประเทศญี่ปุ่น โดยมีชาวญี่ปุ่นมารับซื้อและตั้งโรงงานอบใบมะลิ้นน้อยส่งกลับไปทำยาแก้โรคกระเพาะอาหารเพื่อส่งไปขายยังประเทศต่างๆ

● **การปลูกลำไย** ที่สำคัญของจังหวัดมี ๖ ประเภท คือ โค กระบือ สุกร แพะ แกะ และไก่ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมควบคู่กับอาชีพเกษตรอื่นๆ เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ ในลักษณะการเกษตรแบบผสมผสาน แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มนิยมการเลี้ยงโคขุน โคเนื้อ เป็นอาชีพหลัก เนื่องจากทางราชการกำลังให้ความสำคัญและสนับสนุนเป็นพิเศษ

● **การประมง** สภาพธรรมชาติที่มีชายฝั่งทะเลยาวเหยียดตลอดแนวตะวันออกทุกอำเภอจะมีท่าเทียบเรือและสะพานปลาเพื่อขนส่งปลาจำหน่าย อาชีพประมงน้ำเค็มเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และยังคงเป็นรายได้หลักของจังหวัด แม้การจับสัตว์น้ำจะลดลงเนื่องจากค่าใช้จ่ายสูง ผลผลิตทางการประมงในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีปริมาณ ๔๖,๕๗๘ ตัน คิดเป็นมูลค่า ๑,๐๒๘.๔๗ ล้านบาท นอกจากการประมงน้ำเค็มแล้ว ชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยังมีอาชีพทำประมงชายฝั่ง เช่น การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ หอยนางรม ปลากระพง เป็นต้น การประมงน้ำจืดก็มีการเพาะเลี้ยงปลานิล ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลายี่สก เป็นต้น

● **การอุตสาหกรรม** มีการอุตสาหกรรมหลายประเภท ทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ส่วนมากเป็นโรงงานที่ใช้วัตถุดิบทางการเกษตรไปแปรรูป เช่น สับปะรดน้ำตาลทรายขาว โรงงานขนาดกลาง ได้แก่ โรงงานปลาป่น ห้องเย็นเก็บสัตว์ทะเล โรงเลื่อย โรงงานทำเส้นใยมะพร้าว โรงงานน้ำมันมะพร้าว โรงโม่หิน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการประกอบอุตสาหกรรมเหมืองแร่ แร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ ดีบุก ควอตซ์ หินอ่อน โปแทสเซียม เฟลด์สปาร์ และหินประดับชนิดหินไนส์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ และส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

● **การพาณิชย์และการบริการ** เนื่องจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นดินแดนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เลือกชื่อจำนวนมาก นับตั้งแต่หัวหินซึ่งเป็นสถานที่ตากอากาศแห่งแรกของประเทศ ปัจจุบันสถานที่สวยงามอีกหลายแห่งกำลังได้รับการพัฒนาให้บริการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ๆ เช่น ในอ่าวประจวบฯ อ่าวปราณบุรี จนถึงบางสะพานน้อย เริ่มมีรีสอร์ทที่พักผ่อนชายทะเล ส่วนทางตะวันตกซึ่งเป็นแนวป่าและทิวเขาสลับซับซ้อนก็มีสถานที่ท่องเที่ยวชมธรรมชาติประเภทน้ำตก ถ้ำหินงอกหินย้อย และธรรมชาติป่าเขาที่สวยงามอีกบรรยากาศหนึ่ง พื้นที่ทั่วไปของจังหวัดในขณะนี้จึงกำลังได้รับการส่งเสริมด้านธุรกิจการพาณิชย์ การบริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาท่องเที่ยวทั้งที่พักและร้านอาหาร การคมนาคม ตลอดจนสินค้าของที่ระลึก จึงมีการจ้างแรงงานในธุรกิจภาคบริการเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพของพื้นที่มีแนวเทือกเขาตะนาวศรี เป็นปราการด้านตะวันตก จึงมีผืนป่าเป็นแนวยาวจากนั้นพื้นที่จะลาดเอียงลงสู่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออก มีภูเขากระจายอยู่ทั่วพื้นที่โดยเฉพาะบริเวณชายฝั่งทะเล ที่สำคัญ ได้แก่ เทือกเขาสามร้อยยอด มีความสูงโดยเฉลี่ยของเทือกเขาด้านตะวันออกประมาณ ๗๕๐ เมตร เหนือระดับน้ำทะเลสูงสุด ๑,๒๑๕ เมตร ต่ำสุด ๓๐๖ เมตร พื้นที่แถบชายฝั่งทะเลตะวันออกนั้นมีความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย ประมาณ ๑-๕ เมตร ซึ่งจัดว่ามีความลาดชันค่อนข้างสูง (ระดับน้ำทะเลบริเวณเกาะหลัก อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ กำหนดเป็นเกณฑ์ใช้วัดระดับน้ำทะเลของประเทศว่าเท่ากับ ๐) จึงเกิดแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่ทั่วพื้นที่ของจังหวัด สำหรับแม่น้ำลำคลองสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำประจบบุรีมีความยาว ๑๓๐ กิโลเมตร แม่น้ำกุยบุรีมีความยาว ๒๕ กิโลเมตร ซึ่งแหล่งน้ำเหล่านี้ได้รับการพัฒนาโดยสร้างเขื่อน และฝายชลประทานกักเก็บน้ำสำหรับการเกษตรกรรมตลอดปี บริเวณริมชายฝั่งทะเลยังมีเกาะใหญ่น้อยตั้งเรียงรายอยู่ถึง ๑๗ เกาะ บางเกาะมีสัมปทานรังนกนางแอ่นรวมทั้งมีแนวปะการังเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันงดงาม ส่วนสภาพพื้นดินส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำพืชไร่เกษตรกรรม

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศทั่วไปไม่ร้อนและไม่หนาวจัดจนเกินไป ความชื้นของอากาศปานกลางเฉลี่ยประมาณ ๗๗% เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล มีฤดูกาลครบทั้ง ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน อุณหภูมิสูงสุดประมาณ ๓๗ องศาเซลเซียส ฤดูหนาวอุณหภูมิต่ำสุดประมาณ ๑๖ องศาเซลเซียส ฤดูฝนนั้นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์อยู่ในเขตพื้นที่ฝนตกน้อย ปริมาณน้ำฝนวัดทั้งปีได้ประมาณ ๙๒๔.๖ มิลลิเมตร บริเวณตอนใต้ของจังหวัด ได้แก่ อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน อำเภอบางสะพานน้อย จะมีปริมาณฝนตกมากกว่าพื้นที่บริเวณตอนบนแถบอำเภอกุยบุรี อำเภอปราณบุรี อำเภอหัวหิน อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จึงมีคำกล่าวอันบอกถึงลักษณะการทำมาหากินของชาวประจวบคีรีขันธ์เกี่ยวเนื่องกับภูมิอากาศและภูมิประเทศว่า ประจวบเหนือทำไร่ ประจวบใต้ทำสวน ในอ่าวทำประมง ในดงทำไม้

การปกครอง

การบริหารราชการส่วนกลางมีหน่วยงานราชการส่วนกลางตั้งอยู่ในจังหวัดทั้งสิ้น ๒๓ หน่วยงาน การบริหารราชการส่วนภูมิภาคมีหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่ ๒๘ หน่วยงาน การปกครองแบ่งออกเป็น ๗ อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ ๔๕ ตำบล ๓๔๐ หมู่บ้าน และยังมีหน่วยงานรัฐวิสาหกิจอีก ๔ แห่ง

ตารางข้อมูลแสดงพื้นที่และจำนวนประชากรจังหวัดประจวบคีรีขันธ์^๑

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	พื้นที่ตารางกิโลเมตร (เดือนมกราคม ๒๕๓๙)	จำนวนประชากร (เดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๘)
อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ เขตเทศบาลเมือง	๘๓๐	๕๕,๘๙๙ ๑๕,๘๔๖
อำเภอหัวหิน เขตเทศบาลอำเภอหัวหิน	๑,๑๘๑	๓๑,๕๑๖ ๓๙,๕๔๗
อำเภอปราณบุรี	๖๙๕	๖๗,๒๗๔
อำเภอกุยบุรี	๙๙๖	๔๙,๗๘๗
อำเภอบางสะพาน	๗๔๓	๖๔,๖๒๗
อำเภอทับสะแก	๕๓๘	๕๑,๔๘๕
อำเภอบางสะพานน้อย	๗๒๐	๓๗,๔๒๗
กิ่งอำเภอสามร้อยยอด	๖๙๑	๓๕,๗๙๗
รวม	๖,๓๙๔	๔๔๘,๒๐๕

จำนวนประชากรสำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๘ มีทั้งหมด ๔๔๘,๒๐๕ คน เป็นชาย ๒๒๕,๐๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑ เป็นหญิง ๒๒๓,๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙ ความหนาแน่นของประชากร ๗๑ คน ต่อตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีชนบทธรรมนิยมประเพณีเช่นเดียวกับของภาคกลางทั่วไป ส่วนภาษานั้นเนื่องด้วยสภาพภูมิศาสตร์อยู่ติดกับจังหวัดภาคใต้ จึงทำให้ชาวท้องถิ่นแถบอำเภอทับสะแกมีสำเนียงพูดออกไปทางสำเนียงชาวใต้ ผิดแผกจากอำเภออื่นๆ ชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นผู้มั่งมีระเบียบวินัยอันดี นอกเหนือจากความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารี จึงทำให้บ้านเมืองมีความสะอาดเรียบร้อย สวยงาม เป็นผลให้อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ได้รับรางวัลจากกระทรวงมหาดไทยในฐานะเทศบาลขนาดกลางดีเด่น เป็นเวลา ๓ ปีซ้อน คือ ใน พ.ศ.๒๕๓๓ พ.ศ.๒๕๓๔ และ พ.ศ.๒๕๓๕

^๑ ข้อมูลจากสำนักงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การเมืองและความมั่นคง*

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ตลอดแนวเขตแดนด้านทิศตะวันตกเกือบทุกอำเภอและแต่ละอำเภอสามารถติดต่อกับพม่าได้โดยมีช่องทางติดต่อรรวม ๑๘ ช่องทางกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ ดังนี้

๑. อำเภอหัวหิน มี ๑ ช่องทาง คือ ช่องบ้านกร่างสตือ หมู่ที่ ๕ บ้านปาละอู ตำบลห้วยใหญ่ เป็นเส้นทางเดินเท้า มีสภาพเป็นป่าทึบ แนวชายแดนมีกะเหรี่ยงอิสระอาศัยอยู่กระจาย

๒. อำเภอปราณบุรี ไม่มีช่องทางติดต่อ

๓. อำเภอกุยบุรี มี ๑ ช่องทาง คือ ช่องบ้านกกก้อน หมู่ที่ ๗ ตำบลหาดขาม เป็นเส้นทางเดินปาละเมาะตามริมธารต้นลำโรง ไม่สะดวกต่อการเข้าออก ทางฝั่งพม่าเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

๔. อำเภอเมืองฯ มี ๕ ช่องทาง คือ

๔.๑ ช่องบ้านด่านสิงขร หมู่ที่ ๖ บ้านไร่เครา ตำบลคลองวาฬ เป็นช่องทางที่ใช้ติดต่อตั้งแต่โบราณกาล รถยนต์สามารถติดต่อได้ในฤดูแล้ง ฝั่งตรงข้ามเป็นทหารรัฐบาล

๔.๒ ช่องสองกะลอน หมู่ที่ ๗ บ้านโป่งเกตุ ตำบลห้วยทราย เดิมรถยนต์สามารถติดต่อได้ ปัจจุบันเส้นทางชำรุด รถทุกชนิดเข้าออกไม่สะดวก ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

๔.๓ ช่องวังเป่า บ้านย่านซื่อ ตำบลอ่าวน้อย ในฤดูแล้งรถยนต์สามารถเข้าออกได้ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

๔.๔ ช่องหุบผิง หมู่ที่ ๕ บ้านหุบผิง ตำบลห้วยทราย รถยนต์ปิคอัพสามารถเข้าออกได้ ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

๔.๕ ช่องชุมชนมะละกอ หมู่ที่ ๖ ตำบลอ่าวน้อย รถยนต์ปิคอัพสามารถเข้าออกได้ ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

๕. อำเภอทับสะแก มี ๓ ช่องทาง คือ

๕.๑ ช่องเขาล้าน หมู่ที่ ๕ บ้านเขาล้าน เป็นทางที่พ่อค้าคนไทยเคยเดินทางขึ้นไปชักลากไม้ในประเทศพม่า ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

๕.๒ ช่องหุบผาก หมู่ที่ ๔ ตำบลนาหูกวาง เป็นเส้นทางที่พ่อค้าคนไทยไปชักลากไม้ในประเทศพม่า ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ และมอญอิสระ

๕.๓ ช่องเหมืองคุณพ่อหมู่ที่ ๕ บ้านเหมืองคุณพ่อ ตำบลเขาล้าน สามารถติดต่อได้ทุกฤดูกาล และรถยนต์สามารถเข้าออกได้ ฝั่งตรงข้ามเป็นกะเหรี่ยงอิสระ

* จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, สำนักงานจังหวัด. บรรยายสรุปข้อราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] หน้า ๗๔-๘๐.

๖. อำเภอบางสะพาน มี ๕ ช่องทาง คือ

๖.๑ ช่องซี้ หมู่ที่ ๑๑ บ้านช่องซี้ ตำบลชัยเกษม เป็นถนนดินลูกรังสุดเขตชายแดน ในฤดูแล้งรถยนต์สามารถติดต่อกันได้ ผังตรงข้ามเป็นมอญ

๖.๒ ช่องหนองบอน หมู่ที่ ๔ บ้านหนองบอน ตำบลชัยเกษม เป็นถนนลูกรังจนสุดเขตชายแดน ในฤดูแล้งรถยนต์สามารถติดต่อกันได้ ผังตรงข้ามเป็นมอญอิสระ

๖.๓ ช่องวังน้ำเขียว หมู่ที่ ๑๑ ตำบลร่อนทอง ช่องทางเป็นถนนดินลูกรัง จนสุดเขตชายแดน ในฤดูแล้งรถยนต์สามารถติดต่อกันได้ ผังตรงข้ามเป็นมอญอิสระ

๖.๔ ช่องคลองลอย หมู่ที่ ๘ บ้านคลองลอย ตำบลร่อนทอง ช่องทางเป็นดินลูกรังกว้างประมาณ ๒ เมตร ผังตรงข้ามเป็นมอญอิสระ

๖.๕ ช่องโพรงตะแบก หมู่ที่ ๕ บ้านโพรงตะแบก ตำบลร่อนทอง ช่องทางเป็นดินลูกรังกว้างประมาณ ๒ เมตร

๗. อำเภอบางสะพานน้อย มี ๓ ช่องทาง คือ

๗.๑ ช่องเขาลม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลช้างแร้ง เดิมเป็นช่องทางที่ชาวบ้านใช้เดินทางไปซื้อโคกระบือมาขาย ปัจจุบันไม่ได้ใช้ช่องทางนี้มานานแล้ว

๗.๒ ช่องเขาโปร่งดินดำ หมู่ที่ ๙ บ้านห้วยแก้ว ตำบลช้างแร้ง เดิมเป็นช่องทางที่ชาวบ้านใช้เดินทางไปซื้อโคกระบือมาขาย เหมือนช่องเขาลม ปัจจุบันไม่ได้ใช้เส้นทางนี้แล้ว ผังตรงข้ามเป็นมอญอิสระ

๗.๓ ช่องบ้านบางเจริญ หมู่ที่ ๘ บ้านบางเจริญ ตำบลช้างแร้ง เดิมเป็นช่องทางที่ชาวบ้านใช้ในการซื้อขายโคเช่กัน และไม่ได้ใช้เส้นทางนี้มานานแล้ว ผังตรงข้ามเป็นมอญอิสระ

จะเห็นได้ว่าอำเภอที่มีช่องทางติดต่อกับสหภาพพม่าได้สะดวก มีเพียง ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอทับสะแก และอำเภอบางสะพาน ส่วนอำเภออื่นการติดต่อจะต้องเดินทางผ่านป่าทึบ

เนื่องจากประเทศไทยและประเทศพมามีได้ทำการติดต่อค้าขายกันเป็นทางการ ด้านชายแดนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงไม่มีด่านศุลกากรไปตั้งตามจุดช่องทางดังกล่าว คงมีแต่ด่านตำรวจตระเวนชายแดน ทำหน้าที่ตรวจสอบผู้ที่เข้าออกเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม หากทางเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน หรือทหารพบว่ามีการลักลอบนำเข้า เช่น กระบือ เป็นต้น ก็จะมีการจับกุมและส่งให้ทางด่านศุลกากรเกาะหลักดำเนินการตามกฎหมายต่อไป สาเหตุที่ไม่ได้กำหนดให้การค้าชายแดนไทย-พม่า ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีขึ้นอย่างเป็นทางการ ก็เพราะเกรงจะเกิดผลเสียทางด้านสัมพันธ์ไมตรีกับพม่าเนื่องจากบริเวณชายแดนมีชนกลุ่มน้อยตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาลพม่า คือ กลุ่มกะเหรี่ยง และมอญอิสระ ซึ่งหากมีการค้าขายกัน ชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

อาณาบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นดินแดนที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนมาแต่โบราณ มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สืบเนื่องมาหลายยุคหลายสมัยจนเป็นที่มาของนิทานพื้นบ้าน ตำนานเมือง ตลอดจนจนเป็นที่เกิดเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ยังจารึกอยู่ในความทรงจำของชาวไทย

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ภูมิภาคแถบนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยหินกลางซึ่งมีอายุอยู่ประมาณ ๑๐,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปี ด้วยมีการค้นพบเครื่องมือหินกระเทาะบริเวณเขื่อนเพชร อำเภอบางสะพาน และมีการพบเครื่องมือเครื่องใช้ของยุคสมัยหินใหม่ เป็นหินสำหรับทุบเปลือกไม้ที่อำเภอบางสะพาน

ยุคประวัติศาสตร์

เมืองต่างๆ ในอดีตที่เคยตั้งอยู่ในบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้เป็นที่รู้จักของนักเดินเรือชาติต่างๆ มาแต่โบราณ ดังมีปรากฏใน

จดหมายเหตุของ **วัน วาลิต (Van Valiet)** ชาวฮอลันดา ซึ่งเดินทางมาค้าขายในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง ช่วงปี พ.ศ. ๒๑๗๖-พ.ศ. ๒๑๘๕ กล่าวถึงเรื่องราวของท้าวอุทองที่เกี่ยวข้องกับเมืองกุยว่าไอรสพระเจ้ากรุงจีน พระนามว่า เจ้าอู๋ ถูกพระบิดาเนรเทศ ลงเรือสำเภาพร้อมกับบริวาร เล่นเรือมาถึงบริเวณแหลมมลายู มาสร้างเมืองขึ้นหลายเมือง เช่น เมืองลังกาสุกะ เมืองนคร (Ligor) และเมืองกุย (Guij) ตามลำดับ เจ้าอู๋ประทับอยู่ที่เมืองกุยไม่นาน ก็เปลี่ยนพระนามเป็นท้าวอุทอง จากนั้นได้เสด็จไปสร้างเมืองอีกหลายเมือง อาทิเช่น เมืองเพชรบุรี

จากแผนที่การเดินทางของชาวต่างชาติได้มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองเก่าตั้งอยู่ในอาณาบริเวณนี้ เช่น แผนที่เดินเรือของกองเรือจีนในบังคับบัญชาของเซ่งโทะ หัวหน้าชนที่ ซึ่งพระเจ้ายู่โล้วแห่งราชวงศ์หมิงทรงส่งออกสำรวจประเทศตะวันตก เพื่อหาซื้อสิ่งของที่แปลกและหายากจำพวกเพชรพลอย ไม้หอม เครื่องเทศ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๗๔-พ.ศ. ๑๙๗๕ ได้กล่าวถึงสถานที่หนึ่งซึ่งนักประวัติศาสตร์ชื่อศาสตราจารย์ **พอล วิตลีย์** แปลชื่อจากสำเนียงจีนเป็นภาษาอังกฤษว่า **พิ-เซีย-ซาน (Pi-Chia-Shan)** แปลว่า **เขาสามยอด (Triple Peak Mountain)** กำหนดว่าเป็นตำบลหนึ่งในบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่บริเวณเขาสามร้อยยอด ซึ่งลักษณะเด่นของเขาสามร้อยยอดเองก็น่าจะเป็นเครื่องหมาย ที่สังเกตสำคัญของนักเดินเรือเป็นอย่างดี และยังมีในแผนที่เดินเรือ

ของชาวอาหรับ ปรากฏชื่อเมือง Kui หรือ Kuwi เช่นเดียวกับในแผนที่ของชาวโปรตุเกสก็มีชื่อเมือง Cue ซึ่งน่าจะเป็นเมืองกุยนั่นเอง

สมัยอยุธยา

เมื่อสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีในปี พ.ศ. ๑๘๙๓ นั้น เมืองเล็กๆ ในบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ก็ถูกรวมอยู่ในปกครองของกรุงศรีอยุธยาด้วย จากหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวถึงนามเมืองกุย เมืองปราน เมืองนารัง เมืองบางตะพาน เมืองสิงคอง (สิงขร) เมืองคลองวัน (คลองวาฬ) เมืองบางตะพานน้อย ว่าอยู่ในลำดับหัวเมืองปักษ์ใต้ ในการกำหนดเขตแดนของราชธานีศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๑๓๓ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมกับสมเด็จพระอนุชาธิราช สมเด็จพระเอกาทศรถ มาประทับพักผ่อนพระอิริยาบถที่เมืองเพชรบุรี จากนั้นได้เสด็จชมลามาถึงบริเวณตำบลสามร้อยยอด ได้โปรดฯ ให้สร้างพระตำหนักขึ้นที่ริมทะเล แล้วทั้งสองพระองค์ได้เสด็จออกทรงเบ็ดตกปลาฉลามเป็นที่สำราญพระหฤทัย ในระยะเวลา ๑๔ วัน ที่เสด็จประพาสทางทะเลแถบนี้ กล่าวกันว่า เป็นช่วงเวลาเดียวในตลอดพระชนม์ชีพที่ได้ทรงพักผ่อนเพราะต้องเสด็จตรากตรำทำราชการสงครามมาเป็นเวลานานนับสิบปี

พ.ศ. ๒๑๔๖ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีหนังสือจากเมืองตะนาวศรีแจ้งไปถึงกรุงศรีอยุธยาว่า กองทัพมอญและพม่ายกมาล้อมเมืองขอพระราชทานกองทัพไปช่วย พระเจ้าทรงธรรมตรัสให้พระยาพิชัยสงครามเป็นแม่ทัพยกออกไป พอถึงด่านสิงขรก็ได้รับใบบอกจากแม่ทัพนายกองว่าเมืองตะนาวศรีเสียแก่พม่าแล้ว

พ.ศ. ๒๒๔๖ สมเด็จพระเจ้าเสือได้เสด็จประพาสเมืองเพชรบุรี จากนั้นเสด็จชมลามาประทับที่พระตำหนักสามร้อยยอดเป็นเวลานานถึง ๑๕ วัน เพื่อทรงเบ็ดตกปลาฉลาม

พ.ศ. ๒๒๙๐ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เจ้าเมืองกุยบุรี มีใบบอกเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาว่า พบทองคำในตำบลบางสะพาน แขวงเมืองกุยบุรี จึงโปรดฯ ให้ไพร่พลไปทำการขุด และร่อนทองคำได้ทองคำเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายถึง ๙๐ ชั่งเศษ

พ.ศ. ๒๓๐๒ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อทางกรุงศรีอยุธยาทราบว่าพระเจ้าอลองพญาส่งกองทัพเข้ามาตีเมืองทวายเมืองมะริดซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของไทยจึงส่งกำลังทัพไปต่อต้านสองกองทัพคือ กองทัพของพระยายมราช ยกผ่านด่านสิงขรไปป้องกันเมืองมะริด ส่วนกองทัพของพระยารัตนาธิเบศร์ตั้งทัพอยู่ที่เมืองกุย ในกองทัพนี้มีหน่วยกล้าตาย เรียกว่า ทหารอาทมาต เป็นนักรบอาสาจากเมืองวิเศษไชยชาญ จำนวน ๔๐๑ นาย มีผู้บังคับบัญชา ชื่อ ขุนรองปลัดชู ได้ถูกส่งออกมาคอยตั้งรับอยู่บริเวณตำบลอ่าวหัวขาว ปากทางด้านสิงขร เมื่อกองทัพแรกของพระยายมราชแตกถอยร่นมาตามช่องด่านสิงขร กองทหารอาทมาตได้เข้าช่วยตีสกัดกันขับไล่พม่าที่ตามเข้ามา การต่อสู้กินเวลานานมาก

ในขณะที่ฝ่ายข้าศึกมีกำลังมากกว่า และกองทัพของพระยารัตนาธิเบศร์ยกมาช่วยไม่ทันการ ยิ่งเมื่อทราบว่าการทัพที่แข็งแกร่งดังเช่นกองอาทมาตต้องพ่ายแพ้ก็รีบถอนทัพหนีไปตั้งหลักอยู่ที่เมืองเพชรบุรี บริเวณอ่าวหัวขาวจึงเป็นสถานที่ประกอบวีรกรรมของเหล่านักรบไทยแห่งกองอาทมาตที่พลีชีพเพื่อปกป้องแผ่นดินไทย

พ.ศ. ๒๓๐๗ กองทัพพม่าที่ติดตามหุยตองจาเจ้าเมืองทวายของไทยเข้ามา ได้ถือโอกาสตีหัวเมืองต่างๆ ในปักษ์ใต้หลายเมือง รวมทั้งเมืองกำเนदनพคุณ เมืองคลองวาฬ เมืองกุย และเมืองปราณด้วย แต่เมื่อเลยมายังเมืองเพชรบุรีก็ถูกกองทัพพระยาพิพัฒน์โกษากับพระยาตากสินสกัดไว้ จึงถอยกลับไปเมืองทวายทางด้านสิงขร

พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้วเมืองต่างๆ ในบริเวณนี้คงจะกลายเป็นเมืองร้างชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพื่อหลบหนีกองทัพพม่าที่เข้ามาปล้นสดมและผ่านเข้าออกตามช่องทางที่มีอยู่หลายช่องทางในบริเวณนี้โดยเฉพาะช่องด่านสิงขร

สมัยธนบุรี

พ.ศ. ๒๓๑๗ มีใบบอกจากเมืองคลองวาฬว่า มีกองทัพพม่าจำนวน ๕๐๐ ยกผ่านเข้ามาทางด้านสิงขร เข้าปล้นบ้านทับสะแก แขวงเมืองกำเนदनพคุณ เกรงว่าจะขึ้นมาถึงคลองวาฬ ขอให้ส่งกองกำลังไปช่วย แต่ขณะนั้นทางกรุงธนบุรีก็กำลังมีศึกติดพันอยู่ที่เมืองราชบุรีจึงออกมาช่วยมิได้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งกำลังทรงบัญชาทัพอยู่ที่เมืองราชบุรี มีรับสั่งให้เมืองกุยและเมืองคลองวาฬทำลายแหล่งน้ำกินน้ำใช้ตามระยะทางที่จะขึ้นมายังเมืองเพชรบุรีเสียทุกแห่ง ปรากฏว่ากองทัพพม่าตีได้บ้านทับสะแกเผาเมืองกำเนदनพคุณวอดวาย แล้วเลยลงไปตีเมืองปะทิวทางใต้โดยมิได้วกกลับขึ้นมาทางเหนือ นับตั้งแต่กองทัพพม่าเคลื่อนผ่านด่านสิงขรเข้ามาในครั้งนั้นแล้ว ทั้งกองทัพไทยและกองทัพพม่าก็มิได้ใช้เส้นทางนี้อีกเลย

สมัยรัตนโกสินทร์

การก่อสร้างเมืองประจวบคีรีขันธ์เริ่มต้นเค้าขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงมีพระราชดำริที่จะแบ่งหัวเมืองปักษ์ใต้ฝั่งตะวันตกซึ่งเดิมขึ้นกับกรมท่า จำนวน ๑๔ หัวเมือง และจากมหาดไทยอีกหนึ่งหัวเมือง รวมเป็น ๒๐ หัวเมืองให้ไปขึ้นอยู่กับการมพระกลาโหมในจำนวนนี้มีเมืองคลองวาฬ เมืองกุย และเมืองปราณรวมอยู่ด้วย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองบางนางรมขึ้นที่บริเวณปากคลองบางนางรม แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมที่จะทำการเกษตรกรรม เจ้าเมืองจึงย้ายที่ว่าการเมืองไปตั้งอยู่ที่เมืองกุย ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ มีชุมชนชนอยู่หนาแน่นกว่า อีกทั้งพื้นที่ก็มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อย้ายมาแล้วก็ยังคงใช้ชื่อว่าเมืองบางนางรมอยู่ตามเดิม

พ.ศ. ๒๓๓๘ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองบางนางรม กุยบุรี คลองวาฬเข้าด้วยกันเป็นเมืองใหม่แล้วพระราชทานชื่อว่า เมืองประจวบคีรีขันธ์ คู่กับเมืองประจันคีรีเขตที่พระราชทานให้เป็นชื่อของเกาะกง (ปัจจุบันอยู่ในเขตแดนประเทศกัมพูชา) แล้วพระราชทานราชทินนามให้แก่เจ้าเมืองใหม่ว่า “พระพิไชยชลสินธุ์”

พ.ศ. ๒๔๐๗ ได้มีการเจรจาระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับผู้แทนรัฐบาลอังกฤษเกี่ยวกับเรื่องการปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า ซึ่งเริ่มทำที่ด่านเจดีย์สามองค์ก่อน ทางรัฐบาลไทยได้จัดผู้แทนออกไป ๕ คน มีหลวงนายเดชเป็นหัวหน้า เมื่อพบเจรจากับฝ่ายอังกฤษ ผู้แทนฝ่ายอังกฤษเสนอหลักการปักปันเขตว่า ให้เอาภูเขาเป็นแนวแบ่ง ถ้าตอนใดน้ำไหลลงฟากเขาด้านตะวันออก ให้ถือเป็นแดนของไทย แต่ถ้าไหลลงฟากตะวันตกก็ถือว่าเป็นของอังกฤษ ฝ่ายไทยคัดค้านว่าถือตามนั้นไม่ได้เพราะเป็นเพียงบางแห่งเท่านั้น ในบางแห่งบางตำบลต้นน้ำไหลจากภูเขาด้านไทยและไหลลงไปทางพม่าก็มีอย่างเช่น แม่น้ำเกลิงทอ และแม่น้ำกะตริย์ เป็นต้น แต่ครั้นแล้วด้วยความที่เจ้าหน้าที่ไทยฟังภาษาไม่ชำนาญ ได้ยินยอมให้ถือเอาทิวเขาตะนาวศรีที่มีทิวเขาใหญ่ค่อยสลับซับซ้อนกันหลายชั้น เป็นเส้นกำหนดเขตแดนอย่างคร่าวๆ จากนั้นฝ่ายอังกฤษก็พยายามถกเถียงบีบบังคับให้เอาทิวเขาที่ใกล้มาทางไทยมากที่สุดปักปันเป็นเขต ด้วยเหตุนี้ทำให้ไทยเสียดินแดนที่เคยครอบครองอยู่เดิม ซึ่งตามเขตแดนแต่โบราณจะมีอาณาเขตตั้งอยู่ลึกเข้าไปถึงเมืองสิงขร (ปัจจุบันคือ ตำบลเทียนกุนของพม่า) มีผลทำให้แผนที่ประเทศไทยบริเวณเมืองประจวบคีรีขันธ์ ปรากฏเป็นบริเวณที่มีลักษณะคอคอดกึ่งเป็นพื้นที่แคบสุดของประเทศ

พ.ศ. ๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณได้ว่า ในวันอังคารที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ จะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวง สามารถเห็นได้ชัดเจนที่ตำบลห้วยกอ แขวงเมืองประจวบคีรีขันธ์ จึงเสด็จพระราชดำเนินพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ไปประทับแรม ณ ค่ายหลวง ตำบลห้วยกอ โดยมีนักดาราศาสตร์ชาติต่างๆ รวมทั้งคณะทูตานุทูตหลายคณะ ร่วมขบวนเสด็จด้วย

พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครอง ส่วนภูมิภาคแบบเทศาภิบาล จึงมีการรวมเมืองต่างๆ จัดตั้งเป็นมณฑล ทรงพิจารณาเห็นว่าเมืองประจวบคีรีขันธ์เป็นเมืองเล็ก โปรดให้ยุบเมืองลงเป็นอำเภอประจวบคีรีขันธ์ ขึ้นอยู่กับเมืองเพชรบุรี แต่ยังคงตั้งที่ว่าการอยู่ที่เมืองกุย

พ.ศ. ๒๔๔๑ โปรดฯ ให้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากเมืองกุย มาตั้งที่อำเภอหลัก (อำเภอประจวบฯ ปัจจุบัน) เพื่อความเหมาะสม

พ.ศ. ๒๔๔๔ โปรดฯ ให้รวมอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอเมืองปราณบุรี (ขึ้นอยู่กับเมืองเพชรบุรี) และอำเภอเมืองกำเนิดนพคุณ (ขึ้นอยู่กับเมืองชุมพร) ตั้งขึ้นเป็นเมืองปราณบุรี ทั้งนี้เพื่อรักษาชื่อเมืองปราณ ตามชื่อที่มีมาแต่โบราณไว้ มีฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นกับมณฑลราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๘ ตรงกับวันที่ ๑๖ สิงหาคม รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชดำริว่า การที่มีชื่อเมืองปราณถึงสองแห่งอาจทำให้เกิดความสับสนแก่ราษฎร จึงโปรดฯ ให้เปลี่ยนนามเมืองปราณบุรีที่ตำบลเกาะหลัก เป็นเมืองประจวบคีรีขันธ์ อันเป็นนามที่เคยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ส่วนเมืองปราณที่ปากน้ำปราณนั้นก็ยังคงเรียกว่า เมืองปราณดังเดิม เมืองประจวบคีรีขันธ์ขณะนั้นประกอบด้วย อำเภอ ๓ อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอปราณบุรี และอำเภอกำเนิดนพคุณ

พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคขึ้นใหม่ เมืองประจวบคีรีขันธ์ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัด ประกอบด้วยอำเภอต่างๆ คือ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอปราณบุรี อำเภอบางสะพาน อำเภอหัวหิน อำเภอทับสะแก อำเภอกุยบุรี และกิ่งอำเภอบางสะพานน้อย

พ.ศ. ๒๔๘๔ เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพากองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่บริเวณอ่าวประจวบฯ และอ่าวมะนาวเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม เพื่อยึดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใช้เป็นเส้นทางลำเลียงทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ออกสู่พม่าทางช่องสิงขร แต่ทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน ประชาชน และแม่แต่นุชนลูกเสือชาวประจวบคีรีขันธ์ผู้รักชาติบ้านเมือง ได้เข้าทำการขัดขวางโดยไม่เห็นแก่ชีวิต การต่อสู้เริ่มต้นขึ้นที่บริเวณกองบินน้อยที่ ๕ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งกองบินที่ ๕๓) และเข้าไปถึงในเมืองประจวบคีรีขันธ์ แม้กำลังคนและอาวุธจะน้อยกว่าแต่ก็สามารถทำให้ทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก การต่อสู้ต้องยุติลงโดยคำสั่งของรัฐบาลไทย ที่ได้ทำข้อตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเคลื่อนย้ายผ่านด่านสิงขรออกสู่พม่าได้ เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ประกาศถึงวีรกรรมความกล้าหาญของชาวประจวบคีรีขันธ์ที่พร้อมใจกันต่อสู้เพื่อรักษาอธิปไตยของชาติ

อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์

ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนกลางของจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนที่แคบที่สุดของประเทศ มีพื้นที่ประมาณ ๘๓๐ ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๓๓๓ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอกุยบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอทับสะแก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะพื้นที่ทั่วไป

เป็นที่ลาดเอียงจากเทือกเขาฝั่งตะวันตกลงสู่ฝั่งทะเลด้านตะวันออกพื้นดินอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนในการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ จึงทำให้ผลผลิตทางการเกษตรได้ผลเต็มที่

และมีน้ำใช้อุปโภคบริโภคตลอดปี ประชาชนในเขตอำเภอมีอยู่ ๕๔,๘๙๙ คน รวมกับเขตเทศบาลเมืองอีก ๑๕,๘๔๖ คน รวมเป็น ๗๐,๗๔๕ คน มีฐานะความเป็นอยู่ดี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพประมงเป็นอาชีพรองลงมา เขตพื้นที่ปกครองประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล ๕ ตำบลคือ ตำบลเกาะหลัก ตำบลคลองวาฬ ตำบลบ่อนอก ตำบลอ่าวน้อย ตำบลห้วยทราย

ความเป็นมา

บริเวณอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ เคยเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสมัยอยุธยา ชื่อว่าเมืองนางรังสันนิษฐานว่า ตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟคันกระได เมืองนี้ร้างไปเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์เกิดชุมชนขึ้นที่บริเวณคลองบางนางรม พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ โปรดฯ ให้ตั้งขึ้นเป็นเมืองใหม่ เรียกชื่อตามสถานที่ว่า **เมืองบางนางรม** จากนั้นก็ได้มีการโยกย้ายที่ตั้งเมือง และเปลี่ยนชื่อเมืองเพื่อความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและการปกครอง อีกหลายครั้งคือ

เจ้าเมืองบางนางรมได้ย้ายเมืองบางนางรมไปตั้งที่ริมฝั่งแม่น้ำกุยบุรี บริเวณเมืองกุยเพราะสถานที่เดิม ผืนดินไม่เอื้อต่อการเพาะปลูก

พ.ศ. ๒๓๙๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองบางนางรม (ที่เมืองกุย) เป็น **เมืองประจวบคีรีขันธ์** โดยรวมพื้นที่ทั้งเมืองกุยและเมืองคลองวาฬเข้าด้วยกัน

พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดฯ ให้ย้ายที่ว่าการเมืองประจวบคีรีขันธ์ จากเมืองกุยไปอยู่ที่อ่าวเกาะหลัก (อ่าวประจวบฯ) โดยรวมพื้นที่ของสามเมืองเข้าด้วยกัน คือ เมืองประจวบคีรีขันธ์ (ที่เมืองกุย) เมืองปราณ (อำเภอปราณบุรี) และเมืองกำเนิดนพคุณ (อำเภอบางสะพาน) แล้วพระราชทานนามว่า **เมืองปราณบุรี**

พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองปราณบุรี (อ่าวเกาะหลัก) เป็น **เมืองประจวบคีรีขันธ์** มีอำเภอในเขตปกครอง ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอกำเนิดนพคุณ และอำเภอปราณบุรี (คือเมืองปราณเดิม)

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **เขาดาม่องล่า** ทอดแนวยาวลึกลงไปในทะเลด้านทิศเหนือของอ่าวประจวบฯ เป็นที่มาของนิยายปรัมปราของเมืองประจวบคีรีขันธ์ ก่อให้เกิดจินตนาการเกี่ยวพันไปถึงสถานที่และสิ่งต่างๆ อีกหลายแห่ง มีเรื่องราว บริเวณอ่าวน้อยมีหมู่บ้านชายทะเลเป็นที่ตายายสองคนชื่อตาม่องล่ากับยายรำพึง ตั้งบ้านเรือนหาปลาทำไร่อยู่ ทั้งคู่มีลูกสาวคนเดียวเติบโตเป็นสาวสวยชื่อยมโดย เป็นที่หมายปองของชายหนุ่มทั้งใกล้และไกล ในจำนวนนี้มีลูกเจ้าเมืองเพชรบุรีชื่อเจ้าลาย ปลอมตัวเป็นชาวประมงมาผูก

สมัครรักใคร่กับยมโดย โดยยายรำพึงก็ยืนดีตกลงนัดหมายแต่งงาน ฝ่ายตาม่องล่ายเกิดไปตกปากรับ คำกับพระเจ้ากรุงจีนที่จะขอหมั้นหมายลูกสาว โดยต่างก็ไม่ทราบเรื่องกัน ครั้นขบวนขันหมากทั้งสอง ฝ่ายมาถึงพร้อมกัน ทั้งตาม่องล่ายและยายรำพึงจึงวิวาทกันเป็นการใหญ่ จับข้าวของขว้างปากันจนไป ตกกลายเป็นสิ่งต่างๆ เช่น กระบุง เป็นเกาะกระบุงที่ตราด หมวก เป็น เขาล้อมหมวกที่อ่าวประจวบฯ ได้ ขันหมากเป็นเขาขันหมากแถวสามร้อยยอด งอบเป็นแหลมงอบที่จันทร์บุรี สากถูกขว้างไปถูกภูเขาทะเล ที่บางสะพาน แล้วเลยไปตกที่ชุมพรเป็นเกาะสาก นางรำพึงสู้ไม่ได้หนีไปถึงท่ามะนาวอำเภอบางสะพาน ทอดตัวลงนอนกลายเป็นเขาแม่รำพึง ตาม่องล่ายยังไม่หยุดอาละวาดจับยมโดยฉีกเป็นสองซีก ขว้าง ไปทางขบวนขันหมากเจ้าลาย กลายเป็นเกาะนมสาวที่บ้านบางปู อำเภอปราณบุรี อีกซีกขว้างไปทาง ขบวนขันหมากพระเจ้ากรุงจีนกลายเป็นเกาะนมสาวที่ชลบุรี จากนั้นก็จับข้าวของเหวี่ยงไปทั่ว พลุที่ มวนไว้เป็นหอยมวนพลู ขนมเงินที่ใช้เลี้ยงแขกกลายเป็นสาหร่าย หมากเป็นหอยหมาก เครื่องประดับ เพ็ชรพลอยกลายเป็นหอยดาว หอยทับทิม เครื่องใช้จำพวกจาน ตะเกียบ กระชก ก็กลายเป็นเกาะจาน ที่อ่าวคลองวาฬ เขาตะเกียบที่หัวหินและเขาช่องกระชกที่เมืองประจวบฯ แม่แต่สัตว์เลี้ยงในบ้านเช่นแมว ก็ถูกขว้างไปเป็นเกาะแมวที่อำเภอสะวิ จังหวัดชุมพร เจ้าลายเสียใจที่คนรักตาย กลายเป็นเขาเจ้าลายที่ เพชรบุรี ตาม่องล่ายเมื่อสิ้นฤทธิ์ก็คิดเสียใจ คว่ำไห้เหล้ามานั่งดื่มจนตาย จนกลายเป็นภูเขารูปคนกอด ไหเหล้า คือเขาตาม่องล่าย ชาวบ้านนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ตั้งศาลสำหรับบูชาในบริเวณอ่าวน้อยนี้

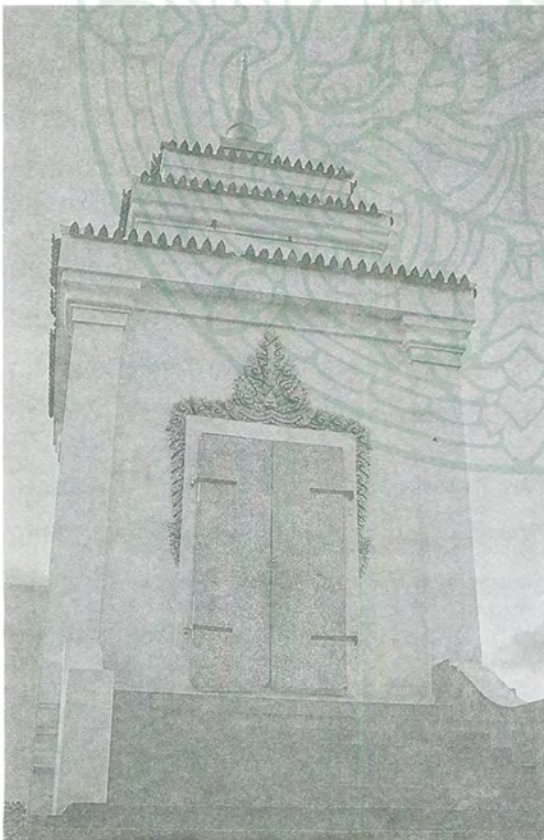
● **วัดพระธาตุถ้าเขาคันกระได** ตั้งอยู่บนเขาคันกระไดที่บ้านอ่าวน้อย มีทางเข้าสองทาง คือ แยกซ้ายจากถนนเพชรเกษม หลักกิโลเมตรที่ ๓๑๔ แล้วเข้าไปอีก ๓ กิโลเมตร กับตั้งต้นจาก เทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ไปตามถนนเลียบชายทะเลสู่บ้านอ่าวน้อย ประมาณ ๗ กิโลเมตร มี บันไดทางขึ้น มองลงมาจะเห็นทัศนียภาพที่สวยงามของพื้นที่ราบและหาดทรายชายทะเลประจวบอีก มุมมองหนึ่ง ในบริเวณมีถ้ำขนาดเล็กประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ขนาดใหญ่ ในอดีต สถานที่แห่งนี้เคยเป็นที่จำพรรษาของเกจิอาจารย์อันเป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวประจวบ ซึ่งเป็นพี่น้อง กันคือ หลวงพ่อในฤๅ (วัดกุยบุรี) หลวงปู่อินทร์ (อำเภอบางสะพาน) และหลวงปู่ม่วง (วัดโคกตาหอม) ปัจจุบันมีพระพุทธรูปปูนปั้นสามพี่น้อง คือ หลวงพ่อองค์ใหญ่ องค์กลาง องค์ดำประดิษฐานอยู่ นอก จากนี้ ถ้ำที่เขาแห่งนี้ยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในอดีตเคยใช้เป็นที่พักพิง

● **หาดเสด็จ** จากถนนเพชรเกษมกิโลเมตรที่ ๒๑๔ มีทางแยกเข้าหาดเสด็จ ซึ่งตั้งอยู่ใน บริเวณอ่าวน้อย เลี้ยวจากถ้ำเขาคันกระไดไป เดิมชื่อหาดทุ่งมะเมา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อพระบาทสม เด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เขาช่องกระชก ทางจังหวัดได้ จัดสถานที่ประทับเพื่อเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ ที่แห่งนี้ จึงเรียกกันว่าหาดเสด็จมาแต่ครั้งนั้น บริเวณหาดเป็นสถานที่ที่มีธรรมชาติอันเงียบสงบ และสวยงามแห่งหนึ่ง

● **เขาช่องกระจก** เป็นภูเขาขนาดย่อม มียอดสูง ๒๔๕ เมตร เหนือระดับน้ำทะเลตั้งอยู่ริม ทะเลปากคลองบางนางรม ใจกลางเมืองประจวบคีรีขันธ์ นามช่องกระจกมาจากลักษณะพิเศษตรงด้าน

ปูชนียสถานบนยอดเขาช่องกระเจก

มณฑปบนยอดเขาช่องกระเจก

เหนือมีช่องหินทะลุโปร่งคล้ายกรอบกระจก บริเวณเขามีสิงอาศัยอยู่สูงใหญ่ ทางขึ้นเป็นบันไดจำนวน ๓๙๖ ขั้น บนยอดเขาสามารถเห็นทิวทัศน์ได้โดยรอบบริเวณทลเมืองประจวบคีรีขันธ์ ผู้มาเยือนมักจะต้องหาโอกาสขึ้นมabenยอดเขาช่องกระจกเพื่อนมัสการปูชนียสถานสำคัญของบ้านเมือง คือ พระพุทธรูปบาทจำลองซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ และพระเจดีย์สี่ทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงบรรจุ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑

● ศาลหลักเมือง

เป็นหลักชัยคู่บ้านคู่เมืองที่ชาวประจวบคีรีขันธ์ภาคภูมิใจที่ว่าเป็นศาลหลักเมืองมีขนาดใหญ่ที่สุด สวยสง่างามยิ่งนัก อาคารสถานประกอบด้วยจตุรมุขยอดปราสาทศิลปะลพบุรี ก่อปูนทาสีคล้ายศิลาแลง เป็นองค์ประธาน หน้าบันทั้งสี่ทิศเป็นรูปพระราชมุนีจันทร์ ภายในประดิษฐานเสาหลักเมือง มีขนาดสูง ๒.๗๔ เมตร กว้าง ๓๗ เซนติเมตร แกะสลักลวดลายศิลปะศรีวิชัย ส่วนยอดทำรูปพรหมสี่พักตร์ ตั้งอยู่บนฐานแปดเหลี่ยม สำหรับเสาหลักเมือง **จตุโชค** นี้มีประวัติว่า ได้ทำการคัดเลือกได้ไม้ตะเคียน ด้วยวิธีเสี่ยงทายจากปากยบุรี บริเวณบ้านย่านซื่อ ตำบลหาดขาม มีเรื่องเล่าว่า ขณะทำพิธีบวงสรวงเพื่ออัญเชิญออกจากป่านั้น ไม้ไม่ได้ประทับทรงขอนำลูกทั้งสี่มาเป็นบริวารด้วย ดังนั้นเมื่อนำมาประดิษฐานแล้วจึงได้ทำเสาขนาดเล็ก สี่หลักตั้งล้อมเสาแม่ไว้ รอบอาคารจตุรมุขยังมีศาลบริวารประจำอยู่สี่ทิศ ภายในประดิษฐานรูปหล่อพระโพธิสัตว์ หลั่งละองค์ คือ พระอมิตาภะพุทธ พระโมฆะสิทธิพุทธ พระสัมมาเวสพุทธ และพระอภัยมณีพุทธ

ศาลหลักเมืองนี้สร้างขึ้นในสมัยร้อยตรีอำนาจ ไทยานนท์เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวประจวบคีรีขันธ์ทั้งปวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรงเปิดศาลหลักเมืองเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อให้เป็นสิริมงคล และหลักชัยคู่บ้านเมือง เป็นที่ซึ่งประชาชนเดินทางมาสักการะอยู่เสมอและกล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์

● **วัดธรรมิการามวรวิหาร** ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะหลัก เชิงเขาช่องกระจก มีพื้นที่ขนาดคลองบางนางรมทั้งสองฝั่ง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ โดยพระยาดำรงธรรมสาร และคุณหญิงดำรงธรรมสาร (ใหญ่ วิเศษศิริ) เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จประพาสจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงพอพระราชหฤทัยในสถานที่อันสงบสมควรแก่การเจริญสมณธรรม จึงทรงบริจาคพระราชทรัพย์ และพระราชทานปูชนียวัตถุหลายรายการ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบัน ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บนเขาช่องกระจกซึ่งอยู่ในความอารักขาของวัดแห่งนี้ ครั้น พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดธรรมิการามวรวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร

● **วัดเกาะหลัก** ตั้งอยู่ตรงสุดถนนสละชีพด้านใต้ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงสำนักสงฆ์ที่ชาวบ้านช่วยกันสร้าง ปัจจุบันได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ วัดแห่งนี้ เคยเป็นที่จำพรรษาของพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวเมืองประจวบคีรีขันธ์ คือ พระสุนทรวิชิตคุณ หรือหลวงพ่อยิ้ม

● **อ่าวประจวบฯ หรืออ่าวเกาะหลัก** เป็นอ่าวหน้าเมืองประจวบคีรีขันธ์ โดยเริ่มจากเขาตาม่องล่ายทางด้านทิศเหนือ ไถ่ไปจรดเขาล้อมหมวกทางทิศใต้ เป็นระยะทางประมาณ ๘ กิโลเมตร มีเกาะหลัก เกาะไทรหลัก เกาะร่ม เกาะแรดอยู่เรียงราย หน้าอ่าวมีทัศนียภาพที่งดงามทุกช่วงเวลา นับตั้งแต่ยามรุ่งอรุณ เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นจากทะเลสู่ขอบฟ้า จนถึงยามค่ำคืนจะเห็นแสงไฟแวบแวมจากเรือหาปลาที่จอดอยู่ในบริเวณอ่าว น้ำทะเลบริเวณอ่าวประจวบฯจะใสสะอาด ราบเรียบอยู่เสมอ เป็นสถานที่สงบ อากาศเย็นสบาย ถนนเลียบริยหาดจะมีสถานที่พักตากอากาศที่สะดวกสบายหลายแห่ง

● **อ่าวมะนาว** อยู่ห่างจากอ่าวประจวบลงไปทางใต้ประมาณ ๕ กิโลเมตร เป็นที่ตั้งที่ทำการของกองร้อยสารวัตรทหารอากาศ บริเวณนี้เคยเป็นยุทธภูมิต่อสู้กับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งอ่าวมะนาวคงมาจากลักษณะชายฝั่งที่โค้งจนเกือบเป็นรูปทรงกลม คล้ายผลมะนาว หาดทรายขาวสะอาดเต็มไปด้วยหยอยทับทิมหลากสี มองไปในทะเลจะแลเห็นเขาล้อมหมวก เกาะเหล็บบ และเกาะแ่น

● **อนุสาวรีย์วีรกรรม** ตั้งอยู่ในบริเวณกองบิน ๕๓ หรือกองบินน้อยที่ ๕ ในอดีต ซึ่งเป็นแหลมคั่นอยู่ระหว่างอ่าวประจวบและอ่าวมะนาว ลักษณะของอนุสาวรีย์เป็นรูปหล่อทหารอากาศในชุดนักบิน ขนาดเท่าคนจริง อยู่บนใบพัดเครื่องบินในลักษณะกำลังก้าวตัวไปข้างหน้ามือถือธง หันหน้าออกสู่ทะเล แท่นฐานที่ตั้งเป็นรูปทรงกระบอก ด้านข้างของแท่นมีป้ายสลักรายชื่อผู้เสียชีวิต อนุสาวรีย์แห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงวีรกรรมความกล้าหาญของผู้ที่สละชีพป้องกันผืนแผ่นดินไทยจากการบุกยึดของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ดังนั้นในวันที่ ๘ ธันวาคมของทุกปีจึงมีพิธีวางพวงมาลาเพื่อระลึกถึงดวงวิญญาณผู้อุทิศชีวิตและเลือดเนื้อเพื่ออธิปไตยของชาติในครั้งนี้

● **พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ประดิษฐาน ณ อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ ตำบลคลองวาฬ ซึ่งในอดีตเคยเป็นสถานที่ซึ่งพระองค์เคยเสด็จพระราชดำเนินมาทรงตั้งค่ายหลวงเพื่อทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวง เมื่อร้อยปีก่อนมาแล้ว พระบรมรูปหล่อด้วยโลหะสำริด ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ในฉลองพระองค์เครื่องแบบทหารเรือ ประทับนั่งบนพระเก้าอี้ ผืนพระพักตร์ไปทางด้านอ่าวมะนาว แท่นฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ทำด้วยหินแกรนิต สูงสง่า ตั้งอยู่บนเนินดินปูด้วยหญ้าเขียวขจีสูงถึง ๑๒ เมตร รอบบริเวณตกแต่งด้วยพรรณไม้ต่างาม

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงวางศิลาฤกษ์พระบรมราชานุสาวรีย์ในวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๕ และในวันที่ ๑๘ สิงหาคม ของทุกปี ซึ่งเป็นวัน

วิทยาศาสตร์แห่งชาติ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ พร้อมทั้งนักเรียน นักศึกษา พ่อค้า ประชาชน จะพร้อมใจกันจัดพิธีบวงสรวงสักการะเป็นประจำปี ในฐานะที่ทรงได้รับพระสมัญญานามว่า **พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย**

● **โบราณสถานห้วยกอ** บ้านห้วยกอในอดีต เป็นเพียงหมู่บ้านชายทะเลเล็กๆ ห่างจากตัวเมืองประจวบคีรีขันธ์ไปทางใต้ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร มีสภาพเป็นป่ารกทึบ ชุกชุมด้วยไผ่ป่า ที่มาของชื่อห้วยกอ น่าจะมาจากการตั้งชื่อบ้านนามเมืองของคนไทยแต่โบราณ นิยมเรียกสิ่งที่สามารถสังเกตได้เด่นชัดในท้องที่ บริเวณนี้จะมีต้นหว้าอันเป็นไม้ยืนต้นขึ้นเป็นดงใหญ่ แต่ที่สำคัญสถานที่แห่งนี้ได้กลายเป็นดินแดนสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทย เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงคำนวณล่วงหน้าเป็นเวลา ๒ ปีว่าจะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงขึ้นในวันอังคาร เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๓๐ ตรงกับวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ มองเห็นได้ตั้งแต่อำเภอปราณบุรี ลงไปถึงจังหวัดชุมพร โดยเฉพาะที่บ้านห้วยกอ จะเห็นดวงจันทร์เข้าจับดวงอาทิตย์จากทิศตะวันตกเฉียงเหนือแล้วออกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นเวลานาน ๖ นาที ๔๕ วินาที การณ์ได้เป็นจริงดังเช่นที่ทรงคำนวณไว้ทุกประการเมื่อคราสจับสิ้นทั้งดวงบรรยากาศที่สว่างไสวในเวลากลางวันก็กลับมืดสลัวเหมือนเวลาลบค่ำจนคนนั่งข้างๆ มองไม่เห็นหน้ากัน ยังความปลาบปลื้มปิติสมนัสแก่บรรดาข้าทูลละอองธุลีพระบาทและชาวต่างประเทศที่เข้าเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้น ด้วยพระปรีชาสามารถที่ทรงคำนวณสุริยุปราคาเป็นผลสำเร็จในครั้งนี้ ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติอย่างเหลือล้น นับตั้งแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของคนไทยในยุคนั้นให้ก้าวสู่โลกวิทยาศาสตร์ยุคใหม่ เข้าใจในการเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติแล้ว ที่สำคัญยังทำให้ชาติมหาอำนาจทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสยอมรับนับถือในความสามารถของคนไทย นับว่าได้ทรงดำเนินวิเทโศบาย นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์มานำการเมืองให้ประเทศรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจเหล่านั้น นอกจากนี้ยังถือเป็นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ครั้งยิ่งใหญ่ และครั้งแรกของไทย

ภายหลังเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับถึงพระนครแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มประชวรด้วยพระโรคไข้มาลาเรียพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ แม้แพทย์หลวงจะพยายามถวายการรักษาแต่พระอาการของพระองค์ยิ่งทรุดหนักเสด็จสวรรคตเมื่อเวลา ๒๐ นาฬิกา ๑๑ นาที ในวันพฤหัสบดีที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ สิริรวมพระชนมายุได้ ๖๔ พรรษา ท่ามกลางความโศกเศร้าของเหล่าพสกนิกรเป็นล้นพ้น

นับแต่นั้นมาบ้านห้วยกอก็ถูกทิ้งร้างเรื่อยมาจนกระทั่งต่อมาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงทราบว่ายังมีฐานก่ออิฐถือปูนจากเหตุการณ์ครั้งนั้นหลงเหลืออยู่ จึงโปรดให้เก็บรักษาไว้

ฐานก่ออิฐถือปูนในปัจจุบันได้ถูกทำลายจนเหลือให้เห็นเพียงแนวอิฐที่วางเป็นแนวระนาบไปกับพื้นสันนิษฐานว่าก่อสร้างไว้สำหรับเป็นที่ตั้งกล้องโทรทรรศน์ และวางเครื่องวัดที่สำคัญ อาทิ เครื่องวัดความเข้มสนามแม่เหล็กโลก เครื่องวัดความชื้นของบรรยากาศและอุณหภูมิของอากาศเครื่องตั้งเวลา ฯลฯ ของนักวิทยาศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ปัจจุบันซากฐานอิฐดังกล่าวมีค้นพบอยู่ ๕ แห่งด้วยกันคือ

แห่งที่ ๑ อยู่หน้าบริเวณสำนักงานของอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีเสาหินสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ หนึ่งฟุต ตั้งอยู่บนฐานอิฐก่อปูน เป็นฐานสำหรับตั้งเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์

แห่งที่ ๒ อยู่ใกล้บริเวณรั้วของสำนักงานอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความกว้างยาวประมาณ ๒×๒ ฟุต วัตถุประสงค์ของการจัดสร้างไว้ใกล้เคียงกันหลายจุดเข้าใจว่าต้องการเตรียมไว้เพื่อสถานที่หลักเกิดใช้ไม่ได้

แห่งที่ ๓ อยู่ใกล้บริเวณลำห้วยของคลองหว่าโนนที่แยกเข้าไปทางด้านหลังอาคารที่พักของอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จุดนี้ได้มีการเคลื่อนย้ายมาแล้วครั้งหนึ่ง เนื่องจากผู้ค้นพบในช่วงแรกเข้าใจว่าเป็นซากวัดร้างซึ่งอาจมีของเก่าหรือวัตถุมงคลฝังอยู่

แห่งที่ ๔ อยู่ใกล้กับแห่งที่ ๓ ห่างไปทางเหนือเล็กน้อยมองเห็นได้จากถนนสายคลองวาฬ-หว้ากอ อยู่ห่างจากถนนประมาณ ๓๐ เมตร

แห่งที่ ๕ อยู่ไกลออกไปทางเหนือของสำนักงานอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประมาณ ๔๐๐ เมตร จุดนี้มีแท่นอิฐสอปูนพ้นจากพื้นดินค่อนข้างมาก นักวิทยาศาสตร์ไทยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ประกอบกับรายงานของมิสเตอร์สเตฟาน นักวิทยาศาสตร์ชาวฝรั่งเศส สรุปเป็นข้อสันนิษฐานว่าโบราณสถานแห่งที่ ๕ นี้ เปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการฟิสิกส์แห่งแรกของประเทศไทย และจากจุดนี้เองที่นำไปสู่การค้นพบสถานที่ตั้งค่ายหลวงซึ่งอยู่ห่างจากจุดที่ ๕ ไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๘ เส้น หรือ ๗๒๐ เมตร

โบราณสถานทั้ง ๕ แห่งนี้ กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้วเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นที่น่าเสียดายที่พลับพลาที่ประทับและทำเนียบต่างๆ มีลักษณะเป็นอาคารก่อสร้างด้วยวัสดุชั่วคราวได้แก่ไม้ไผ่ ใบตาล ไม่มีส่วนก่อด้วยอิฐเลยจึงทำให้ผุพังสูญหายไปตามกาลเวลา จนไม่เหลือร่องรอยที่จะเป็นหลักฐานชี้ชัดถึงจุดที่ตั้งพลับพลาที่ประทับ หรือค่ายหลวงทางดาราศาสตร์ที่แน่นอน ปัจจุบันโบราณสถานหว้ากออยู่ในเขตอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตำบลคลองวาฬ

● **อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์** สถานที่ตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ตำบลคลองวาฬ ห่างจากเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๔๘๕ ไร่ ๑ งาน ๕๖.๒ ตารางวา อาณาเขตของพื้นมีผังคล้ายรูปปลา ครอบคลุมบริเวณสำคัญทางประวัติศาสตร์ได้แก่ บริเวณที่ตั้งค่ายหลวงหว้ากอ บริเวณค่ายพักนักดาราศาสตร์ชาวฝรั่งเศส อาณาเขตทางทิศตะวันออกขนานไปกับชายฝั่งทะเล ทำให้มีทัศนียภาพหาดทรายชายทะเลที่สวยงาม พื้นที่บางส่วนครอบคลุมไปถึงบริเวณคลองหว่าโนนซึ่งไหลมาจากเทือกเขาตะนาวศรี จึงทำให้พื้นที่มีสภาพเหมาะสมที่จะใช้เป็นสถานที่ศึกษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและนิเวศวิทยา ในหลายรูปแบบ

โครงการอุทยานวิทยาศาสตร์แห่งนี้เป็นโครงการที่พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ผู้ทรงวางรากฐานทางวิทยาศาสตร์แก่ชาติไทย นามอุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นนามที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นหน่วยงานเทียบเท่ากองและถือเป็นสถานศึกษาสังกัดส่วนกลางขึ้นตรงต่อกรมการศึกษานอกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ศึกษาและวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติวิทยา สิ่งแวดล้อม ดาราศาสตร์ เทคโนโลยี และพลังงาน เป็นศูนย์กลางการพัฒนาครูอาจารย์ บุคลากร การศึกษา ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจชมธรรมชาติทางทะเล

● **ศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์** ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านชาวประมงเชิงเขาคลองวาฬ ตำบลคลองวาฬ เป็นหน่วยงานสังกัดกองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อยู่ห่างจากตัวเมืองประจวบคีรีขันธ์ ประมาณ ๖ กิโลเมตร มีเนื้อที่ ๑๙๐ ไร่ ขอบเขตความรับผิดชอบอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไปถึงจังหวัดชุมพร

แรกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ นั้น มีฐานะเป็นสถานีประมงจังหวัด วัตถุประสงค์เนื่องจากพื้นที่แถบนี้มีป้าชายเลนจำนวนมากจึงควรมีสถานที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย โดยเฉพาะปลานวลจันทร์ทะเลจากธรรมชาติ ซึ่งสำรวจพบครั้งแรกที่สะพานข้ามคลองวาฬ จากนั้นมาการดำเนินงานมีการพัฒนาจนสามารถเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอื่นๆ อีกหลายอย่างจำพวกกุ้ง เช่น กุ้งตะกาด จำพวกปลาเช่น ปลาเฉียวหิน ปลาดูเกะ ปลากะพงขาว ปลาเก๋า ฯลฯ สัตว์น้ำที่ผลิตได้ส่วนหนึ่งถูกจำหน่ายแก่เกษตรกรในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนที่เหลือจะถูกปล่อยกลับสู่แหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำชายฝั่ง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์ ประสบผลสำเร็จในการทดลองเพาะพันธุ์หอยสองฝาเป็นครั้งแรก นับแต่นั้นมางานวิจัยจึงมุ่งเน้นเกี่ยวกับการวิจัยเพาะเลี้ยงหอยเป็นหลัก อาทิ หอยเปาะฮื้อ (หอยโข่งทะเล) หอยมือเสือ หอยสังข์หาม หอยเชล หอยตะไกรม หอยมุกพันธุ์ต่างๆ เพื่อทดลองผลิตไข่มุกและทดลองทำเม็ดมุกจากหอยแมลงภู่

สถานที่แห่งนี้จึงมีนักวิชาการประมงทั้งไทยและชาวต่างประเทศ ตลอดจนนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ เข้าฝึกอบรม ดูงาน นอกจากนี้ยังต้อนรับนักเรียน และประชาชนที่สนใจเข้าชมกิจการ รวมทั้งเข้าชมสัตว์ทะเลชนิดต่างๆ ที่หาดูได้ยาก

● **ด้านสิงขร** เป็นช่องทางลัดมาแต่สมัยโบราณของผู้คนที่สัญจรระหว่างมหาสมุทรอินเดียติดต่อกับอ่าวไทยโดยไม่ต้องอ้อมแหลมมลายู ตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาตะนาวศรีตอนใต้ เดิมเรียกว่า ช่องสันพร้าว ปัจจุบันตั้งอยู่ตรงส่วนที่แคบที่สุดของประเทศอยู่ในเขตตำบลคลองวาฬ เดินทางจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ ทางถนนสายเพชรเกษมกิโลเมตรที่ ๓๒๖-๓๒๗ จะมีแยกเลี้ยวขวาไป

ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร ก็จะถึงหมวดตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๔๖๑ ซึ่งควบคุมดูแลจุดตรวจด่านสิงขร ประตูด่านนี้มีเวลาปิด-เปิดตั้งแต่ ๘.๐๐-๑๘.๐๐ น. ผ่านประตูจุดตรวจเข้าไปจะมีถนนดินซึ่งไป สะดวกเฉพาะหน้าแล้ง ผ่านแนวป่า ขึ้นลาดเนินสูงต่ำไปประมาณ ๖ กิโลเมตร ก็จะถึง “หินกอง” ซึ่งเป็นจุดเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า หินกองหินอันเป็นเครื่องหมายปักปันเขตแดน เล่ากันว่า เป็นธรรมเนียมของผู้เดินทางผ่านเส้นทางนี้จะนำก้อนหินมาวางไว้คนละก้อน ต่างเครื่องบูชาเทวอารักษ์ เพื่อคุ้มครองให้เดินทางด้วยความปลอดภัย ครั้นนานไปกองหินก็ใหญ่ขึ้น ต่อมาจึงมีผู้มาสร้างศาลขึ้น ตรงบริเวณนี้ เรียกว่าศาลเจ้าพ่อหินกอง เป็นศาลไม้เก่าๆ เดิมมีอยู่สองศาลหันหลังชนกัน คือ ศาล พม่าหันหน้าไปทางฝั่งพม่า ส่วนศาลไทยก็หันหน้ามาทางฝั่งไทย ต่อมาเมื่อผู้มาสร้างศาลไทยเพิ่มขึ้นอีก หนึ่งหลัง รวมเป็นสามศาล เป็นที่กราบไหว้บูชาของผู้คนสัญจรผ่านมาในปัจจุบัน ต่อจากจุดตั้งศาลไป อีกไม่กี่เมตรก็จะถึงด่านกะเหรี่ยง ซึ่งมีประตูเปิดปิดเข้าสู่ดินแดนฝั่งพม่าเช่นกัน ในอนาคตอันใกล้นี้ รัฐบาลซึ่งกำลังมีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในแถบอินโดจีน มีโครงการที่จะตัดถนน เชื่อมต่อกับประเทศสหภาพพม่าด้วยเส้นทางนี้ ขณะนี้ได้ทำการก่อสร้างอาคารศุลกากรขนาดใหญ่ ก่อนถึงด่านสิงขรประมาณ ๒ กิโลเมตร

● **อุทยานเขาหินเทียน** ตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ตำบลเกาะหลัก มีทางแยกจากถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๓๓๑-๓๓๒ (ก่อนถึงด่านสิงขร ๔ กิโลเมตร) เป็นทางลูกรังเข้าไปประมาณ ๘ กิโลเมตร ก็ จะถึงบริเวณอุทยานเขาหินเทียน ซึ่งเป็นที่ราบกว้าง จะเห็นกลุ่มหินแกรนิตขนาดต่างๆ กันหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีก้อนหินรูปทรงต่างๆ วางซ้อนกันหรือเกยกันอยู่ตามธรรมชาติดูแปลกตา จึงมีการตั้งชื่อ กลุ่มเขาเหล่านั้นเช่น กลุ่มเขาเสียงทายเป็นต้น บริเวณรอบๆ กลุ่มเขาจะเป็นไร่สับปะรด และไร่อ้อย ปลูกน้อย สมุนไพรไทยที่ส่งขายญี่ปุ่น

อำเภอปราณบุรี

ที่ว่าการอำเภอปราณบุรีตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาน้อย ริมถนนเพชรเกษม เป็นที่ว่าการอำเภอ หลังใหม่ ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ อำเภอปราณบุรีอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอ เมืองประจวบคีรีขันธ์ มีระยะทางกันประมาณ ๗๘ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ โดยระยะทางรถไฟ ๒๕๒ กิโลเมตร และทางรถยนต์ประมาณ ๒๕๔ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่ออำเภอหัวหิน
ทิศใต้	ติดต่อกิ่งอำเภอสามร้อยยอด
ทิศตะวันออก	ติดต่อชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป

เป็นที่ราบลาดลงต่ำจากทิวเขาตะนาวศรีสู่ชายฝั่งทะเล มีขนาดพื้นที่ ๖๔๕ ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากร ๖๗,๒๗๔ คน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เบญจพรรณจำนวนมาก อากาศเย็นสบาย เกือบตลอดปี มีแม่น้ำปรางบุรีซึ่งต้นน้ำเกิดจากทิวเขาในเขตจังหวัดเพชรบุรี ไหลลงสู่ทะเลที่ปากน้ำปรางบุรี พื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสมต่อการทำไร่สับปะรด จึงได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตสับปะรดมากที่สุดในประเทศไทย กล่าวกันว่าสับปะรดที่คุณภาพดี ผลโตรสหวานฉ่ำของปรางบุรีนั้นมีสายพันธุ์ดั้งเดิมมาจากสับปะรดพันธุ์ปัตตาเวีย ซึ่งแขกชาวปาตานที่เข้ามาค้าขายโคที่ปรางบุรีนำมาเผยแพร่เมื่อ ๘๐ ปีมาแล้ว การที่สามารถผลิตสับปะรดได้จำนวนหลายแสนต้นต่อปีทำให้ในเขตอำเภอปรางบุรีมีโรงงานอุตสาหกรรมทำสับปะรดกระป๋องขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่ส่งจำหน่ายต่างประเทศ

อำเภอปรางบุรียังเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสินในน้ำ ชุมชนทางด้านชายฝั่งทะเลนิยมทำการเพาะเลี้ยงหอยนางรมเป็นแหล่งใหญ่ที่ทำรายได้ปีละจำนวนมาก นอกจากนี้ปรางบุรียังได้ชื่อว่าเป็นเมืองทหาร ด้วยมีศูนย์ฝึกปรางบุรีหรือที่เรียกว่าค่ายธนระริชต์ซึ่งเป็นค่ายฝึกทหารที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ

การเดินทางไปอำเภอปรางบุรีมีความสะดวกสบายและไม่ไกลจากกรุงเทพฯ เท่าใดนัก นอกจากทางรถไฟแล้วยังมีรถขนส่งมวลชนทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ รวมทั้งรถสายใต้ทุกสายผ่านอยู่ตลอดเวลา

อำเภอปรางบุรีมีเขตปกครององค์การบริหารส่วนตำบล ๔ ตำบล คือ ตำบลปรางบุรี ตำบลเขาน้อย ตำบลปากน้ำปราง ตำบลหนองตาแต้ม และสภาตำบลที่ยังไม่ได้รับการยกกระดับขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล คือ ตำบลเขาจ้าว

ประวัติความเป็นมา

เมืองปรางเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ปรากฏชื่อควบคู่มากับเมืองกุยในกลุ่มหัวเมืองชั้นจัตวา

วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศรวมเขตเมืองปรางบุรีไปขึ้นกับแขวงเมืองเพชรบุรี จนกระทั่งวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๔ โปรดเกล้าฯ ให้รวมอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอปรางบุรี และอำเภอท่าเ็นดินพคุณตั้งขึ้นเป็นเมืองใหม่ พระราชทานนามว่า **เมืองปรางบุรี** ด้วยทรงเห็นว่าควรอนุรักษ์ชื่อเมืองโบราณไว้ เมืองปรางบุรีนี้มีฐานะเป็นเมืองจัตวาขึ้นอยู่กับมณฑลราชบุรีส่วนที่ว่าการเมืองตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะหลัก อำเภอประจวบคีรีขันธ์ และเมืองปรางเดิมที่บริเวณปากน้ำปรางบุรีก็ให้มาขึ้นกับเมืองใหม่ปรางบุรีนี้เช่นกัน

วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชดำริว่า การที่เมืองปรางมีถึงสองแห่งจะทำให้เกิดความสับสนสับสน ความหมายสำคัญของเมืองปรางบุรีอยู่ที่ชื่อน้ำปรางบุรี จึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองปรางบุรีซึ่งตั้งอยู่ที่เกาะหลักว่าเมืองประจวบคีรีขันธ์

พ.ศ. ๒๔๕๙ เมื่อทางราชการสร้างทางรถไฟสายใต้ผ่าน หากแต่มีได้เข้าไปถึงตำบลปากน้ำปรางบุรีอันเป็นศูนย์กลางของอำเภอ จึงได้ทำการย้ายที่ว่าการอำเภอไปอยู่ ณ บริเวณจุดที่ทางรถไฟผ่านคือบริเวณหมู่ ๔ ตำบลบ้านเมืองเก่า ณ อาคาร (เดิม) ซึ่งเป็นบ้านของนายช่างสร้างทางรถไฟ

พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทยให้ทำการปลูกสร้างที่ว่าการอำเภอหลังใหม่เนื่องจากหลังเดิมซึ่งเคยเป็นบ้านของนายช่างรถไฟชำรุดทรุดโทรม

พ.ศ. ๒๕๑๖ อาคารที่ว่าการอำเภอที่สร้างเมื่อปี ๒๔๗๕ ชำรุดทรุดโทรมจึงย้ายที่ว่าการไปอยู่ที่หอประชุมโรงเรียนบ้านเมืองเก่าเป็นที่ทำการชั่วคราว แต่เมื่อได้งบประมาณสร้างที่ว่าการอำเภอหลังใหม่แล้วกลับเกิดเหตุการณ์ประชาชนมีความคิดเห็นแตกแยกกันเกี่ยวกับสถานที่ก่อสร้าง เหตุการณ์ยืดเยื้อเป็นเวลานานถึง ๕ ปีเศษ

พ.ศ. ๒๕๒๑ ย้ายที่ตั้งที่ว่าการอำเภอมาสร้างใหม่ ณ หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาน้อย ริมถนนเพชรเกษมตามประชามติ คือ ที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **ปากน้ำปรางบุรี** อยู่แยกจากถนนเพชรเกษม ตรงกิโลเมตรที่ ๒๕๖ เข้าไปประมาณ ๑๔ กิโลเมตร เป็นบริเวณที่แม่น้ำปรางไหลลงสู่ทะเล ทำให้มีทิวทัศน์ที่สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนอากาศ

● **อ่างเก็บน้ำปรางบุรี** ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองตาแต้ม จากถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๒๕๓ เข้าไปอีกประมาณ ๑๗ กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอปรางบุรี ๒๓ กิโลเมตร มีสภาพเป็นเขื่อนดินปิดกั้นแม่น้ำปรางบุรี สันเขื่อนยาว ๑,๕๐๐ เมตร กว้าง ๘ เมตร สูง ๔๒ เมตร ภูมิประเทศอยู่ในหุบเขา มีทิวทัศน์ที่สวยงาม เขื่อนนี้ทอดยาวไปในพื้นที่เพาะปลูกของอำเภอปรางบุรี อำเภอกุยบุรี และอำเภอเมือง ยาวประมาณ ๖๕ กิโลเมตร

● **ท่าเสด็จ** ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์การทหารราบปรางบุรี ตำบลเขาน้อย ห่างจากที่ว่าการอำเภอปรางบุรี ระยะทาง ๑๔ กิโลเมตร มีภูมิสถานสวยงามและมีพลับพลที่ประทับ

● **มณฑปยอเดหาน้อย** ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาน้อย ติดกับถนนเพชรเกษม สี่แยกปรางบุรี ห่างจากที่ว่าการอำเภอปรางบุรี ประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลอง

● **ศูนย์ฝึกปรางบุรี** ตั้งอยู่ในค่ายธนระวัธต์ ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๒๕๒ ห่างจากอำเภอเมืองปรางบุรี ๑๐ กิโลเมตร ค่ายแห่งนี้มีเนื้อที่ถึง ๑๕๐,๐๐๐ ไร่ สร้างโดยทุนรัฐบาลไทยและรัฐบาลอเมริกันเป็นค่ายฝึกการรบโดยใช้ภูมิประเทศและกระสุนจริง ภายในบริเวณ นอกจากจะมีธรรมชาติสวยงามแล้วยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสาธารณูปโภคเท่ากับเป็นเมืองขนาดย่อม การไปเที่ยวชมค่ายแห่งนี้เนื่องจากเป็นสถานที่ทางราชการทหารจึงต้องทำหนังสือขออนุญาตก่อนเข้าชม

อำเภอบางสะพาน

ที่ว่าอำเภอบางสะพาน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๗ ตำบลกำเนิดนพคุณ ทางทิศใต้ห่างจากอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ตามเส้นทางถนนสายเพชรเกษมเป็นระยะทาง ๘๖ กิโลเมตร จากนั้นแยกที่กิโลเมตรที่ ๔๐๑ เข้าไปถึงอำเภออีก ๑๐ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลอ่างทอง อำเภอทับสะแก
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบางสะพาน อำเภอบางสะพานน้อย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป

เป็นที่ราบชันจากเทือกเขาตะนาวศรีสู่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก มีความกว้างประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ขนาดพื้นที่ประมาณ ๗๔๓ กิโลเมตร พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์และชุ่มชื้นเนื่องจากฤดูฝนที่ยาวนาน จึงเหมาะแก่การทำสวน ประชากรมีอยู่ทั้งสิ้นประมาณ ๖๔,๖๒๗ คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าว ทำสวนมะนาว ทำโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง และการประมง เศรษฐกิจจึงมีสภาพคล่องตัวขณะนี้ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอำเภอบางสะพานกำลังได้รับการพัฒนาขึ้น

การคมนาคม มีสถานีขนส่งทางรถยนต์ รถไฟ รถโดยสารประจำทาง รถปรับอากาศบริการอย่างสะดวก

อำเภอบางสะพานมีเขตการปกครองหรือ องค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ ๗ ตำบลคือ ตำบลกำเนิดนพคุณ ตำบลธงชัย ตำบลพลพรรคประศาสน์ ตำบลทองมงคล ตำบลชัยเกษม ตำบลแม่รำพึง และตำบลร่อนทอง

ประวัติความเป็นมา

อำเภอบางสะพานเป็นเมืองเก่าแก่มากแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เดิมมีชื่อว่าบ้านบางสะพาน สันนิษฐานว่าที่ตั้งเดิมอยู่ที่ท่ามะนาวฝั่งขวาของลำน้ำแม่รำพึง ต่อมาภายหลังได้มีการย้ายไปอยู่ที่ท่ากาหลอบริเวณริมฝั่งขวาของลำน้ำบางสะพานใหญ่ ปัจจุบันเรียกว่า บ้านหลักเมือง

พ.ศ. ๒๒๗๕ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ บางสะพานมีชื่อเสียงโด่งดัง ด้วยมีการขุดพบทองคำนำมาถวายเป็นกรุงศรีอยุธยา จึงเป็นที่มาของชื่อเมืองว่า กำเนิดนพคุณ ทองที่นำเข้าไปถวายจากบางสะพานนี้น้ำหนักถึง ๔๐ ชั่งเศษ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาให้แม่ทองร่อนเป็นประตากล่อง คือทำเป็นทองคำเปลวแผ่นใหญ่เป็นพิเศษ ขึ้นไปปิดมณฑปพระพุทธบาทโดยแม่ทัพตั้งแต่ส่วนยอดตลอดทั้งหมและนาค

พ.ศ. ๒๔๓๘ มีการเปลี่ยนแปลงหัวเมืองเป็นมณฑลเทศาภิบาล เมืองกำเนิดนพคุณ มีฐานะเป็นอำเภอกำเนิดนพคุณ ขึ้นกับจังหวัดชุมพร มณฑลสุราษฎร์ธานี ๒๕๑

พ.ศ. ๒๔๔๔ เมื่อมีการตั้งเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอกำเนิดนพคุณได้ถูกโอนมาขึ้นอยู่กับเมืองประจวบคีรีขันธ์

พ.ศ. ๒๔๕๔ เมื่อมีการวางทางรถไฟสายใต้ผ่านมาจึงย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ริมทางรถไฟเพื่อความสะดวกในการขนส่งและสื่อสาร

พ.ศ. ๒๔๖๐ เนื่องจากบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอมีสะพานรถไฟข้ามคลองขนาดใหญ่เด่นเป็นสัญลักษณ์ที่ประชาชนทั่วไปรู้จัก จึงเปลี่ยนชื่อจากอำเภอกำเนิดนพคุณเป็นอำเภอบางสะพาน

จากการย้ายสถานที่ตั้งเมืองและการเปลี่ยนชื่อบ้านนามเมืองเพื่อความเหมาะสมนาาประการ บริเวณตำบลกำเนิดนพคุณอันเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอบางสะพานในปัจจุบันจึงมีใช้สถานที่ที่มีทองคำดังความหมายของนามแต่อย่างใด บริเวณที่ยังคงมีแร่ทองคำในท้องที่อำเภอบางสะพานปัจจุบันอยู่ที่ตำบลร่อนทอง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอ บริเวณสองฟากฝั่งคลองลอย คลองทอง บ้านปราร่อน ทองคำที่พบเป็นทองคำเนื้อบริสุทธิ์ ลักษณะเป็นเกล็ดละเอียด แต่ปริมาณที่ได้ไม่เพียงพอที่จะประกอบเป็นอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ อาชีพร่อนทองจึงมีเพียงส่วนน้อย หากแต่ชื่อเสียงเกียรติคุณของทองคำบางสะพานว่ามีความเป็นพิเศษกว่าทองคำที่อื่นใดเพราะเป็นทองคำเนื้อดี ใกล้เคียงกับทอง ๑๐๐% จึงเป็นความภาคภูมิใจของผู้มีไว้ในครอบครอง

เกี่ยวกับตำนานทองคำบางสะพานมีเรื่องเล่าสืบมาแต่โบราณว่า ณ ท้องที่ตำบลร่อนทอง อำเภอบางสะพาน มีวัดทองคำตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำซึ่งปิดอยู่เสมอ วันดีคืนดีปากถ้ำจึงจะเปิด วัดทองคำก็จะออกมาถ่ายมูลเป็นทองคำไปทั่วบริเวณ ต่อมาผู้มีวิเศษอาคมใช้คาถาเทียมนิเวศ เบิกปากถ้ำได้แล้วเข้าไปทำการขนทองออกมาจำนวนมาก ขณะที่กำลังขนทองอยู่นั้นตาหมวกชาวบ้านละแวกนั้นมาพบเข้าก็คิดว่ากะละมะพะราวดองไปขอเข้าไปโกยทองออกมาบ้าง ระหว่างถือกะลาใส่ทองเดินกลับบ้าน ก็สวนทางกับเพื่อนบ้าน เพื่อนบ้านขอกะลาใส่ทองจากตาหมวกโดยแลกกับกระบุงเปล่าพร้อมกับแนะนำให้ตาหมวกเอากะบุงไปโกยทองแทนจะได้ทองมากกว่านี้ ตาหมวกเกิดความโลภเอาทองแลกกระบุงมุ่งหน้าเข้าไปในถ้ำเพื่อโกยทองใหม่ ขณะนั้นเทียนศักดิ์สิทธิ์ที่เบิกปากถ้ำอยู่ก็มอดดับลง ปากถ้ำปิดสนิทซึ่งตาหมวกเอาไว้ตาหมวกพยายามใช้มือขุดปากถ้ำเป็นช่องพอเอามือลอดออกมาได้เท่านั้น ภรรยาตาหมวกมาพบก็ได้แต่ส่งข้าวส่งน้ำเพื่อต่อชีวิตเท่านั้น แต่ตัวตาหมวกไม่สามารถออกมาจากถ้ำได้อีกเลย

ถ้านี้จึงได้ชื่อว่าถ้าตาหมวก ยั้ปรากฏช่องโหว่อยู่หน้าถ้าทุกวันนี้ นักขุดทองถือเป็นถ้าศักดิ์สิทธิ์ เป็นถ้าที่เกิดของทองคำก่อนทำการขุดทองต้องมาบนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อถ้าตาหมวกให้ได้พบทองดังประสงค์ พร้อมทั้งนิยมนำกับด้วยทางหมู และเชื่อกันว่าถ้าบ้านเมืองเดือดร้อนคราใดจะมีทองคำปรากฏขึ้นมาเพื่อบำบัดทุกข์แก่ชาวเมืองเสมอ ถ้าตาหมวกนี้เป็นถ้าเล็กๆ อยู่บริเวณต้นน้ำคลองทองซึ่งอยู่ใต้ห้วยจิ้งห้นลงไปประมาณ ๗๐๐ เมตร ปัจจุบันบริเวณนี้ทางราชการได้ทำฝายน้ำล้นเพื่อใช้ในการเกษตร ทำให้มีน้ำตลอดปีและมีการร่อนแร่ทองคำตลอดปีเช่นเดียวกัน

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **อ่าวแม่รำพึง** อยู่ห่างจากตัวอำเภอบางสะพานไปประมาณ ๑๗ กิโลเมตร เป็นอ่าวสำคัญของอำเภอบางสะพาน มีระยะทางตั้งแต่ปากคลองแม่รำพึงซึ่งอยู่ทางตอนเหนือไปจรดปากคลองบางเบิดซึ่งอยู่ทางตอนใต้ ชายหาดบางช่วงมีลักษณะเป็นแนวหินสลับหาดทราย มีหมู่บ้านชาวประมงบรรยากาศค่อนข้างเงียบสงบ เยื้องไปทางซ้ายจะแลเห็นเขาแม่รำพึงจากนิทานปรัมปราเรื่องตามองลายทอดนอนอยู่

● **อ่าวบ่อทองหลาง** อยู่ตำบลก่าเนินตพคุณ จากอ่าวแม่รำพึงมีถนนเลียบชายหาดไปหลังเขาแม่รำพึงอีกประมาณ ๔ กิโลเมตร ชายหาดเป็นรูปโค้งเกือบจรดกัน น้ำตื้นใส หาดทรายขาว หน้าอ่าวมีเกาะหินเล็กๆ บังลมจึงทำให้คลื่นลมไม่แรงเหมาะแก่การเล่นน้ำ ริมหาดมีร้านอาหาร เครื่องดื่ม หาดแห่งนี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอบางสะพาน

● **ถ้ำม้าร้อง** อยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลพลวงประศาสน์ ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางสะพานไปทางใต้ประมาณ ๔ กิโลเมตร ถ้ำม้าร้องประกอบด้วยถ้ำต่างๆ หลายคูหา ได้แก่ ถ้ำน้ำทิพย์ ถ้ำเพลินจิต ถ้ำมหาอุด ถ้ำน้ำลอด ถ้ำแสงจันทร์ ถ้ำรากไทร เป็นต้น ซึ่งสวยงามด้วยหินงอกหินย้อยวิจิตรงดงาม บริเวณถ้ำกว้างขวาง เย็นสบาย มีเรื่องเล่าว่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถ้ำม้าร้องรอดพ้นจากการถูกทำลายด้วยเครื่องบินทิ้งระเบิดในขณะที่บริเวณใกล้เคียงมีหลุมระเบิดลึก จึงมีการสร้างศาลไว้บูชา

● **น้ำตกไทรงาม** อยู่เชิงเขาตะนาวศรี แยกจากถนนเพชรเกษมตรงบ้านโป่งโก หมู่ที่ ๓ ตำบลร่อนทอง ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ ๑๐ กิโลเมตร จะพบน้ำตกจากเขาสูงแอ่งใหญ่ตลอดปี

● **พระตำหนักกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์** ตั้งอยู่ที่ตำบลธงชัย ซึ่งแยกจากถนนเพชรเกษมเข้าไปประมาณ ๑๖ กิโลเมตร พระตำหนักตั้งอยู่บนยอดเขาธงชัยหันหน้าออกสู่ทะเลบริเวณตกแต่งด้วยสวนไม้ดอกไม้ประดับ บริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ด้วย เชื่อกันว่าพลเรือเอกสมเด็จกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงหยุดทอดสมอเรือรบและเสด็จมาประทับ ณ ที่แห่งนี้

● **อุทยานปากกลางอ่าว** ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๒ กิโลเมตรบริเวณด้านหนึ่งติดชายทะเลพื้นที่ทั่วไปอุดมด้วยป่าไม้เบญจพรรณ มีต้นยางขนาดใหญ่จำนวนมากจึงทำให้ร่มรื่น เหมาะสมเป็นสถานที่พักผ่อนและตั้งค่ายพักแรม

● **เกาะลำหล้า** อยู่ที่ตำบลธงชัย จากถนนเพชรเกษมมีทางแยกซ้ายมือตรงสี่แยกบ้านกรูด เข้าไปอีก ๑๐ กิโลเมตร ก็จะถึงชายหาด ซึ่งเป็นที่เช่าเรือชมแนวปะการังสวยงามรอบเกาะ

อำเภอหัวหิน

ที่ว่าการอำเภอหัวหินตั้งอยู่ริมถนนเพชรเกษม ในเขตเทศบาลตำบลหัวหิน อยู่ห่างจากอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ประมาณ ๙๒ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอปราณบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่ของอำเภอหัวหินมีขนาดใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คือ มีพื้นที่ประมาณ ๑,๑๘๑ ตารางกิโลเมตรทางด้านตะวันตกมีผืนป่าเชิงเขาตะนาวศรีซึ่งมีเนื้อที่ถึง ๒๗๓,๑๒๕ ไร่ รวมอยู่กับอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อุดมไปด้วยพืชพันธุ์ไม้สัตว์ป่านานาชนิด รวมทั้งถ้ำเพิงผา น้ำตกทั้งดงตามเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว พื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบ ราษฎรส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่สับปะรด และทับทิม ส่วนชายฝั่งทะเลตะวันออกก็มีความงามด้วยทิวทัศน์หาดทรายชายทะเล จึงมีการประกอบอาชีพบริการด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ราษฎรชาวหัวหินจำนวน ๗๒,๐๖๓ คน จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปึกแผ่นมั่นคง

การเดินทางไปยังอำเภอหัวหินสะดวกสบายทุกเส้นทาง เพราะมีบริการทั้งทางรถไฟ รถยนต์ ทางอากาศมีเครื่องบินเล็กของบริษัทบางกอกแอร์เวย์ บินระหว่างกรุงเทพฯ-หัวหิน และหัวหิน-เกาะสมุย วันละ ๑ เที่ยวบิน และยังมีเรือไฮโดรฟอยล์ เป็นเรือเร็ววิ่งตัดอ่าวไทยระหว่างเมืองตากอากาศสำคัญคือหัวหิน-พัทยา

อำเภอหัวหินมีเขตการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลรวมทั้งสิ้น ๖ ตำบล คือ เทศบาลตำบลหัวหิน ตำบลหนองแก ตำบลหินเหล็กไฟ ตำบลหนองพลับ ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตำบลทับใต้ และสภาตำบลที่ยังไม่ได้รับการยกระดับเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลอีกหนึ่งแห่ง คือ ตำบลบึงนคร

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยก่อนพื้นที่บริเวณนี้มีสภาพเป็นป่าดงรก้าง จะมีก็เพียงชุมชนเล็กๆ บริเวณบ้านบ่อฝ้าย หนองสะแก และเขาตะเกียบ จนกระทั่งประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๓ ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ได้มีชาวบ้านบางงาน บ้านบางแก้ว จากเพชรบุรี พากันอพยพลงมาทางใต้

มาถึงบริเวณแถบนี้เห็นว่ามีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลออกสู่ทะเลหลายสาย จึงตัดสินใจตั้งรกรากอย่างถาวรเป็นชุมชนขึ้น ครั้นต่อมาก็มีผู้คนอพยพเข้ามาอีกเป็นชาวภาคใต้จากภูเก็ต พัทลุง และตรัง มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่คลองสมอเรียงหรือดอนอีเก็ง ชุมชนแห่งนี้จึงมีความผสมผสานกันระหว่างชาวภาคกลางและภาคใต้ ประกอบอาชีพทำไร่และทำประมงควบคู่กันไป

คำว่า **สมอเรียง** น่าจะมาจากคำภาษาเขมรว่า **ถมอเรียง** แปลว่า **หินที่เรียงกัน** ซึ่งตรงกับสภาพภูมิประเทศที่มีแนวโคดหินน้อยใหญ่เรียงกันตามชายฝั่งทะเล ต่อมาเรียกให้ง่ายเข้าเป็นบ้านหินเรียงบ้าง บ้านแหลมหินบ้าง แล้วกลายเป็น **หัวหิน** ในที่สุด

พ.ศ. ๒๔๔๕ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ กรมรถไฟหลวงได้วางแผนทางรถไฟสายใต้ผ่านตำบลหัวหิน ซึ่งขณะนั้นอยู่ในเขตปกครองของเมืองปราณบุรี ความเจริญจึงได้เริ่มหลั่งไหลมาพร้อมกับเส้นทางรถไฟ กิตติศัพท์ความงามของธรรมชาติชายทะเลอันสงบเงียบ อากาศบริสุทธิ์ ประกอบกับการเดินทางสะดวกขึ้น ทำให้บรรดาเจ้านาย พระบรมวงศานุวงศ์ นิยมเสด็จมาบุกเบิกพื้นที่ก่อสร้างตำหนักที่ประทับตากอากาศ ผู้มีบทบาทในการนำความเจริญมาสู่หัวหินคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรวรฤทธิ์

พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระตำหนักไม้สี่เหลี่ยมจำนวน ๑๔ หลัง ให้แก่กรมรถไฟหลวง พลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ผู้บัญชาการรถไฟทรงนำมาซ่อมแซมออกแบบตกแต่งเป็นโฮเต็ลรถไฟที่มีความหรูหราไม่แพ้โฮเต็ลชั้นหนึ่งในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังทรงสร้างตลาดนัดรถไฟเป็นตลาดทันสมัยที่สุดในสมัยนั้น

พ.ศ. ๒๔๖๙ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้มีการออกพระราชบัญญัติการจั้ดบำรุงสถานที่ชายทะเลทิศตะวันตก มีอาณาเขตตั้งแต่ตำบลชะอำ จังหวัดเพชรบุรีถึงตำบลหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาติ ทำให้หัวหินกลายเป็นสถานที่พักผ่อนตากอากาศที่เจริญอย่างมีระเบียบแบบแผน มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน และมีการริเริ่มการปกครองระบอบประชาธิปไตยเบื้องต้น คือ การเทศบาล อันเป็นรากฐานของเทศบาลมาจนถึงทุกวันนี้ และที่สำคัญอันเป็นความภาคภูมิใจของชาวหัวหินก็คือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังไกลกังวลสำหรับเสด็จแปรพระราชฐานมาประทับแรมที่หัวหินในฤดูร้อน ทำให้ชาวหัวหินได้มีโอกาสใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทจวบจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

จากชุมชนบ้านสมอเรียงในอดีตเกือบ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา หัวหินเติบโตเป็นสถานที่ตากอากาศอันมีมนต์ขลังและเป็นดินแดนแห่งความหลังของผู้คนมาค่อนศตวรรษ จนถึงปัจจุบันหัวหินกลายเป็นเมืองขนาดใหญ่ในบรรยากาศเมืองชายทะเลที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ ต้อนรับผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ยังนิยมมาเยือน

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **พระราชวังไกลกังวล** เป็นพระราชวังริมทะเลแวดล้อมด้วยทิวทัศน์อันงดงาม ตั้งอยู่บริเวณถนนสายเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๒๒๕ ก่อนถึงตลาดหัวหิน ๓ กิโลเมตร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นโดยมีเรื่องเล่าว่า เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา นั้น ได้เคยเสด็จมาประทับที่พระตำหนักสุขเวชของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพตฤทธิ พระปิตุลา ทรงพอพระทัยในธรรมชาติของหัวหินมาก ครั้นเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วได้โปรดฯ ให้ซื้อที่ดินริมทะเล บริเวณบ้านคลองพะเนียงใหญ่ จากนายบัว ไวดาบ และเพื่อนๆ เป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท รวมกับที่ดินซึ่งมีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายประมาณ ๓๐๐ ไร่เศษ โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ผู้อำนวยการศิลปากรสถานเป็นผู้ออกแบบและดำเนินการสร้าง โดยใช้เงินพระคลังข้างที่ เริ่มก่อสร้างเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานแด่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ต่อมาได้รับการซ่อมแซมและก่อสร้างเพิ่มเติมในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ในบริเวณมีพระตำหนักหลายหลัง มีชื่อคล้องจองกันได้แก่ พระตำหนักเปี่ยมสุข ปลุกเกษม เอิบเปรม เอ็มปรีดี สร้างอยู่ท่ามกลางอุทยานไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ดัด เป็นรูปสัตว์ต่างๆ หากประสงค์จะเข้าชมต้องติดต่อขออนุญาตต่อเลขาธิการพระราชวัง พระบรมมหาราชวังในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับแปรพระราชฐาน

● **สถานีรถไฟหัวหิน** สร้างขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ในบริเวณมีพลับพลารับเสด็จที่การรถไฟสร้างขึ้น มีรูปทรงสถาปัตยกรรมที่สวยงาม

● **อนุสรณ์สถานโผน กิ่งเพชร** ตั้งอยู่บริเวณชายหาดหัวหิน จากสถานีรถไฟหัวหิน ตรงผ่านสี่แยกสู่ถนนดำเนินเกษมซึ่งตัดลงสู่ทะเล จากนั้นเดินเลียบชายหาดไปทางทิศเหนือ สุดมุมหาดจะพบอนุสรณ์สถาน ตั้งอยู่บนโขดหินริมทะเลเป็นรูปหล่อโลหะของโผน กิ่งเพชร ในชุดนักมวยยืนหันหน้าสู่ชายหาดด้านทิศใต้ แขนขวาชูขึ้นเหนือศีรษะ ส่วนมือซ้ายถือเข็มขัดแชมป์เปี้ยน โผน กิ่งเพชร หรือมานะ สีดอกบวบ เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นผู้นำชื่อเสียงมาสู่ประเทศไทยในฐานะเป็นแชมป์มวยสากลคนแรกของไทย เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ฐานะที่เป็นชาวหัวหินซึ่งนำชื่อเสียงมาสู่ประเทศชาติ ทางเทศบาลอำเภอหัวหินร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันจัดหาทุนสร้างอนุสรณ์สถานแห่งนี้ขึ้นเป็นที่ระลึกถึงคุณความดี

● **เขาหินเหล็กไฟ** ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาหินเหล็กไฟ ก่อนถึงตลาดฉัตรไชยจะมีทางแยกขวามือขึ้นสู่เขาเป็นระยะทาง ๓ กิโลเมตร ตามเส้นทางจะผ่านวัดบุษยบรรพต วัดสุขสำราญ และวัดราชายตนบรรพต (วัดเขาดันเกด) เขาหินเหล็กไฟเป็นภูเขาขนาดย่อม เมื่อขึ้นสู่ยอดเขาจะมองเห็นทิวทัศน์ของเทศบาลเมืองหัวหินและทะเลอย่างชัดเจน บริเวณโดยรอบมีลานจอดรถและสวนสาธารณะในรูปแบบสวนป่า

● **เขาตะเกียบ เขาไกรลาส** ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอสหัสขันธ์ประมาณ ๔ กิโลเมตร โดยมีทางแยกจากถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๒๓๕ เขาทั้งสองลูกนี้อยู่ใกล้เคียงกัน บนยอดเขาไกรลาสเป็นที่ตั้งวัดเขาไกรลาสอันสวยงาม เลี้ยวเข้าไปอีกจนสุดมุมถนนก็จะถึงชายทะเลเชิงเขาตะเกียบที่ยื่นล้ำออกไปในทะเล มีหาดหินสวยงาม หาดทรายขาวสะอาดตา เชิงเขามีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่มองเห็นเด่นไกลขึ้นไปบนยอดเขาจะได้สัมผัสการพระพุทธรูปบาทจำลองและชมทิวทัศน์โดยรอบ

● **สวนสนประดิพัทธ์** อยู่ห่างจากอำเภอสหัสขันธ์เป็นระยะทาง ๙ กิโลเมตร โดยมีทางแยกจากถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๒๔๐ เข้าไปอีก ๕๐๐ เมตร สถานที่แห่งนี้มีความดูแลของศูนย์การทหารราบราชบุรี เป็นชายทะเลที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ในบรรยากาศเงียบสงบ และร่มรื่นด้วยทิวสนประดิพัทธ์ที่เรียงรายไปตามชายหาด

● **เกาะสิงโด** อยู่ทางทิศตะวันออกจากสวนสนประดิพัทธ์ประมาณ ๘๐๐ เมตร เป็นเกาะเล็กๆ รูปร่างคล้ายสิงโตหมอบหันหน้ามาทางทิศเหนือ เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวไปตกปลา เล่นเรือใบและดำน้ำโดยเช่าเรือไปจากหมู่บ้านเขาตะเกียบ

● **เขาเต่า บ้านทุ่งหาดทรายใหญ่** อยู่ห่างจากอำเภอสหัสขันธ์ ๑๓ กิโลเมตร โดยมีทางแยกจากถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๒๔๓-๒๔๔ เป็นระยะทาง ๑ กิโลเมตร ก็จะถึงบริเวณหมู่บ้านเขาเต่า ซึ่งมีหาดทรายสวยงามสองหาด คือ หาดทรายน้อยกับหาดทรายใหญ่ หากเลี้ยวซ้ายทะเลต่อไปอีกสักหน่อยก็จะถึงบ้านทุ่งหาดทรายใหญ่ มีลักษณะเป็นที่ราบชายทะเลที่มีภูเขาล้อมอยู่สามด้านคล้ายกำแพงใหญ่ ณ ที่แห่งนี้มีฟาร์มสัตว์และศูนย์บำรุงพันธุ์สัตว์ เรียกว่า ฟาร์มทุ่งหาดทรายใหญ่ มีเนื้อที่ ๘๖ ไร่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้านเขาเต่า สร้างอ่างเก็บน้ำ และศูนย์อบรมทอผ้า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และโครงการพระราชดำริหาดทรายใหญ่ซึ่งเป็นโครงการอันมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชประสงค์อนุรักษ์ธรรมชาติ สัตว์ป่า สัตว์ทะเล ทรงทำนุบำรุงพื้นที่แห่งนี้จัดทำเป็นสวนปาร์กน้ำ ดังนั้นในระหว่างที่เสด็จฯ แปรพระราชฐานมาประทับ ณ พระราชวังไกลกังวลนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มักจะเสด็จฯ พระราชดำเนินมาทรงทอดพระเนตรอยู่เสมอ เนื่องจากนับเป็นเขตพระราชฐาน ดังนั้นการเข้าชมโครงการพระราชดำริหาดทรายใหญ่จึงต้องทำหนังสือขออนุญาตถึงกองราชเลขาฯ ในการในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถฯ

● **น้ำตกป่าละอู** การเดินทางจากถนนเพชรเกษมมีทางแยกเลี้ยวขวาก่อนถึงตลาดฉัตรไชยเป็นเส้นทางเดียวกับทางขึ้นเขาหินเหล็กไฟ หากแต่จะมีทางแยกขวามือออกไปอีก เป็นทางหลวงหมายเลข ๓๒๑๙ ไปจนสุดถนนราว ๖๓ กิโลเมตร ก็จะถึงหมู่บ้านฟ้าประทาน จากนั้นก็ต้องเดินทางต่อไปอีก ๔ กิโลเมตร จึงจะถึงน้ำตก

น้ำตกปาละอู ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งมีพื้นที่ถึง ๒๗๓,๑๒๕ ไร่ ที่ยังอุดมด้วยป่าไม้และสัตว์ป่านานาชนิด มีหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ปาละอูของกรมป่าไม้เป็นผู้ดูแล ผู้เข้าชมต้องติดต่อขออนุญาตเข้าเที่ยวชม ณ ที่ทำการซึ่งตั้งอยู่ก่อนถึงทางเข้าน้ำตกราว ๒ กิโลเมตร ปาละอู เป็นภาษากะเหรี่ยง แปลว่า ไม้ไผ่ น้ำตกปาละอูประกอบด้วยน้ำตกละอูใหญ่และน้ำตกละอูน้อย ไหลลดหลั่นกันลงมาอย่างสวยงามถึง ๑๑ ชั้น ช่วงที่น้ำตกสวยงามและเหมาะแก่การท่องเที่ยวที่สุด คือ ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึง เมษายน

อำเภอบางสะพานน้อย

ที่ว่าการอำเภอบางสะพานน้อย ตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ตำบลบางสะพาน เป็นอำเภอที่อยู่ใต้สุดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ทางรถไฟประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ทางรถยนต์ประมาณ ๑๐๑ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบางสะพาน
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดชุมพร เขตอำเภอปะทิว และอำเภอท่าแซะ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป

บริเวณเทือกเขาทางทิศตะวันตกอุดมด้วยป่าไม้เบญจพรรณ มีฝนตกชุกเกือบตลอดปี ราษฎรประกอบอาชีพทำสวน คิดเป็นร้อยละ ๗๐% พื้นที่ชายฝั่งซึ่งน้ำทะเลท่วมถึงใช้เป็นที่ทำประมงเพาะเลี้ยงหอยนางรม มีทรัพยากรแร่ธาตุ จำพวกแร่ดีบุก วุลแฟรม เป็นต้น พื้นที่ของอำเภอบางสะพานน้อยมีประมาณ ๗๒๐ ตารางกิโลเมตร มีจำนวนราษฎรทั้งสิ้น ๓๗,๔๒๗ คน มีเขตการปกครองแบ่งออกเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ๕ ตำบล คือ ตำบลบางสะพาน ตำบลไชยราช ตำบลปากแพรก ตำบลทรายทอง และตำบลช้างแรกร

ประวัติความเป็นมา

อำเภอบางสะพานน้อยเดิมอยู่ในเขตปกครองของอำเภอบางสะพาน เริ่มขอตั้งเป็นกิ่งอำเภอตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กระทรวงมหาดไทยจึงออกประกาศให้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอบางสะพานน้อยโดยแบ่งพื้นที่ปกครองจากอำเภอบางสะพานมา ๓ ตำบล คือ ตำบลบางสะพาน ตำบลปากแพรก และตำบลทรายทอง ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอบางสะพานน้อย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **อ่าวบางสะพาน** เป็นส่วนหนึ่งของอ่าวแม่รำพึงตอนใต้ หน้าอ่าวมีเกาะใหญ่น้อยเรียงราย จำนวนสามเกาะ คือ เกาะทะลุ เกาะสิงห์ เกาะสังข์ ซึ่งสามารถนั่งเรือจากท่าเรือปากน้ำไปประมาณ ๑๕-๒๐ นาที รอบๆ เกาะมีแนวปะการัง และดอกไม้ทะเลหลากสี น้ำใสสามารถมองเห็นฝูงปลาวัยชุกชุม เหมาะสำหรับผู้นิยมดำน้ำชมปะการัง ตกปลา และตั้งค่ายพักแรม

● **หาดบางเบิด** อยู่ที่บ้านลทรายทอง โค้งหาดเริ่มต้นจากเขตอำเภอบางสะพานน้อยไปจนถึงเขตอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

● **ทุ่งบางเบิด** บริเวณเหนือหาดบางเบิดขึ้นมาริมถนนสายสถานีรถไฟห้วยสักจะเป็นบริเวณไร่ประวัติศาสตร์ อันเป็นแหล่งกำเนิดแดงโมพันธุ์บางเบิดอันลือชื่อ โดยการบุกเบิกขยายพันธุ์ของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ผู้ทรงเป็นบิดาของการเกษตรแผนใหม่ แดงโมบางเบิดเป็นแดงโมผลสีเขียวลูกยาว เนื้อสีแดงกรอบ รสหวาน เมล็ดน้อย มีชื่อเสียงโด่งดังติดตลาดผลไม้ทั่วประเทศมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี ชื่อเสียงจึงเลือนหายไป เนื่องจากหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร สิ้นชีพิตักษัย ไร่แดงโมจึงเลิกล้มกิจการ

อำเภอกุยบุรี

ที่ว่าการอำเภอกุยบุรี ตั้งอยู่ที่บ้านกุยบุรี หมู่ที่ ๑ ตำบลกุยบุรี ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔ (ถนนเพชรเกษม) อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ระยะทาง ๓๐ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอปราณบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป

ทางทิศตะวันตกซึ่งมีทิวเขาตะนาวศรีสลับซับซ้อนทำให้มีทรัพยากรป่าไม้และภูมิประเทศที่สวยงามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชมธรรมชาติ ส่วนทางด้านฝั่งทะเลตะวันออก เป็นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึงทำให้มีพื้นที่ทำการเพาะปลูกน้อย แต่ชาวอำเภอกุยบุรีก็มีอาชีพหลักทางการเกษตร พื้นที่อำเภอกุยบุรีมีประมาณ ๙๘ ตารางกิโลเมตร ประชากรอาศัยอยู่จำนวน ๔๔,๗๘๗ คน อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติสายสำคัญซึ่งมีอยู่เพียงสายเดียว คือลำน้ำกุย แม้มีพื้นที่ติดทะเลแต่ก็มีรายได้จากการประมงน้อยมาก เขตท้องที่ในปกครองของอำเภอกุยบุรีมีอยู่ ๗ องค์การบริหารส่วนตำบล คือ ตำบลกุยบุรี ตำบลเขาแดง ตำบลดอนยายหนู ตำบลเกาะเหนือ ตำบลกุยเหนือ ตำบลหาดขาม และตำบลสามกระชาย

ประวัติความเป็นมา

เมืองกุยหรืออำเภอกุยบุรี เป็นเมืองเก่ามาแต่สมัยอยุธยาตอนต้น จากกฎหมายตราสามดวง หรือประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งรวบรวมพระราชกำหนดเก่ามาแต่โบราณ ก็ปรากฏชื่อเมืองกุยอยู่ในกลุ่มเมืองจัตวา ซึ่งเจ้าพนักงานผู้ไปดำรงตำแหน่งผู้รักษาเมือง ผู้รั้งกรมการจะได้รับพระราชทานค่าตั้งค่าตราตามชั้นของเมืองนั้นๆ เมืองกุยเป็นเมืองหน้าด่าน เป็นทางผ่านของกองทัพพม่าที่เดินทัพเข้ามาทางด่านสิงขร จึงมีคำกล่าวขานว่า ชาวเมืองกุยเป็นนักรบเก่งกล้าชำนาญการรบแบบกองโจร เพื่อต่อต้านการรุกรานของข้าศึก และป้องกันภัยให้แก่ครอบครัว นอกจากนี้ยังคอยเป็นหูเป็นตาส่งม้าเร็วไปตามเมืองต่างๆ เพื่อแจ้งข่าวการเดินทัพของพม่าเพื่อเตรียมตัวต่อสู้ข้าศึก การที่แผ่นดินเมืองกุยบุรีมีความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นที่รวมชุมชนหนาแน่น ในสมัยรัชกาลที่ ๒ มีการย้ายเมืองบางนางรมมาตั้งอยู่ที่เมืองกุย ก็เนื่องจากเมืองกุยมีความอุดมสมบูรณ์กว่าเมืองเก่านั่นเอง ต่อมาภายหลังแม่เมืองบางนางรมจะได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า เมืองประจวบคีรีขันธ์แล้วก็ตาม ที่ตั้งของที่ว่าเมืองก็ยังคงอยู่ที่เมืองกุยบุรีอีกเป็นเวลานานจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๔๑ จึงย้ายที่ว่าการอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ไปอยู่ที่อำเภอหลักจนถึงปัจจุบัน จากนั้นเมืองกุยบุรีก็มีฐานะเป็นตำบลกุยบุรี ขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์จนกระทั่งวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ จึงได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอกุยบุรี และวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ก็ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอกุยบุรี ตามลำดับ

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **วัดกุยบุรี** ตั้งอยู่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอกุยบุรี เป็นวัดเก่าแก่ที่มีอายุเกือบ ๒๐๐ ปี อาณาบริเวณที่กว้างขวางของวัดเกิดจากการรวมเอาอาณาเขตของวัดสองวัดเข้าด้วยกัน คือวัดกวย กับวัดกุย สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัดได้แก่มณฑป ที่ประดิษฐานรูปหล่อโลหะปิดทองเหลืองอร่ามขนาดเท่าองค์จริงของหลวงพ่อมาก เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดกุยบุรีมาเป็นเวลานานกว่า ๑๔๐ ปี มาแล้ว หลวงพ่อมากหรือหลวงพ่อกุญนี่เป็นพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวประจวบคีรีขันธ์ ดังนั้นรูปจำลองของท่านจึงเป็นที่เลื่อมใสว่าศักดิ์สิทธิ์ ชาวกุยบุรีจะร่วมกันจัดงานประเพณีฉลองในวันกลางเดือน ๕ ทุกปี

● **ทำซำม** อยู่ทางด้านใต้ของวัดกุยบุรีริมแม่น้ำกุยบุรีเนื่องจากเป็นบริเวณที่ต้นที่สุดของแม่น้ำ จึงเป็นบริเวณที่ผู้คนใช้สัญจรข้ามไปมาตั้งแต่บัดนั้นเมื่อกองทัพพม่ายกผ่านเมืองกุยบุรี ก็มักจะมาซำมฝั่งที่ทำซำมนั้นเสมอ ชาวเมืองกุยบุรีก็จะพากันออกมาต่อสู้สกัดกันไว้

● **โบราณสถานในเมืองกุยบุรี** เมืองกุยมีชื่อปรากฏในพงศาวดารว่า เป็นเมืองหน้าด่าน และอยู่ในเส้นทางเดินทัพของพม่าที่เข้ามาทางช่องสิงขร ผ่านขึ้นไปยังกรุงศรีอยุธยา ร่องรอยหลักฐานที่ยังคงหลงเหลืออยู่ได้แก่ ป้อมโบราณที่ก่อด้วยอิฐและหินสำหรับต่อสู้ป้องกันข้าศึก นอกจากนี้ยังมีหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์ของเมืองประจวบคีรีขันธ์ คือบ้านจวนบน จวนล่างอยู่ใกล้กับวัดกุยบุรี เป็นที่ตั้งบ้านของเจ้าเมืองเมื่อครั้งที่มีการย้ายเมืองบางนางรมมาอยู่ที่เมืองกุยบุรี ในสมัยรัชกาลที่ ๒

อำเภอทับสะแก

ที่ว่าการอำเภอทับสะแกตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ตำบลทับสะแก อยู่ห่างทิศใต้ของอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ มีระยะทางห่างกันประมาณ ๒๐ กิโลเมตร มีทางแยกซ้ายจากถนนสายเพชรเกษมเข้าไปอีก ๓ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบางสะพาน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า

ลักษณะทั่วไป เป็นที่ลาดจากด้านทิศตะวันตก ซึ่งมีเทือกเขาตะนาวศรีไปสู่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เป็นอำเภอที่มีขนาดพื้นที่เล็กที่สุดของจังหวัดคือ ๕๓๘ ตารางกิโลเมตร ภูมิอากาศมีฝนตกชุกเนื่องจากอยู่ในเส้นทางที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน พื้นดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรมีจำนวน ๕๑,๔๘๕ คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมทำสวน ทำไร่ มีทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ และแร่ธาตุที่สำคัญคือ แร่ดีบุก ทำรายได้ปีละเป็นจำนวนมาก

อำเภอทับสะแกมีเขตการปกครอง แบ่งออกเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ๖ ตำบล คือ ตำบลทับสะแก ตำบลเขาล้าน ตำบลแสงอรุณ ตำบลห้วยยาง ตำบลอ่างทอง และตำบลนาทูลวง

ประวัติความเป็นมา

ท้องที่อำเภอทับสะแกแต่เดิมเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ไม่มีผู้คนอยู่อาศัย ต่อมาเมื่อผู้มาพบว่า เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ จึงเข้ามาบุกเบิก จากนั้นก็มีผู้คนทยอยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันมากขึ้น เกิดเป็นหมู่บ้าน ๓ แห่ง คือ หมู่บ้านทับสะแก หมู่บ้านห้วยยาง และหมู่บ้านอ่างทอง ปีพ.ศ. ๒๔๘๑ หมู่บ้านทั้งสามเจริญขึ้นเป็นชุมชนใหญ่ จึงได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอทับสะแกในเวลาต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๑ จึงได้มีฐานะเป็นอำเภอทับสะแก

ที่มาของชื่อทับสะแกนั้นมีประวัติเล่าสืบกันมาว่า เดิมมีตาปะขาวผู้หนึ่งไม่ทราบชื่อว่าเป็นใครมาจากไหน ได้เข้ามาทำสวนอยู่ในท้องที่นี้เป็นคนแรก ต่อมาเมื่อผู้คนเดินทางมาจากที่ต่างๆ มีชื่อปรากฏว่า ชื่อนายแทน นายคง ขุนด่านเจาะ ขวัญแก้ว ขวัญเมือง เข้ามาตั้งถิ่นฐานใกล้เคียงกับตาปะขาว เกิดเป็นชุมชนมากขึ้น แต่ก็ไม่มีใครรู้จักชื่อเสียงเรียงนามของตาปะขาวผู้นั้น จึงเรียกขานกันว่าตาแก่ และเรียกที่ตั้งบ้านของตาปะขาวว่า ทับตาแก่ ต่อมานานเข้าก็เรียกเพี้ยนไปเป็นทับสะแกดังชื่อที่คงอยู่ทุกวันนี้

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **อุทยานแห่งชาติน้ำตกห้วยยาง** เดินทางมาตามถนนสายเพชรเกษม กิโลเมตรที่ ๓๕๐-๓๕๑ จะมีทางแยกเข้าที่ทำการอุทยานแห่งชาติน้ำตกห้วยยาง ประมาณ ๗ กิโลเมตร อุทยานแห่งชาติแห่งนี้ได้รับการประกาศเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอบ้านฝาง และอำเภอบางสะพานรวมทั้งสิ้น ๑๐๐,๖๒๕ ไร่ เป็นผืนป่าบนเทือกเขาตะนาวศรีภายในบริเวณอุทยานฯ มีน้ำตกใหญ่ย่อยหลายแห่งได้แก่น้ำตกห้วยยาง น้ำตกขาอ่อน น้ำตกห้วยหินดาษ ที่มีเส้นทางไปสะดวกที่สุดคือน้ำตกห้วยยาง เป็นน้ำตกสวยงามมี ๔ ชั้น ที่บริเวณชั้นสองมีพลับพลาที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ ที่นี้ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒

● **อุทยานแห่งชาติหาดวนกร** อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๒ กิโลเมตร มีทางแยกตรงกิโลเมตรที่ ๓๔๕ เข้าไปอีก ๓.๕ กิโลเมตร ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ หาดวนกรเป็นชายทะเลที่สวยงามแห่งหนึ่ง มีความยาว ๗ กิโลเมตร ริมทะเลมีทิวสนเรียงรายร่มรื่น

กิ่งอำเภอสามร้อยยอด

นอกจากอำเภอทั้ง ๗ อำเภอแล้ว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังมีเขตการปกครองในระดับกิ่งอำเภออีกหนึ่งแห่ง มีอาณาเขตตั้งอยู่ระหว่างอำเภอปราณบุรี และอำเภอกุยบุรี โดยมีด้านตะวันออกติดต่อชายฝั่งทะเลเดิมเป็นตำบลสามร้อยยอด ขึ้นอยู่กับอำเภอปราณบุรี ต่อมาได้รับการประกาศตั้งขึ้นเป็นกิ่งอำเภอสามร้อยยอดเมื่อ ๑ เมษายน ๒๕๓๘ โดยมีที่ว่าการอยู่ที่ตำบลศิลาลอย มีเนื้อที่ ๖๙๑ ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากร ๓๕,๗๙๗ คน ประกอบด้วยตำบลในเขตการปกครอง ๔ ตำบลคือ ตำบลสามร้อยยอด ตำบลไร่ใหม่ ตำบลไร่เก่า และตำบลศิลาลอย และสภาตำบลที่ยังไม่ได้รับการยกระดับเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลอีกหนึ่งแห่งคือ ตำบลศาลาลัย

ประวัติความเป็นมา

เขาสามร้อยยอดเป็นเทือกเขาที่ทอดตัวไปตามความยาวของชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก มีลักษณะเป็นเขาหินปูนยอดสูงต่ำหักเว้าซับซ้อนสวยงามแปลกตา ทำให้เกิดจินตนาการว่าน่าจะมีถึง ๓๐๐ ยอด จึงนำที่นักเดินเรือแต่โบราณจะใช้เป็นที่สังเกตจดจำเป็นเครื่องหมายตำแหน่งสถานที่ในแผนที่เดินทางของนักเดินเรือชาวจีน กล่าวถึงชื่อ **พิ-เซี่ย-ซาน** แปลว่า **เขาสามยอด (Triple Peak Mountain)** ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง เขาสามร้อยยอด

ที่มาของชื่อสามร้อยยอดอีกประการหนึ่งนั้นเมื่อดำเนินมาว่า แต่เดิมเขาแห่งนี้มีลักษณะเป็นเกาะ มีน้ำล้อมรอบ ได้มีเรือสำเภาจีนลำหนึ่งมาอับปางลงตรงบริเวณนี้ คนโดยสารพากันว่ายน้ำขึ้นฝั่งไปยังเกาะทำให้มีชีวิตรอดได้ ๓๐๐ คน จึงเรียกเกาะนั้นว่า**สามร้อยยอด** ต่อมาน้ำแห้งดินขึ้นทำให้บริเวณบางส่วนกลายเป็นแผ่นดินไม่มีสภาพเป็นเกาะอีกต่อไป และชื่อสามร้อยยอดก็ได้กลายมาเป็นสามร้อยยอดดังในปัจจุบัน

ทิวทัศน์ธรรมชาติของเขาสามร้อยยอดมีความงามเป็นที่เลื่องลือมาแต่โบราณ ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เคยเสด็จพระราชดำเนินมาประพาสชมความงดงามของชายทะเลแถบนี้ อาทิ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระเจ้าเสือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

● **อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด** ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอสามร้อยยอด (ตำบลสามร้อยยอด ตำบลศิลาลอย) และอำเภอกุยบุรี (ตำบลเขาแดง ตำบลดอนยายหนู และตำบลสามกระทาย) การเดินทางเข้าสู่อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด สามารถไปได้สองทางคือ จากสี่แยกตลาดอำเภอบราณบุรี ไปตามถนนสายปากน้ำปราณ เลี้ยวขวาไปตามถนนสายศูนย์ รพช.ไทย-ออสเตรเลีย ถึงบ้านเขาแดง ข้ามสะพานแล้วก็เดินเท้าต่อไปอีกกิโลเมตรเศษ จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ส่วนอีกทางหนึ่งที่หลักกิโลเมตรที่ ๒๘๖.๕ ของถนนเพชรเกษม ก่อนถึงอำเภอกุยบุรี ๖ กิโลเมตร จะมีทางแยกเข้าสู่ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ๑๓ กิโลเมตร

อุทยานแห่งชาตินี้มีพื้นที่ทั้งสิ้น ๔๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ๖๑,๓๐๐ ไร่ ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๙ นับเป็นอุทยานแห่งชาติประเภทชายฝั่งทะเลแห่งแรกและเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๔ ของประเทศไทย มีอาณาเขตด้านตะวันออกขนานไปกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยยาวถึง ๓๐ กิโลเมตร ทัศนียภาพงดงามด้วยทิวเขาสลับซับซ้อน หาดทรายชายทะเลและถ้ำที่สวยงามหลายแห่ง และที่สำคัญอุทยานแห่งชาติแห่งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แก่วัตถุสัตว์ป่านานาชนิด ที่หายากโดยเฉพาะเลี้ยงผาสัตว์ป่าสงวนที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก นกนานาชนิดที่มาชุมนุมเป็นแหล่งใหญ่ในบริเวณอุทยานฯ จึงเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และศึกษาธรรมชาติวิทยา ที่มีความสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ

ภายในเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอดมีสถานที่น่าเที่ยวมากมายหลายแห่ง อาทิ

● **ยอดชมวิวเขาแดง** อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ ๒ กิโลเมตร และต้องเดินขึ้นสู่ยอดเขาใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที ก็จะถึงจุดที่นิยมขึ้นมาชมพระอาทิตย์ขึ้น ซึ่งจะเห็นทิวทัศน์ที่งดงามของอาณาบริเวณเขาสามร้อยยอด

● **คลองเขาแดง** อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ เพียงแล่นรถไปสุดถนนริมคลองก็ถึงหมู่บ้านเขาแดง เช้าเรือจากหมู่บ้านล่องชมธรรมชาติสองฝั่งคลองได้ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น ใช้เวลาในการเดินทางไป-กลับประมาณหนึ่งชั่วโมงสามสิบนาที คลองเขาแดงเป็นคลองธรรมชาติไหลจากเขาสามร้อยยอดลงสู่ทะเลที่บ้านเขาแดง คดเคี้ยวผ่านทุ่งกว้าง ภูเขาหน้าผาหินงดงาม มีธรรมชาติป่าชายเลนอันเป็นที่อาศัยของนกน้ำ และสัตว์ชายเลนหลายหลากชนิด

● **ทุ่งสามร้อยยอด** เป็นทุ่งราบลุ่มกว้างใหญ่สุดสายตา บางช่วงมีแอ่งน้ำขังจากน้ำทะเลที่ขึ้นถึง และน้ำจากคลองเขาแดง จึงเป็นแหล่งที่มีปลาอาศัยอยู่ชุกชุม พร้อมกับเป็นแหล่งชุมนุมเพื่อหากินของเหล่านกน้ำนานาชนิด

● **คลองบางปู** เป็นคลองคดเคี้ยวไหลผ่านทุ่งกว้าง ป่าเสม ทิวทัศน์สองฟากฝั่งน่าเพลิดเพลินเมื่อล่องเรือเที่ยวชม

● **บ้านคู้โตนด** เป็นหมู่บ้านชายทะเลแวดล้อมด้วยภูมิประเทศสวยงามด้วยทิวมะพร้าวร่มรื่น เวียงอ่าวเล็กๆ ที่โอบล้อมด้วยภูเขา การเดินทางไปได้ทั้งทางน้ำและทางบก โดยขึ้นรถจากอำเภอปราณบุรี ผ่านพุใหญ่-พุน้อยเป็นระยะทาง ๑๒ กิโลเมตรต่อไปยังบ้านตะกาดอีก ๘ กิโลเมตรก็จะถึงเนินเขาเตี้ยๆ หลังหมู่บ้าน ซึ่งต้องเดินข้ามไปอีกเล็กน้อย ส่วนการเดินทางทางน้ำ นั่งเรือจากบ้านเขาแดงไปยังบ้านคู้โตนดโดยตรง บ้านคู้โตนดเหมาะสำหรับผู้รักธรรมชาติอันเงียบสงบ และยังมีของที่ระลึกเป็นของดีคือ “ปูหิน” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าปูกายสิทธิ์ ความจริงคือซากปูที่จมอยู่ในน้ำเป็นเวลานานจนมีหินปูนมาเกาะแน่นแข็งคล้ายหิน นิยมเสาะหาว่าเป็นเครื่องรางของขลังให้อยู่ยงคงกะพัน เป็นที่รู้จักมาแต่โบราณ

● **ถ้ำไทร** อยู่ทางเหนือใกล้กับหมู่บ้านคู้โตนด เป็นถ้ำขนาดใหญ่อยู่บนเขาคู้โตนดซึ่งมียอดสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ ๒๓๐ เมตร ใช้เวลาเดินขึ้นเขาประมาณ ๓๐ นาที ก็จะถึงตัวถ้ำที่มีหลายคูหา มีหินงอกหินย้อยรูปทรงแปลกตา นอกจากนี้ภายในถ้ำยังมี “ผงอัฐเจย์” มีลักษณะเป็นผงร่วนสีขาว มีสรรพคุณเป็นยา ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผงยาคักดีสิทธิ์

● **หาดสามพระยา** อยู่เหนือที่ทำการอุทยานฯ ขึ้นไป ๓.๕ กิโลเมตร ทางเดียวกับทางไปถ้ำไทร เป็นหาดทรายที่สวยงาม มีความยาวประมาณหนึ่งกิโลเมตร บริเวณหาดร่มรื่นด้วยสนทะเล

● **ถ้ำแก้ว** อยู่ที่หุบเขาจันทร์ การเดินทางทางรถยนต์เข้าทางอำเภอปราณบุรี ก่อนถึงถ้ำไทร ๔ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปตามทางแยกบ้านบางปูจนถึงท่ามอญ ข้ามสะพานเดินไปอีกประมาณ ๒ กิโลเมตร ก็ถึงถ้ำแก้ว ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปโบราณประดิษฐานเป็นจำนวนมาก

● **ถ้ำประทุน** อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ ๖ กิโลเมตร ตั้งอยู่บนเขาประทุนริมทุ่งสามร้อยยอด ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปและพระเครื่องเก่าแก่จำนวนมาก จึงมีผู้ไปขุดค้นอยู่เสมอ ปัจจุบันได้เชิญพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ที่วัดดอนยายหนู

● **ถ้ำกะทะ** อยู่ติดกับหมู่บ้านบางปู เป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำจืดขังอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เคยเสด็จพระราชดำเนินมาประพาส ณ ที่แห่งนี้เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ จึงยังคงมีพลับพลารับเสด็จฯ อันมีนามว่า **พระที่นั่งศิริภูมิินทร์-ศิลาอาสน์** อยู่บริเวณปากถ้ำกะทะ ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในแถบนี้

● **ถ้ำพระยานคร** ตั้งอยู่บนเขาเทียน อันมียอดสูง ๒๑๘ เมตร การเดินทางไปยังถ้ำพระยานคร ทางรถยนต์จากบ้านบางปูข้ามเข้าไปสู่ชายทะเลที่ตั้งถ้ำพระยานคร ระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร หากไปทางเรือลงเรือที่ปากน้ำปราณบุรี ใช้เวลาเดินทาง ๒๕ นาที หรือลงเรือที่บ้านเขาแดงซึ่งอยู่ใกล้ที่ทำการอุทยานฯ ใช้เวลาเดินทาง ๓๐ นาที ที่เชิงเขามีบ่อก่อด้วยอิฐดินเผา รูปสี่เหลี่ยมคางหมู กว้าง ๑ เมตร ลึก ๔ เมตร เป็นบ่อร้าง เรียกว่าบ่อพระยานคร มีประวัติความเป็นมาว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๑ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชนำเรือมาหลบลมพายุน้ำที่หาดแห่งนี้เป็นเวลาหลายวัน จึงสร้างบ่อน้ำสำหรับใช้ขึ้น และได้ค้นพบถ้ำขนาดใหญ่บนภูเขาแห่งนี้ด้วย ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่าถ้ำบ่อพระยานคร หรือถ้ำพระยานคร ตัวถ้ำหันหน้าออกทะเลตรงกับเกาะสัตตกูด ลักษณะเป็นห้องโถงกว้าง เพดานถ้ำมีปล่องที่แสงสว่างสามารถส่องเข้ามาได้จึงมีพันธุ์ไม้ขึ้นเขียวชะอุ่ม กลางถ้ำมีเนินสูง เป็นที่ตั้งของพลับพลาจตุรมุข หลังคาสัณฐาน มีข้อฟ้าใบระกาสร้างสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ โดยฝีมือพระหัตถ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรจรัสวงศ์ กรมหมื่นปราบปรปักษ์ ผู้ทรงบัญชากรมช่างสิบหมู่ โดยสร้างที่กรุงเทพฯ เป็นชิ้นๆ แล้วส่งไปประกอบขึ้นเป็นหลังโดยพระยาชลยุทธโยธินเป็นนายงานก่อสร้าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธียกข้อฟ้าด้วยพระองค์เอง พร้อมพระราชทานนามว่า **พระที่นั่งคูหาตฤณาสถ** ซึ่งพระที่นั่งอันสง่างามนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ตราประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในปัจจุบัน ที่ผนังถ้ำด้านหลังพลับพลา มีพระปรมาภิไธยย่อ จ.ปร. จารึกพร้อมปีที่เสด็จพระราชดำเนินมา ซึ่งในรัชกาลของพระองค์ได้เคยเสด็จมาประพาส ณ สถานที่แห่งนี้เป็นจำนวนถึง ๔ ครั้ง และในรัชกาลต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันก็ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๙

● **เกาะโครำ เกาะสัตตกูด เกาะนมสาว** เป็นเกาะสามเกาะในทะเล เขตอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด เกาะโครำ หมายถึงเกาะเลี้ยงผา เพราะเกาะแห่งนี้มักพบเห็นเลี้ยงผามายืนอยู่ตามหน้าผาริมทะเลเสมอ เกาะสัตตกูดอยู่ใกล้ๆ กับเกาะโครำ มียอดสูง ๑๕๒ เมตร เป็นเกาะขนาดใหญ่ บริเวณเกาะนี้ชุกชุมด้วยหอยครง ซึ่งมีลักษณะคล้ายหอยแครง ทั้งรูปร่างและรสชาติ ส่วนเกาะนมสาวซึ่งมีรูปทรงสามเหลี่ยมมนโผล่พ้นจากน้ำสูง ๘๘ เมตร ก็มีตำนานเกี่ยวข้องกับนิทานปรัมปราเรื่องตามองล่าชายทะเลจึงเชื่อว่าบริเวณนี้มีเจ้าแม่นมสาวสถิตอยู่ จึงนิยมมากราบไหว้บูชา โดยนำเสื้อชั้นในของสตรีมาแขวนถวายไว้เป็นประจำ

ศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น

ชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี เช่นเดียวกับชาวภาคกลางทั่วไป อาทิ งานประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีลอยกระทง ฯลฯ หากแต่ภายในท้องถิ่นยังมีวัฒนธรรมของตนเองที่เกิดจากภูมิปัญญาของถิ่นอันสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และพื้นฐานสังคม ของชาวประจวบคีรีขันธ์ ภายใต้อคติความเชื่อ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ได้ให้การสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ให้ดำรงอยู่และปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคม ตลอดจนการเมืองและการปกครอง

ศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้แก่

● **ประเพณีการเล่นผีฟุ้งได้** เป็นประเพณีของชาวตำบลหัวหิน อำเภอหัวหิน การเล่นผีฟุ้งได้มีการเล่นสืบกันมาไม่น้อยกว่า ๘๐ ปี โดยจะเล่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ คือระหว่างวันที่ ๑๔-๑๗ เมษายน จะใช้ผู้เล่นประมาณ ๓๕-๔๐ คน ซึ่งเรียกว่าฟอง ประกอบด้วยคนอยู่หัวแถวซึ่งเป็นหัวหน้ากับคนที่อยู่ท้ายแถวจะเป็นผู้ถือได้เอาไว้ เมื่อวิ่งเข้าหากันจะโห่สามลา และร้องเพลง เช่น “เฮลละโล่ สารพาเฮลโล่โลลา สารพาเฮลโล่ สิบนิ้ววันทา สารพาเฮลโล่ ปีนี่หมู่ทอง รับรองดีแน่ ขอให้รวยเป็นเจ้าแก้มเงินมากมาย...” ฯลฯ นับว่าเป็นประเพณีที่เสริมสร้างความสามัคคี ประเพณีหนึ่ง

● **ประเพณีทำบุญทุ่ง** เป็นประเพณีของชาวตำบลหนองแก อำเภอหัวหิน จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือนมีนาคม เพื่อขอให้ฝนตกตามฤดูกาล และชะล้างสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากหมู่บ้าน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และฉันภัตตาหารกลางทุ่ง โดยไม่มีการบวงสรวง

● **ประเพณีไหว้พระจันทร์** เป็นประเพณีของชาวตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน เป็นการสักการะเทพเจ้าที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร และน้ำ เป็นการทำบุญพร้อมกับการถือศีล รูปแบบของพิธีแบ่งเป็น ๒ แบบคือ ไหว้ประจำเดือน และไหว้ประจำปี

การไหว้ประจำเดือน จะไหว้ในวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ และ แรม ๑๔-๑๕ ค่ำ ส่วนการไหว้ประจำปี จะไหว้ในวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำเท่านั้น ประมาณปีละ ๒ ครั้ง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๑ ครั้ง และราวเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ๑ ครั้ง โดยกำหนดเอาความพร้อมของผู้ที่นับถือ พิธีไหว้พระจันทร์จะเริ่มหลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จกับการเริ่มลงมือเพาะปลูกเป็นเกณฑ์ ในระหว่างพิธีจะถือศีล ๕ ควนคู่ไปด้วย

● **ประเพณีการเล่นแม่ศรี** เป็นประเพณีของชาวตำบลปากน้ำปราณ อำเภอบางมูลนาก หลังจากเทศกาลสงกรานต์คือวันที่ ๑๕ เมษายน จะมีประเพณีการเล่นเกวียนเกวียนที่ยังสืบทอดกันอยู่ คือการเล่นแม่ศรี โดยมีการเชิญเจ้าที่ผีสงนางไม้มาเล่นด้วย โดยให้ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ทรงแม่ศรี ปิดตานั่งบนครกตำข้าว เอาธูปเทียนบนศีรษะ คนที่ร่วมเล่นจะร้องเพลงเชิญแม่ศรีให้มาเข้าทรง

● **ประเพณีสังวาล์เกวียน** เป็นประเพณีของชาวตำบลดอนยายหนู อำเภอกุยบุรี เริ่มประเพณีในกลางเดือน ๘ ชาวบ้านจะชวนกันนำไม้ไผ่ตัดเป็นท่อนมาทำเป็นเกวียนเอาดินมาปั้นเป็นรูปวัว และคนขับเกวียน ใช้เชือกผูกและนำไปทำพิธี โดยนิมนต์พระสงฆ์มารับบิณฑบาต จากนั้นชาวบ้านก็จะทำพิธีลากเกวียนเทียมวัวจำลองนั้นส่งเข้าป่า

● **ประเพณีทำบุญหมู่บ้าน** เป็นประเพณีของชาวตำบลดอนยายหนู อำเภอกุยบุรี กระทำในวันสิ้นปีคือ ๓๑ ธันวาคม ของทุกปี โดยชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันทำอาหารคาวหวานมาเลี้ยงพระที่ศาลประจำหมู่บ้าน จากนั้นก็จะรับประทานอาหารร่วมกัน

● **ประเพณีทำบุญอ่างเก็บน้ำ** เป็นประเพณีของชาวตำบลไร่ใหม่ อำเภอกุยบุรี ที่จะพากันมาทำบุญที่อ่างเก็บน้ำนาหัวเปรี๊ญ ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ตามโครงการพระราชดำริ เพื่อให้ชาวหมู่บ้านวังไทร และบ้านหนองแกได้ใช้ประโยชน์ด้านสาธารณูปโภค ดังนั้นชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านจึงจัดทำบุญร่วมกันทุกวันเพ็ญเดือน ๑๒ ของทุกปี

● **ประเพณีทำบุญหมู่บ้าน** เป็นประเพณีของชาวตำบลบ่อนอก อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ เดือนเมษายนของทุกปี จะมีการทำบุญที่ศาลากลางหมู่บ้านโดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และฉันภัตตาหาร เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งบรรพบุรุษไว้นิเญดียไ้กลับกับศาลากลางหมู่บ้าน สถานที่ทำพิธีนั้นเอง

● **ประเพณีตักบาตรดาวดึงษ์** เป็นประเพณีของชาวตำบลไร่เก่า กิ่งอำเภอสามร้อยยอด ในเทศกาลวันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ จะมีการทำบุญตักบาตรข้าวสุกในตอนเช้า ตอนสายมีการตักบาตรข้าวสารและลูกอม โดยมีประชาชนยืนรอบโบสถ์คอยใส่บาตรแก่พระภิกษุและสามเณรด้วยข้าวสารและลูกอม ประเพณีนี้ถือเป็นประเพณีที่สำคัญและจัดให้มีขึ้นทุกปี

● **ประเพณีทำบุญกลางบ้าน** เป็นประเพณีของชาวตำบลแสงอรุณ อำเภอทับสะแก เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และฉันภัตตาหารเพล ในบริเวณโค่นต้นไม้ใหญ่ริมถนน จากนั้นมีการสวดมาติกาบังสุกุลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว สรงน้ำพระอาบน้าญาติผู้ใหญ่ และมีการละเล่นต่างๆ ของพื้นบ้านดั้งเดิม เป็นวันที่ชาวบ้านจะมาพบปะร่วมสนุกสนานสร้างความสามัคคีกัน มีการจัดเป็นประจำทุกปี

● **ประเพณีการพัฒนาท้องถิ่น** เป็นประเพณีของชาวบ้านหนองน้ำขาว ตำบลทับสะแก อำเภอทับสะแก ณ บ้านหนองน้ำขาวแห่งนี้มีหาดทรายชายทะเลที่สะอาดสวยงาม อากาศบริสุทธิ์สดชื่น

ไร่ล้มภาวะต่างๆ เนื่องจากชาวบ้านรักธรรมชาติและความสะดวก มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ดังนั้นเมื่อถึงวันสำคัญของชาติต่างก็จะพากันมาร่วมแรงร่วมใจพัฒนาชายทะเลและถนนหนทาง เพื่อให้ดูสวยงามสะอาดตาตลอดไป

● **ประเพณีวันกตัญญู** เป็นประเพณีของชาวตำบลไชยราช อำเภอบางสะพานน้อย จัดขึ้นในวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี โดยทั้ง ๖ หมู่บ้านในตำบลไชยราชจะหมุนเวียนกันจัดและหมู่บ้านอื่นจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ รดน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ และมีของขวญมอบให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทุกคน จากนั้นมีการแข่งขันกีฬากันอย่างสนุกสนาน เพื่อความสามัคคี

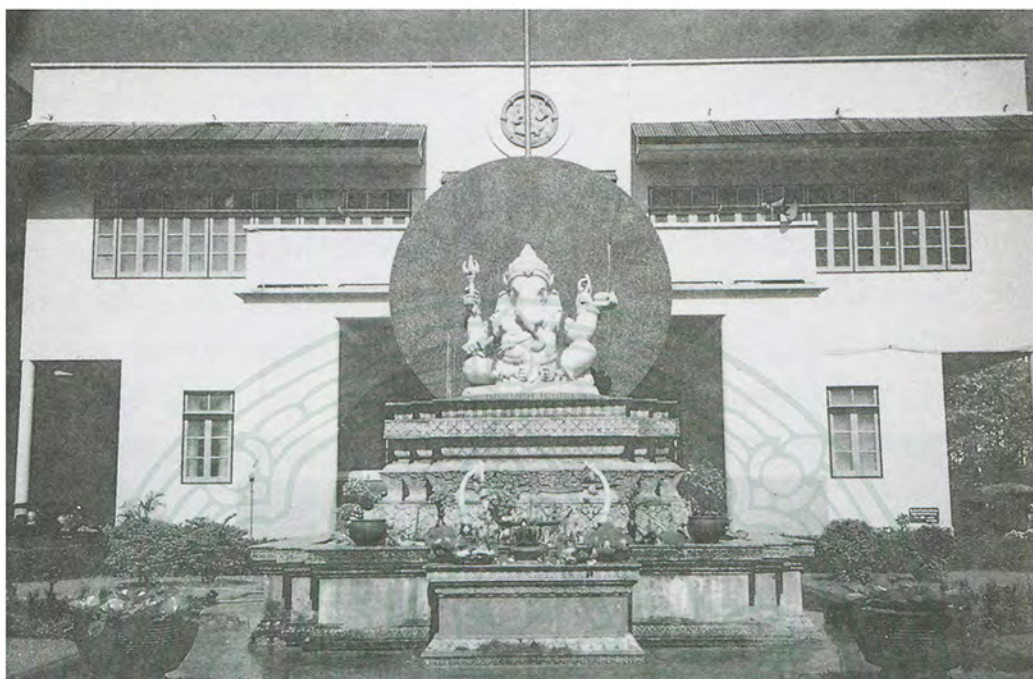
● **ประเพณีการเล่นเรือบก** เป็นประเพณีของชาวหมู่บ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน ลักษณะการเล่นมีการสร้างเรือจำลอง มีความกว้าง ๑.๕๐ เมตร ยาว ๘ เมตร ในเรือจะมีพ่อเพลงเป็นผู้ร้องนำ และมีผีพาย ๘ คน ขานรับเป็นทอดๆ โดยเพลงนั้นจะขึ้นต้นว่า

“เฮลละโล สารพะพา สารพะพาเฮโล” แล้วต่อด้วยเนื้อเพลงเช่น “ฉันจะไปกลืน ฉันได้กินข้าวท้อ กินแกงปลาหม้อ ใส่ช็อคดอกแค มีบุก็แสม ข้าวท้อทอดมัน เราจะไปไหนกันจะไปวัดร่มไทร ชาวพุทธทั้งหลายโปรดภัยเกิดหนา ผู้ใหญ่เขาจัดมา เรือฉันลำนเล็ก ฉันค่อยๆ พายมาเฮโลสารพะพา สารพะพาเฮโล” ประเพณีการเล่นเรือบกนี้เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริง ผู้คิดริเริ่ม คือ นายหงษ์ รุ่งโรจน์ แห่งบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ คิดการละเล่นนี้ขึ้นเนื่องจากเคยอยู่ในภูมิประเทศ ที่เอื้ออำนวยต่อการเล่นแข่งเรือเป็นประเพณีในลำน้ำใหญ่มาก่อน ครั้นมาอยู่อาศัยในถิ่นภูมิประเทศที่ไม่มีลำน้ำ การละเล่นเช่นเดิมยังคงฝังใจอยู่ จึงคิดหาวิธีการเล่นแบบใหม่ในแนวเดิม ที่สร้างความสนุกสนานและเชื่อมความสามัคคีไม่แพ้กัน ประเพณีการเล่นเรือบกจึงได้รับความนิยมจากประชาชนชาวหัวหินตลอดมา

ฤดีรัตน์ กายราศ คันทวีเรียบเรียง

เรื่องของกรมศิลปากรที่ประชาชนควรรู้

กรมศิลปากรก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งนั้นสังกัดอยู่กับกระทรวงวัง ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๔ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนงานพิพิธภัณฑสถานในการควบคุมของกรมการทอพระสมุด และโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้น โดยมีชื่อว่าศิลปากรสถาน ครั้นต่อมาวันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้มีพระราชบัญญัติให้จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นใหม่โดยสังกัดอยู่กับกระทรวงธรรมการ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนราชการภายในรวมทั้งย้ายสังกัดเพื่อความเหมาะสมอีกหลายครั้ง จนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๐๑ จึงได้มีพระราชบัญญัติให้กรมศิลปากรสังกัดกับกระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน

หน้าที่ความรับผิดชอบของกรมศิลปากร

กรมศิลปากรมีภารกิจหน้าที่ด้านการผดุงรักษา ส่งเสริม เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมของชาติใน ส่วนที่เกี่ยวกับวรรณกรรม ศิลปกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ โบราณคดี การจดหมายเหตุแห่งชาติ และอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรมทุกแขนง

ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช ๒๕๓๘ ได้จัดแบ่งส่วนราชการของกรมศิลปากรออกเป็น ๑๐ หน่วยงานด้วยกัน คือ

๑. สำนักงานเลขานุการกรม
๒. กองการเจ้าหน้าที่
๓. กองคลัง
๔. กองแผนงาน
๕. กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
๖. สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์
๗. สถาบันศิลปกรรม
๘. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
๙. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
๑๐. หอสมุดแห่งชาติ

เรื่องน่ารู้วงกรมศิลปากร

จากภารกิจด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทำให้งานของกรมศิลปากรบางส่วนเป็นงานบริการประชาชน บางส่วนก็เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และระเบียบต่างๆ จึงขอนำเรื่องที่บุคคลทั่วไปควรสนใจมารวมไว้ ณ ที่นี้

๑. ตำนานโบราณสถานและโบราณวัตถุ

๑.๑ การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

โดยปกติโบราณสถานทุกแห่งจะได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕ อยู่แล้ว ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย หรือทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถานจะต้องได้ รับโทษตามกฎหมาย แต่เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและควบคุมโบราณสถานอภิตกรมศิลปากรมี อำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่เห็นสมควร และมีอำนาจ กำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตโบราณสถาน ซึ่งให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วย

การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถานให้กระทำได้โดย ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีที่โบราณสถานหรืออภิตกรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนนั้นมีเจ้าของหรือผู้ ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย อภิตกรมศิลปากรจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ยอภิต กรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อภิตกรมศิลปากรระงับการขึ้นทะเบียนหรือการ กำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณี หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องต่อศาล หรือ ศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุด ให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง อภิตกรมศิลปากรดำเนินการขึ้น ทะเบียนได้

หากโบราณสถานที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย และอภิตกรม ศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ชำรุด หักพัง หรือเสียหายไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เจ้าของหรือผู้ ครอบครองโบราณสถานนั้นแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหาย เป็นหนังสือไปยังอภิตกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่เกิดชำรุด หักพัง หรือเสียหาย

ในกรณีที่โบราณสถานนั้นได้จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชม หรือค่าบริการอื่นเป็น ปกติธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากโบราณสถานนั้น ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดย ชอบด้วยกฎหมายเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมด หรือบางส่วนตามที่อภิตกรมศิลปากร

รื่องนำรับของกรมศิลปากร

จากภารกิจด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทำให้งานของกรมศิลปากรบางส่วนเป็นงานบริการประชาชน บางส่วนก็เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และระเบียบต่างๆ จึงขอนำเรื่องที่บุคคลทั่วไปควรสนใจมารวมไว้ ณ ที่นี้

๑. ตำบลโบราณสถานและโบราณวัตถุ

๑.๑ การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

โดยปกติโบราณสถานทุกแห่งจะได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕ อยู่แล้ว ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย หรือทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถานจะต้องได้ รับโทษตามกฎหมาย แต่เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและควบคุมโบราณสถานอธิบดีกรมศิลปากรมี อำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่เห็นสมควร และมีอำนาจ กำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตโบราณสถาน ซึ่งให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วย

การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถานให้กระทำได้โดย ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีที่โบราณสถานหรือศิลปกรรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนนั้นมีเจ้าของหรือผู้ ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่อธิบดี กรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีกรมศิลปากรระงับการขึ้นทะเบียนหรือการ กำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณี หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องต่อศาล หรือ ศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุด ให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง อธิบดีกรมศิลปากรดำเนินการขึ้น ทะเบียนได้

หากโบราณสถานที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย และอธิบดีกรม ศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ชำรุด ทักพัง หรือเสียหายไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เจ้าของหรือผู้ ครอบครองโบราณสถานนั้นแจ้งการชำรุด ทักพัง หรือเสียหาย เป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่เกิดชำรุด ทักพัง หรือเสียหาย

ในกรณีที่โบราณสถานนั้นได้จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชม หรือค่าบริการอื่นเป็น ปกติธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากโบราณสถานนั้น ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดย ชอบด้วยกฎหมายเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมด หรือบางส่วนตามที่อธิบดีกรมศิลปากร

กำหนด ส่วนค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมโบราณให้อธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน โดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองร่วมเป็นกรรมการด้วย

อย่างไรก็ตาม การขึ้นทะเบียนโบราณสถานมิได้หมายความว่า กรมศิลปากรจะเข้าครอบครองหรือเป็นเจ้าของโบราณสถาน สิทธิการครอบครองหรือปกครองดูแลยังคงเป็นของเจ้าของเดิมทุกประการ เช่น ประชาชนผู้มีกรรมสิทธิ์ในอาคาร หรือวัดที่เป็นนิติบุคคลมีพระสงฆ์ปกครองดูแลอยู่ การขึ้นทะเบียนโบราณสถานจึงเป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่ให้อำนาจกรมศิลปากรควบคุมดูแลโบราณสถานไว้ให้มีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนั้น การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานหรือในเขตโบราณสถานจะต้องแจ้งขออนุญาตต่อกรมศิลปากร สำหรับโบราณสถานร้างเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรจะต้องดูแลรักษาเพราะถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน กรณีโบราณสถานที่มีนิติบุคคลครอบครองอยู่มิได้หมายความว่ากรมศิลปากรจะต้องมีภาระหน้าที่ผูกพันในกรณีที่จะต้องบูรณะซ่อมแซมให้ ผู้ที่ครอบครองและได้ใช้สอยประโยชน์โบราณสถานนั้นสามารถจะบูรณะซ่อมแซมเองได้ แต่ต้องแจ้งขออนุญาตจากกรมศิลปากรมีบางกรณีเท่านั้นที่กรมศิลปากรจะสนับสนุนงบประมาณในการบูรณะและส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเหลือในการดำเนินการซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาสแต่ละครั้งๆ ไป

๑.๒ การควบคุมดูแลและซ่อมแซมโบราณสถานและเขตโบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลใดๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้ แต่ต้องมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานวันแต่จะกระทำตามคำสั่งหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นทุกประการ

พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในโบราณสถานเพื่อตรวจดูว่าได้มีการซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถานหรือมีการขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานหรือไม่ และหากมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าจะเป็นวัตถุที่ได้มาจากการขุดค้นในบริเวณโบราณสถาน ก็มีอำนาจที่จะยึดหรืออายัดวัตถุนั้นไว้ได้ แต่การปฏิบัติงานจะต้องกระทำในระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกเท่านั้น จากนั้นให้รายงานต่ออธิบดีกรมศิลปากร กรณีที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนในเขตจังหวัดอื่นให้รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและอธิบดีกรมศิลปากรเพื่อทราบ

อนึ่ง ภายในเขตโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ผู้ใดจะปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขตดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร

หากผู้ใดปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจ

- สั่งระงับการก่อสร้าง และให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนด ๖๐ วัน นับแต่วันได้รับคำสั่ง

- หากยังขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้าง หรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดีกรมศิลปากร อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้

เจ้าของ หรือผู้ครอบครอง หรือผู้ปลูกสร้างที่ขัดขืนคำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากร ถือว่ามีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินการแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สัมภาระที่รื้อถอนเจ้าของต้องขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันรื้อถอนเสร็จ หากเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปภายในกำหนดให้อธิบดีกรมศิลปากรจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนเจ้าของสัมภาระนั้น

๑.๓ กำแพงเมือง คูเมือง

เนื่องจากจังหวัดบางจังหวัดได้เคยรื้อทำลายกำแพงเมืองโบราณ โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อจัดประโยชน์แก่กิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของจังหวัด เช่น เพื่อขยายเส้นทางคมนาคมบ้าง เพื่อปลูกสร้างสถานที่ราชการบ้าง ซึ่งเป็นการขัดและผิดต่อการสงวนรักษาโบราณสถาน เพราะกำแพงเมือง คูเมืองนั้นมีคุณค่าอย่างสูงทางประวัติศาสตร์จึงควรให้จังหวัดต่างๆ รักษากำแพงเมืองและคูเมืองของโบราณไว้ให้มากที่สุด

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ มีมติให้กำหนดหลักการว่าให้สงวนรักษากำแพงเมืองและคูเมืองโบราณในจังหวัดต่างๆ ไว้

๑.๔ การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใดๆ ใกล้เคียงโบราณสถาน

เนื่องจากการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบางอย่างใกล้เคียงกับโบราณสถานเช่น ใกล้เคียงอนุสาวรีย์ พระอุโบสถ หรือบริเวณประวัติศาสตร์สถาน เป็นต้น ทำให้โบราณสถานหรือประวัติศาสตร์สถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ชาติความสง่างาม เพราะถูกปิดบังด้วยอาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ บางโอกาสโบราณสถานบางแห่งอาจทรุดพัง เพราะได้รับความสะเทือนในขณะที่กำลังมีการก่อสร้างอาคาร

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ มีมติให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจใดที่จะมีการก่อสร้างอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างใกล้เคียงโบราณสถานขอให้หารือไปยังกรมศิลปากร เพื่อประโยชน์ในการสงวนรักษาสমัติทางวัฒนธรรมของชาติให้ยืนยงตลอดไป

๑.๕ การค้นพบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝัง หรือทอดทิ้งไว้ในราชอาณาจักร หรือในบริเวณเขตเศรษฐกิจจำเพาะ โดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ ไม่ว่าที่ซึ่งซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งจะอยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือความครอบครองของบุคคลใดหรือไม่ ให้ตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วมีสิทธิ์จะได้รับรางวัลไม่เกิน ๑ ใน ๓ แห่งค่าของทรัพย์สินนั้น อธิบดีกรมศิลปากรจะตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สินและเงินรางวัลหากผู้เก็บได้ไม่พอใจในค่าของทรัพย์สินที่คณะกรรมการกำหนดให้ยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบการกำหนดค่าของทรัพย์สิน คำวินิจฉัยของอธิบดีกรมศิลปากรให้ถือเป็นที่สุด

วิธีปฏิบัติในการส่งมอบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่พบหรือเก็บได้ ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรที่ใกล้ที่สุด หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายใน ๓๖ ชั่วโมง นับแต่วันเวลาที่ได้พบ และให้ผู้รับแจ้งรายงานต่ออธิบดีกรมศิลปากร ภายในเวลา ๗ วัน

การแจ้งการพบโบราณวัตถุหรือโบราณสถานและมีความประสงค์ที่จะแจ้งกรมศิลปากรถ้าเป็นการพบในกรุงเทพมหานคร ให้แจ้งที่สำนักโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร และหากพบในส่วนภูมิภาคให้แจ้งได้ที่สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ ๑-๑๒

๑.๖ การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่า โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร หากมีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น และเมื่อได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดแล้ว ผู้ใดจะซ่อมแซมแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรเป็นลายลักษณ์อักษรเสียก่อน และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใด ก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นทุกประการ

โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใด ไม่ว่าจะได้รับ การขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ก็ตาม หากอธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควรที่จะสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ ก็มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กำหนดห้ามทำการค้า นอกจากนี้ยังมีอำนาจที่จะจัดซื้อโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น หากเห็นสมควรที่จะนำมาเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติสืบต่อไป

ในกรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนนั้น ชำรุด หักพัง เสียหาย หรือสูญหาย หรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันชำรุด หักพัง เสียหาย สูญหาย หรือมีการย้าย

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้เขตท้องที่ใดก็ตามเป็นเขตสำรวจโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่มีอายุตั้งแต่สมัยอยุธยาขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ จะต้องแจ้งปริมาณ รูปพรรณ และสถานที่เก็บรักษา ต่ออธิบดีกรมศิลปากรตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนด อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจมอบหมายให้เข้าไปในเคหสถานของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นไว้เฉพาะระหว่างเวลาทำการเพื่อประโยชน์ในการจัดทำทะเบียน

๑.๗ การตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

อธิบดีกรมศิลปากรมอบหมายให้สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยภัณฑารักษ์และนักโบราณคดี ทำการตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ณ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในระหว่างเวลา ๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. และ ๑๔.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ทุกวันเว้นวันหยุดราชการ สำหรับในส่วนภูมิภาคมีสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑-๑๒ และหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสาขา เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่

คณะกรรมการฯ จะรับตรวจพิสูจน์เฉพาะโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ดังนี้

- ประติมากรรมเนื่องในศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป เทวรูป และพระพิมพ์
- เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องถ้วยประเภทต่างๆ
- เหรียญกษาปณ์และเหรียญที่ระลึก
- อื่นๆ แล้วแต่ดุลยพินิจของคณะกรรมการตรวจพิสูจน์ ทั้งนี้ผู้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุมาตรวจพิสูจน์ จะต้องชำระค่าธรรมเนียมตามระเบียบ

๒. การก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ

ตามมติคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๐ ให้กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รับผิดชอบอนุมัติหรือไม่อนุมัติหรือหักท้วง หรือห้ามปรามการก่อสร้างอนุสาวรีย์ของบุคคลสำคัญของชาติไทย โดยให้คำนึงถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับรูป ลักษณะและสถาน

ที่ตั้ง ทั้งนี้ก่อนที่จะดำเนินการก่อสร้างให้ทั้งฝ่ายราชการและฝ่ายเอกชน ต้องขออนุญาตตามระเบียบก่อน ส่วนการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ และพระบรมรูปของพระบรมราชจักรีวงศ์จะต้องได้รับพระบรมราชานุญาต โดยเสนอผ่านกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี หน่วยงานราชการหรือเอกชนผู้มีความประสงค์จะก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ ตลอดจนจำลองพระพุทธรูปสำคัญต่างๆ แจ้งความประสงค์ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรถึงอธิบดีกรมศิลปากร พร้อมทั้งแนบเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณา ดังต่อไปนี้

การก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญในแบบเอกสารดังนี้

๑. พระราชประวัติของพระมหากษัตริย์หรือประวัติบุคคลสำคัญที่จะนำมาก่อสร้างอนุสาวรีย์
๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์
๓. แผนผังบริเวณสถานที่ที่จะประดิษฐาน พร้อมทั้งบริเวณใกล้เคียง
๔. รูปลักษณะ ขนาด แบบรายการ แผนผัง และรายละเอียดอื่นๆ ในการก่อสร้างรวมทั้งคำจารึก
๕. หน่วยงาน หรือบุคคล หรือนิติบุคคลที่รับผิดชอบในการดำเนินการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ

การจำลองพระพุทธรูปสำคัญให้แบบเอกสาร ดังนี้

๑. ชื่อและประวัติความสำคัญของพระพุทธรูปที่ขอจำลอง
๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์ในการขอจำลองพระพุทธรูปสำคัญ
๓. รูปลักษณะ ขนาด หรือแบบรายการของพระพุทธรูปที่จำลองแล้ว
๔. จำนวนที่ขอจำลองและชนิดของวัสดุที่ใช้จำลอง
๕. รายละเอียดอื่นๆ รวมทั้งชื่อหน่วยงาน บุคคล หรือนิติบุคคลที่รับผิดชอบดำเนินการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ

๓. การคุ้มครองเอกสารราชการ

คณะรัฐมนตรีมีมติให้ทุกส่วนราชการปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ ว่าด้วยการเก็บรักษา ยืม และการทำลายเอกสาร ซึ่งได้ให้อำนาจแก่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ดังนี้

๑. พิจารณาการขอทำลายเอกสารของส่วนราชการต่างๆ และหากพิจารณาเห็นว่าเอกสารใดมีคุณค่าสมควรเก็บรักษาไว้ตลอดไป ก็สามารถยับยั้งการขอทำลายเอกสารนั้น รวมทั้งแจ้งให้หน่วยงานเจ้าของเอกสารส่งเอกสารนั้นๆ มาให้

๒. ให้ทุกหน่วยงานราชการสำรวจเอกสารในครอบครองที่มีอายุเกิน ๒๕ ปี และให้จัดส่งเอกสารดังกล่าวให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ถ้าหน่วยงานประสงค์จะเก็บไว้เอง ต้องจัดทำบัญชีเอกสารดังกล่าวมอบให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ๑ ชุด

๓. รับฝากเก็บเอกสารของส่วนราชการต่างๆ ที่ยังไม่ถึงกำหนดทำลาย ซึ่งพิจารณาแล้ว เห็นว่าเป็นเอกสารที่มีความสำคัญ

หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ถนนสามเสน กรุงเทพฯ หรือโทรศัพท์หมายเลข ๒๘๒-๘๔๒๓, ๒๘๑-๘๘๘๓

๔. งานบริการประชาชนจากหน่วยงานต่างๆ ในกรมศิลปากร

๔.๑ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์

๔.๑.๑ การให้บริการโรงละครแห่งชาติ

หน่วยงานเอกชน ราชการ และรัฐวิสาหกิจต่างๆ หรือผู้ใดประสงค์จะขอใช้โรงละคร เพื่อการแสดงละคร นาฏศิลป์ ดนตรี ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ให้ยื่นคำขอเป็นหนังสือล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓ เดือนก่อนวันใช้โรงละคร ในกรุงเทพมหานครให้ยื่นคำขอต่อผู้อำนวยการสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ ในส่วนภูมิภาคให้ยื่นต่อหัวหน้าหน่วยงานที่โรงละครนั้นตั้งอยู่ เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาอนุญาตแล้วจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ยื่นคำขอทราบภายใน ๓๐ วันทำการ นับแต่วันที่รับคำขอ

การที่อธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาอนุญาตให้โรงละครได้นั้นจะต้องเป็นกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. เป็นกิจกรรมเพื่อการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม
๒. เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมหรือรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างชนในชาติตามครรลองแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย
๓. เป็นกิจกรรมเพื่อเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๔. เป็นกิจกรรมอื่นใดที่อธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาเห็นสมควรให้ความร่วมมือ

หากการขอใช้โรงละครเพื่อหารายได้ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะต้องไม่ขัดกับ ๔ ข้อที่กล่าวมาแล้ว และจะกระทำได้เฉพาะเพื่อนำเงินรายได้นั้นไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๑. โดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย
๒. บำรุงกุศลสาธารณะหรือการศึกษา
๓. สมทบทุนเพื่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย
๔. ใช้จ่ายในกิจการอื่นใดที่อธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควร

อัตราค่าธรรมเนียม

อัตราค่าธรรมเนียมการใช้โรงละครจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

กรณียกเว้นหรือลดหย่อนค่าธรรมเนียมการใช้โรงละคร ได้แก่

๑. การใช้โรงละครเพื่อการแสดงอันเป็นการในพระองค์ให้ถือเสมือนว่าเป็นงานในราชการของกรมศิลปากร ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

๒. กรณีที่ส่วนราชการ องค์การ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ขอความร่วมมือจากกรมศิลปากรให้เข้าร่วมเป็นผู้จัดหรือเจ้าภาพ และผู้ขอใช้โรงละครไม่สามารถชำระค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดได้ ถ้าอธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควรให้ความร่วมมือเพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม จะกำหนดให้ผู้ขอใช้ชำระเฉพาะเงินรางวัล ค่ากระแสไฟฟ้า ค่าน้ำประปา และค่าใช้จ่ายตามที่จ่ายจริงก็ได้

การยกเว้นหรือลดหย่อนค่าธรรมเนียมการใช้โรงละครในกรณีอื่นๆ อยู่ในดุลยพินิจของอธิบดีกรมศิลปากร

ในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินทางราชการไม่ว่ากรณีใดอันเนื่องมาจากการใช้โรงละคร ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้โรงละครต้องรับผิดชอบ ชดใช้ค่าเสียหายแก่กรมศิลปากรภายใน ๑๕ วัน นับตั้งแต่วันที่ผู้ได้รับอนุญาตได้รับแจ้งราคาประเมินค่าเสียหาย

๔.๑.๒ การจัดบรรเลงดุริยางค์และการแสดงนาฏศิลป์

การจัดบรรเลงหรือจัดแสดงต้องมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อทำนุบำรุงรักษา อนุรักษ์ ส่งเสริม และสร้างสรรค์ในด้านนาฏศิลป์ คีตศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และการละเล่นพื้นเมือง

๒. เพื่อเผยแพร่ความรู้ในด้านนาฏศิลป์ คีตศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และการละเล่นพื้นเมือง

๓. เพื่อแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมในด้านนาฏศิลป์ คีตศิลป์ และการละเล่นพื้นเมือง

การจัดบรรเลงดุริยางค์และการแสดงนาฏศิลป์มีอัตราค่าบำรุงศิลปะดังนี้

การจัดวงดุริยางค์ไทย

(๑) ปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๓๔ คน ไม่มีนักร้อง ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๕ ชั่วโมง ๕,๐๐๐ บาท

หากเกิน ๕ ชั่วโมง ไม่เกิน ๙ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้น ๒,๕๐๐ บาท

หากเกิน ๙ ชั่วโมง ไม่เกิน ๑๒ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้น ๑๐,๐๐๐ บาท

(๒) ปี่พาทย์เครื่องคู่ ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๓๑ คน ไม่มีนักร้อง ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๕ ชั่วโมง ๔,๐๐๐ บาท หากเกิน ๕ ชั่วโมง ไม่เกิน ๙ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้น ๒,๐๐๐ บาท

หากเกิน ๙ ชั่วโมง ไม่เกิน ๑๒ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้น ๘,๐๐๐ บาท

หากจัดให้มีนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะตามจำนวนนักร้องที่เพิ่มขึ้นคนละ ๒๐๐ บาท

(๑๓) เครื่องสายปี่ชวาเครื่องคู่ ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๔๐ คน มีนักร้อง ๒ คน ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๕ ชั่วโมง ๔,๐๐๐ บาท

หากเกิน ๕ ชั่วโมง ไม่เกิน ๙ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๒,๐๐๐ บาท

หากเกิน ๙ ชั่วโมง ไม่เกิน ๑๒ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๘,๐๐๐ บาท

หากจัดให้มีนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะตามจำนวนนักร้องที่เพิ่มขึ้นคนละ ๒๐๐ บาท

(๑๔) เครื่องสายปี่ชวาวงเล็ก ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๓๒ คน มีนักร้อง ๒ คน ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๕ ชั่วโมง ๓,๐๐๐ บาท

หากเกิน ๕ ชั่วโมง ไม่เกิน ๙ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๑,๕๐๐ บาท

หากเกิน ๙ ชั่วโมง ไม่เกิน ๑๒ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๖,๐๐๐ บาท

หากจัดให้มีนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะตามจำนวนนักร้องที่เพิ่มขึ้นคนละ ๒๐๐ บาท

การจัดดุริยางค์สากล

(๑) ดุริยางค์สากลวงใหญ่ ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ ๑๑๕ คน ไม่มีนักร้อง ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๒ ชั่วโมง ๕๐,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีกตามจำนวนนักร้องคนละ ๓๐๐ บาท

หากเกิน ๒ ชั่วโมง แต่ไม่เกิน ๔ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๒๕,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักร้องคนละ ๔๐๐ บาท

หากเกิน ๔ ชั่วโมง แต่ไม่เกิน ๖ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๑๐๐,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักร้องคนละ ๕๐๐ บาท

(๒) ดุริยางค์สากลวงกลาง ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ ๕๕ คน ไม่มีนักร้อง ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๒ ชั่วโมง ๓๕,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีกตามจำนวนนักร้องคนละ ๓๐๐ บาท

หากเกิน ๒ ชั่วโมง แต่ไม่เกิน ๔ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๑๗,๕๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักร้องคนละ ๔๐๐ บาท

หากเกิน ๔ ชั่วโมง แต่ไม่เกิน ๖ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๗๐,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักร้องคนละ ๕๐๐ บาท

(๓) ดุริยางค์สากลวงเล็ก ผู้บรรเลงและเจ้าหน้าที่ ๓๑ คน ไม่มีนักร้อง ระยะเวลาบรรเลงไม่เกิน ๒ ชั่วโมง ๒๕,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีกตามจำนวนนักร้องคนละ ๓๐๐ บาท

หากเกิน ๒ ชั่วโมง แต่ไม่เกิน ๔ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๑๒,๕๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักร้องคนละ ๔๐๐ บาท

หากเกิน ๔ ชั่วโมง แต่ไม่เกิน ๖ ชั่วโมง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นอีก ๕๐,๐๐๐ บาท หากจะให้จัดนักร้องประกอบการบรรเลง ให้เรียกค่าบำรุงศิลปะเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักร้องคนละ ๕๐๐ บาท

การแสดงนาฏศิลป์

(๑) ในงานที่ให้จัดแต่งตัวโขน ละคร หรือมีการแสดงบ้าง ระยะเวลาไม่เกิน ๓ ชั่วโมง เพื่อถ่ายรูป และหรือถ่ายภาพยนตร์ ผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๓๐ คน ๖,๐๐๐ บาท

(๒) ในงานที่ให้จัดแสดงนาฏศิลป์ชุดเบ็ดเตล็ดไม่เกิน ๕ ชุด ผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๖๕ คน ระยะเวลาแสดงไม่เกิน ๑ ชั่วโมง ๘,๐๐๐ บาท

(๓) ในงานที่ให้จัดแสดงละครเป็นเรื่องหรือเป็นชุดเบ็ดเตล็ด ไม่มีฉากประกอบ ผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๑๔๐ คน ระยะเวลาแสดงไม่เกิน ๔ ชั่วโมง ๔๐,๐๐๐ บาท

(๔) ในงานที่ให้จัดแสดงโขนเป็นชุด ไม่มีฉากประกอบ ผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๒๐๐ คน ระยะเวลาการแสดง ๑ ครั้ง ไม่เกิน ๔ ชั่วโมง ๔๐,๐๐๐ บาท

(๕) ในงานที่ให้จัดแสดงหน้าไฟ ผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ไม่เกิน ๖๕ คน ระยะเวลาแสดงไม่เกิน ๑ ชั่วโมง ๑๕,๐๐๐ บาท อนึ่ง การนับชั่วโมง ให้เริ่มนับตั้งแต่ไปถึงบริเวณงานจนถึงเวลาเลิกบรรเลงหรือแสดง

ในการจัดบรรเลงตามที่กล่าวมาข้างต้นของการจัดวงดุริยางค์ไทย การจัดวงดุริยางค์สากล และการจัดแสดงนาฏศิลป์ ให้ผู้อำนวยการสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ หรือผู้ได้รับมอบหมาย ถือเป็นระเบียบว่า เมื่อหน่วยงานราชการ องค์กร หรือเอกชน ซึ่งมาติดต่อขอให้จัดบรรเลงหรือการแสดงนั้นได้ชำระเงินค่าบำรุงศิลปะแก่เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงถือเป็นตกลงและให้ดำเนินการไปได้ตามที่ตกลงนั้น แต่ถ้าหน่วยงานราชการหรือองค์กรใดจำเป็นต้องส่งเงินภายหลังการแสดงตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้เป็นพิเศษ ก็ให้ทำหลักฐานไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ในกรณีที่หน่วยงานราชการหรือองค์กรขอความร่วมมือให้จัดบรรเลงหรือแสดง และไม่สามารถชำระค่าบำรุงศิลปะตามที่กำหนดให้ หากอธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควรให้ความร่วมมือเพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปะ ก็ให้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจพิจารณาให้ความร่วมมือได้ตามสมควร โดยให้เรียกเก็บค่าใช้จ่ายเฉพาะที่จ่ายจริงเป็นค่าพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยง เงินรางวัลหรือค่าจ้างของผู้ร่วมปฏิบัติงาน

๔.๑.๓ การให้บริการการศึกษาและอบรม

๑) ให้การศึกษาอบรมทั้งวิชาสามัญและวิชาศิลปะด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ แก่เยาวชนในระบบโรงเรียน ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในนาม “วิทยาลัยนาฏศิลป์”

๒) การอบรมนาฏศิลป์และดนตรีภาคฤดูร้อน

- ผู้เข้ารับการอบรม มีอายุตั้งแต่ ๗-๑๔ ปี
- รับสมัครประมาณปลายเดือนมีนาคมของทุกปี
- ดำเนินการอบรมประมาณเดือนเมษายนของทุกปี ระยะเวลาในการอบรมประมาณ ๑ เดือน ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ
- หลักสูตรการอบรม ได้แก่ นาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทย
- จำนวนผู้เข้ารับการอบรม รับสาขาละ ๓๐ คน

๓) การอบรมดนตรีและนาฏศิลป์สำหรับบุคคลภายนอก

- ผู้เข้าอบรมไม่จำกัดอายุ
- รับสมัครประมาณปลายเดือนพฤษภาคมของทุกปี
- ดำเนินการอบรมประมาณเดือนพฤษภาคม - สิงหาคมของทุกปี ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพฯ
- หลักสูตรการอบรม ได้แก่ นาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทย
- รับผู้เข้าอบรม สาขาละ ๓๐ คน

๔) สาธิตการเรียนการสอน การแสดงนาฏศิลป์ ดนตรี แก่ผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศ

๕) ให้ความรู้ทางวิชาการ จัดการสาธิต และเป็นวิทยากรกับหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน

๖) จัดการเรียนการสอนหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๓๐ ให้แก่เยาวชนและประชาชนที่ผ่านการศึกษาระดับประถมศึกษาในส่วนภูมิภาค

๔.๒ สถาบันศิลปกรรม

๑. ออกแบบและดำเนินการก่อสร้างอาคารสำคัญของชาติ ทั้งอาคารที่เป็นของหน่วยราชการโดยทั่วไป อาคารทางศาสนา และอาคารที่ใช้ในการพิธีการต่างๆ ตามที่ได้แจ้งขอมมาในรูปแบบของอาคารทรงไทยประเพณี ทรงไทยประยุกต์ สถาปัตยกรรมร่วมสมัย รวมทั้งงานมัณฑนศิลป์ต่างๆ และงานจัดภูมิสถาปัตยกรรม

๒. ออกแบบและดำเนินงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานของชาติโดยเฉพาะโบราณสถาน ซึ่งมีคุณค่าทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และยังคงรูปทรงแสดงประโยชน์ใช้สอยอยู่ได้แก่ อาคารต่างๆ ในพระราชวัง ปุชนียสถาน โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ฯลฯ เป็นต้น

๓. ให้คำแนะนำปรึกษาทางวิชาการ ด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม การออกแบบตามวิชาการด้านวิศวกรรมสาขาต่างๆ การบูรณะโบราณสถาน การประเมินราคางานก่อสร้างและงานบูรณะต่างๆ การจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรม การตกแต่งภายใน และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔. ให้บริการทางวิชาการด้านช่างสิบหมู่แก่ประชาชนทั่วไป

- ออกแบบลักษณะต่างๆ ของฝ่ายช่างสิบหมู่ ที่เป็นงานในลักษณะสร้างใหม่ให้กับหน่วยงานที่ขอมา
- ออกแบบและดำเนินการงานช่างสิบหมู่ ที่เป็นลักษณะงานซ่อมบูรณะ หรือปฏิสังขรณ์ที่เป็นศิลปวัตถุ ศิลปโบราณวัตถุ และโบราณสถาน ให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่ขอมา
- ให้คำแนะนำปรึกษาในลักษณะทางวิชาการช่าง ด้านงานศิลปกรรมที่เป็นช่างประณีตศิลปกรรมของช่างไทยโบราณ และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการบริการและดำเนินการมีตามลำดับ ดังนี้

๑. ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ที่มีความประสงค์จะขอใช้บริการตามข้อ ๑-๔ นั้น ให้แจ้งความประสงค์มายังอธิบดีกรมศิลปากร
๒. นอกจากนั้นยังมีบริการแบบมาตรฐาน เช่น แบบพระอุโบสถ แบบเจดีย์ ศาลาการเปรียญ ผู้ใดมีความประสงค์ขอใช้บริการดังกล่าว ติดต่อได้ที่ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สถาบันศิลปกรรม โทร. ๒๘๒-๕๔๔๗, ๒๘๒-๐๓๔๐

๕. ให้บริการทางการศึกษาด้านศิลปะ

๑. ให้การอบรมศิลปะภาคฤดูร้อน (วิทยาลัยช่างศิลป์)
 - คุณสมบัติของผู้สมัครไม่จำกัดอายุ เริ่มอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป
 - การรับสมัคร ประมาณกลางเดือนมีนาคมของทุกปี ณ วิทยาลัยช่างศิลป์ กรุงเทพฯ
 - การอบรม เริ่มดำเนินการอบรมประมาณกลางเดือนเมษายน - พฤษภาคมของทุกปี
 - หลักสูตรในการอบรม ได้แก่ วิชาจิตรกรรมไทย จิตรกรรมสากล การออกแบบตกแต่ง การทำเทคนิค Silk Screen
 - จำนวนผู้เข้ารับการอบรม รับปีละประมาณ ๘๐ คน

๒. ให้การอบรมหลักสูตรระยะสั้นด้านช่างสิบหมู่แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียน และเยาวชนทั่วไป (ศูนย์ฝึกอบรมช่างสิบหมู่จังหวัดสุพรรณบุรี)
 - คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ขึ้นไป
 - เปิดการอบรมจำนวน ๓ สาขา คือ สาขาวิชาช่างรัก สาขาวิชาช่างแกะ สาขาวิชาช่างหล่อ
 - ระยะเวลาในการอบรม เปิดอบรมปีละ ๒ รุ่น แต่ละหลักสูตรใช้เวลา ๖ เดือน

๔.๓ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

๔.๓.๑ การบริการในการเข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

๑. อุทยานประวัติศาสตร์ทุกแห่งของกรมศิลปากรเปิดบริการให้ประชาชนเข้าชมทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดราชการและวันนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา ๘.๐๐-๑๗.๐๐ น.
๒. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเปิดบริการให้ประชาชนเข้าชม ตั้งแต่เวลา ๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ในวันพุธถึงอาทิตย์ หยุดวันจันทร์ อังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์
๓. หอศิลป์แห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ เปิดบริการให้ประชาชนเข้าชมตั้งแต่เวลา ๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ในวันจันทร์ถึงศุกร์ หยุดวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์
๔. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือพระราชพิธี เปิดบริการให้ประชาชนเข้าชม ตั้งแต่เวลา ๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดราชการ
๕. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติช้างต้น เปิดบริการให้ประชาชนเข้าชมตั้งแต่เวลา ๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ทุกวัน ยกเว้นวันที่ ๑ มกราคม ๑๒ สิงหาคม และ ๕ ธันวาคม

ค่าธรรมเนียมการเข้าชม

- อุทยานประวัติศาสตร์ทุกแห่ง ชาวไทย ๕ บาท ชาวต่างประเทศ ๒๐ บาท
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทุกแห่ง ยกเว้นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา ชาวไทย ๕ บาท ชาวต่างประเทศ ๑๐ บาท
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา ชาวไทย ๑๐ บาท ชาวต่างประเทศ ๒๐ บาท

ผู้ประสงค์จะเข้าชมเป็นหมู่คณะ ติดต่อขอรับการบริการได้จากหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ หรือหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แห่งนั้นๆ

ผู้ที่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการเข้าชม ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร สถานการศึกษา หน่วยงานราชการและเอกชนต่างๆ ที่ทำหนังสือขอเข้าชมเป็นกรณีพิเศษ

๔.๓.๒ การให้บริการแก่ผู้ที่จะขออนุญาตส่งหรือนำโบราณวัตถุศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร

๑) นำภาพขนาดโปสการ์ด จำนวน ๒ ชุด ถ่ายเฉพาะด้านตรงของวัตถุ มีความชัดเจนพร้อมรายละเอียดภาพถ่ายแนบกับคำร้องขออนุญาตยื่นต่อเจ้าหน้าที่ก่อนวันส่ง หรือออกนอกราชอาณาจักรไม่น้อยกว่า ๕ วัน

๒) หลักฐานที่จะต้องแนบพร้อมคำร้องขออนุญาตนำหรือส่งพระพุทธรูปและศาสนวัตถุ

- สำเนาพาสปอร์ต กรีนการ์ด และวีซ่า ๑ ชุดพร้อมตัวจริง
- จดหมายของผู้นำออกถึงอธิบดีกรมศิลปากร โดยระบุเหตุผลในการขออนำออก (กรณีเป็นชาวต่างประเทศให้กรอกข้อความในแบบฟอร์มแทนจดหมาย)
- สำหรับผู้ขอรับเป็นพระภิกษุให้แนบสำเนาใบสุทธิ ประวัติเดิมและปัจจุบัน ๑ ชุด พร้อมตัวจริง

๓) ติดต่อขอรับใบคำร้องและสอบถามได้ที่

- งานควบคุมโบราณวัตถุศิลปวัตถุ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ส่วนอำนวยการ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โทร. ๖๒๘-๕๐๓๒
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โทร. (๐๕๓) ๓๑๑-๗๒๘
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกลาง จังหวัดภูเก็ต โทร. (๐๗๖) ๓๑๑-๔๒๖

๔.๓.๓ การให้บริการแก่ผู้ที่จะขออนุญาตบันทึกภาพโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่จัดตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

มีระเบียบปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑) ผู้ใดประสงค์จะทำการบันทึกภาพโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ให้ยื่นคำขออนุญาตต่ออธิบดีกรมศิลปากรสำหรับหน่วยงานในส่วนกลาง หรือหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาค โดยระบุวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน และต้องยื่นคำขออนุญาตก่อนวันบันทึกภาพไม่น้อยกว่า ๕ วันทำการ ในกรณีบุคคลหรือคณะบุคคลชาวต่างประเทศจะขอบันทึกภาพ โดยจัดทำเป็นภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ ต้องแนบใบอนุญาตของคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยมาพร้อมคำขออนุญาต

๒) ผู้ขออนุญาตบันทึกภาพโดยจัดทำเป็นภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ ต้องแนบบทบรรยายเรื่อง (SCRIPT) ซึ่งไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ความถูกต้องของศิลปวัฒนธรรมไทย และต้องมีส่วนช่วยจรรโลง หรืออนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ หากอธิบดีกรมศิลปากรสำหรับหน่วยงานในส่วนกลาง หรือ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นผู้อนุญาต พิจารณาแล้วเห็นว่าบรรยายดังกล่าวเป็นบทไม่สมควรให้นำออกเผยแพร่สู่สาธารณชน จะไม่อนุญาตให้ทำการบันทึกภาพโดยเด็ดขาด

๓) อธิบดีกรมศิลปากรสำหรับหน่วยงานในส่วนกลาง หรือ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาค จะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ขออนุญาตทราบภายใน ๗ วันนับตั้งแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรสำหรับหน่วยงานในส่วนกลาง หรือ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาคได้รับคำขอ

๔) เมื่อผู้ขออนุญาตได้รับอนุญาตให้ทำการบันทึกภาพแล้ว จะต้องแจ้งให้อธิบดีกรมศิลปากรสำหรับหน่วยงานในส่วนกลาง หรือ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาคทราบล่วงหน้าก่อนที่จะดำเนินการบันทึกภาพไม่น้อยกว่า ๓ วัน และอธิบดีกรมศิลปากรสำหรับหน่วยงานในส่วนกลาง หรือหัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาค จะจัดเจ้าหน้าที่ไปควบคุมดูแลการบันทึกภาพในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ การบันทึกภาพนั้นผู้ได้รับอนุญาตต้องบันทึกให้ตรงกับบรรยายที่แนบขออนุญาต ห้ามผู้ได้รับอนุญาตเปลี่ยนแปลงบรรยายวันแต่จะได้รับการอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร

๕) ผู้ได้รับอนุญาตให้ทำการบันทึกภาพต้องจัดทำสำเนามอบให้เป็นกรรมสิทธิ์ของกรมศิลปากร ๑ ชุดภายในเวลาที่กำหนดและยินยอมให้ผู้อนุญาตทำซ้ำ ดัดแปลง หรือนำออกโฆษณาได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ และจะต้องให้ภาพที่บันทึกไว้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในคำขอ

๖) หากผู้ได้รับอนุญาตได้นำภาพไปเป็นภาพประกอบหนังสือ สิ่งตีพิมพ์หรือสิ่งอื่นใดเพื่อโฆษณาหรือเพื่อการเผยแพร่อย่างอื่น ต้องเขียนคำบรรยายโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแต่ละแห่งได้ภาพและระบุชื่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและให้นำภาพและคำบรรยายหรือคำโฆษณาให้กรมศิลปากรตรวจพิจารณาก่อนการตีพิมพ์ หากกรมศิลปากรเห็นว่าภาพและคำบรรยายหรือคำโฆษณาดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ผู้ได้รับอนุญาตยินยอมที่จะระงับการตีพิมพ์ภาพและคำบรรยายหรือคำโฆษณาดังกล่าวจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสม และได้รับความเห็นชอบจากผู้อนุญาตแล้ว

ให้ผู้ได้รับอนุญาตส่งมอบหนังสือหรือสิ่งตีพิมพ์ดังกล่าวให้ผู้อนุญาตจำนวนไม่ต่ำกว่า ๒ ชุด ภายในระยะเวลาที่ผู้อนุญาตกำหนด

๗) ผู้ได้รับอนุญาตจะต้องจัดหาอุปกรณ์และสัมภาระอื่นๆที่ใช้เพื่อป้องกันอุบัติเหตุ อันเกิดขึ้นแก่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือทรัพย์สินอื่นๆ ของทางราชการตามสมควรแห่งสภาพการถ่ายทำหรือตามที่ผู้อนุญาตกำหนด

ผู้ได้รับอนุญาตต้องจัดหาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอุปกรณ์ไฟฟ้ามาเอง มิให้ใช้กระแสไฟฟ้าของทางราชการ

๘) ผู้ได้รับอนุญาตต้องชำระค่าบำรุงให้แก่กรมศิลปากรดังนี้

(๑) ถ่ายทำภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ชั่วโมงละ ๑.๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาทถ้วน)

(๒) ถ่ายภาพนิ่งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่จัดแสดงขึ้นละ ๑๐๐ บาท (หนึ่งร้อยบาทถ้วน) หากต้องการเคลื่อนย้ายโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ออกจากตู้จัดแสดงขึ้นละ ๕๐๐ บาท (ห้าร้อยบาทถ้วน)

ในกรณีที่เป็นกรถ่ายทำนอกเวลาราชการให้ชำระค่าบำรุงเป็น ๒ เท่าของที่กำหนด

หากผู้อนุญาตเห็นควรอนุญาตเพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมโดยเฉพาะ ผู้อนุญาตอาจพิจารณาอนุญาตโดยยกเว้นค่าบำรุงหรือพิจารณาอนุญาตให้เร็วกว่าระยะเวลาที่กำหนดก็ได้

๙) ผู้ได้รับอนุญาตต้องรับผิดชอบในความเสียหายของโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือทรัพย์สินอื่นใดของทางราชการซึ่งเกิดจากการกระทำของผู้ได้รับอนุญาต หรือคณะบุคคลที่มากับผู้ได้รับอนุญาตโดยต้องชำระค่าเสียหายภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ผู้ได้รับอนุญาตได้รับแจ้งการประเมินค่าทรัพย์สินที่เสียหาย

๔.๓.๔ การให้บริการแก่ผู้ที่ยื่นขอใช้อาคารสถานที่หอศิลป์แห่งชาติ มีระเบียบดังนี้

๑) ผู้ใดประสงค์จะขอใช้สถานที่หอศิลป์แห่งชาติ ให้ยื่นคำต่อผู้อำนวยการหอศิลป์แห่งชาติ ล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๘ เดือน ก่อนวันใช้สถานที่พร้อมเอกสารประกอบการพิจารณาเช่น ประวัติและตัวอย่างผลงานที่แสดงให้เห็นคุณค่าทางศิลปะ เว้นแต่กรณีที่กรมศิลปากรเป็นผู้จัดหรือเข้าร่วมในการจัดโดยตรง

๒) การอนุญาตให้ใช้อาคารสถานที่หอศิลป์แห่งชาติ เป็นอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

๓) ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตไม่สามารถจะเข้าใช้สถานที่ตามที่ได้รับอนุญาต ผู้รับอนุญาตจะต้องแจ้งให้หอศิลป์แห่งชาติ ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๖ เดือน ก่อนวันที่จะเข้าใช้สถานที่

หากผู้รับอนุญาตไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดในวรรคหนึ่ง ให้หอศิลป์แห่งชาติงดรับคำขอใหม่ของผู้รับอนุญาตรายนั้น มีกำหนดเวลา ๒ ปี นับแต่วันที่ทราบถึงการไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดในวรรคหนึ่ง

๔) ผู้รับอนุญาตจะต้องเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดเช่นค่าติดตั้ง ถอดถอนงานศิลปะที่จัดแสดงค่าใช้จ่ายในพิธีการ เป็นต้น

๕) ผู้รับอนุญาตต้องเข้าปฏิบัติงานตามวันและเวลาปิด-เปิด ตลอดจนข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้สถานที่ของหอศิลป์แห่งชาติและอยู่ในความควบคุมดูแลของผู้อำนวยการหอศิลป์แห่งชาติ

หากผู้รับอนุญาตประสงค์จะดำเนินการนอกเหนือจากเวลาที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่ง ให้ยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อผู้อำนวยการหอศิลป์แห่งชาติ โดยผู้รับอนุญาตจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าอาหารทำการล่วงเวลาของข้าราชการและลูกจ้างที่ปฏิบัติงานตามอัตราที่ทางราชการกำหนดและจะเข้าดำเนินการได้เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

๖) การจำหน่ายงานศิลปกรรม หรือสิ่งอื่นใดในบริเวณหอศิลป์แห่งชาติ จะต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายและต้องจ่ายค่าบำรุงหอศิลป์แห่งชาติ ร้อยละยี่สิบของรายได้

๗) ผู้รับอนุญาตจะต้องมอบประวัติบุคคล ประวัติการทำงาน สุนัขบัตร ภาพถ่าย ภาพนิ่ง หรือหลักฐานอื่นใดในลักษณะเดียวกับงานที่จัดแสดงให้แก่กรมศิลปากร ๑ ชุด

ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตจัดทำวีดิทัศน์ หรือภาพยนตร์หรือผลงานอื่นใดจะต้องมอบให้แก่กรมศิลปากร ๑ ชุด

๘) ผู้รับอนุญาตต้องประกันภัยทุกชั้นที่จัดแสดง กรมศิลปากรจะไม่รับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดแก่งานศิลปกรรมแม้ความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัย

๙) ผู้รับอนุญาตจะต้องนำงานศิลปกรรมออกจากสถานที่ที่ได้รับอนุญาตให้เสร็จสิ้นภายใน ๗ วัน นับตั้งแต่วันสิ้นสุดการแสดง เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นและผู้รับอนุญาตได้แจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อำนวยการหอศิลป์แห่งชาติทราบว่าจะไม่สามารถดำเนินการได้ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวและได้รับอนุญาตแล้ว แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันสิ้นสุดการแสดง หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ผู้รับอนุญาตยินยอมให้งานศิลปกรรมและสิ่งอื่นใดดังกล่าวตกเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมศิลปากร

๑๐) ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่ทางราชการ หรือมีเหตุการณ์จำเป็น กรมศิลปากรสงวนสิทธิ์ในการอนุญาตตามข้อ ๒ ทั้งนี้จะต้องแจ้งให้ผู้รับอนุญาตทราบล่วงหน้า

การบอกเลิกการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง กรมศิลปากรไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับอนุญาตแต่อย่างใด

๔.๓.๕ การให้บริการแก่ผู้ขออนุญาตถ่ายทำภาพยนตร์ในเขตโบราณสถาน

มีระเบียบดังนี้

“ถ่ายภาพยนตร์” หมายความว่า การบันทึกภาพด้วยเครื่องมือเพื่อนำไปฉายด้วยเครื่องทำให้เห็นเป็นภาพเคลื่อนไหวได้ และให้หมายรวมถึง วีดิทัศน์ ภาพนิ่ง ภาพถ่าย หรือการถ่ายทำลักษณะอื่นใดที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่รวมถึงภาพยนตร์ที่เป็นการถ่ายทำของนักท่องเที่ยวเพื่อใช้ดูเป็นการส่วนตัวหรือภายในครอบครัว

“ผู้อนุญาต” หมายความว่า อธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่อธิบดีกรมศิลปากรมอบหมายสำหรับหน่วยงานในส่วนกลางและผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑-๑๒ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์สำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาค

๑) บุคคลใดประสงค์จะถ่ายทำภาพยนตร์ในเขตโบราณสถานให้ยื่นคำขออนุญาตตามแบบทำเยียบนี้ต่อผู้อนุญาตก่อนวันถ่ายทำไม่น้อยกว่าห้าวันทำการพร้อมเอกสารหลักฐาน ดังนี้

(๑) สำเนาบัตรประชาชน

(๒) สำเนาทะเบียนบ้าน

(๓) บทบรรยายเรื่อง (SCRIPT) หรือภาพยนตร์

(๔) ใบอนุญาตของคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย (กรณีภาพยนตร์ต่างประเทศซึ่งผู้ขอเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลชาวต่างประเทศ)

บทบรรยายเรื่องหรือบทภาพยนตร์และแบบฉากตามข้อ ๑ (๓)(๔) จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย วัฒนธรรมไทย ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องมีส่วนช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์โบราณสถาน

๒) การยื่นคำขอตามข้อ ๑

(๑) ในกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นที่สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

(๒) ในจังหวัดอื่น ให้ยื่นที่สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหรืออุทยานประวัติศาสตร์หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนั้น แล้วแต่กรณี

ในกรณีจังหวัดใดไม่มีสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรืออุทยานประวัติศาสตร์หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติให้ยื่นที่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแห่งท้องที่นั้น

๓) ผู้ได้รับอนุญาตต้องชำระค่าธรรมเนียมให้แก่กรมศิลปากรตามอัตราและวิธีการที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนด

การยกเว้นหรือลดหย่อนค่าธรรมเนียมให้เป็นดุลยพินิจของอธิบดีกรมศิลปากร

๔) ก่อนเข้าถ่ายทำภาพยนตร์ผู้ได้รับอนุญาตต้องแจ้งให้ผู้อนุญาตทราบเป็นการล่วงหน้าก่อนวันถ่ายทำ และผู้อนุญาตจะจัดเจ้าหน้าที่ไปควบคุมดูแลการถ่ายทำ

๕) ผู้ได้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

- (๑) ต้องถ่ายทำภาพยนตร์หรือจัดฉากให้ตรงตามบทหรือแบบฉากที่ได้รับอนุญาต ห้ามเปลี่ยนแปลงบทภาพยนตร์หรือบทบรรยายและแบบฉาก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้อนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
- (๒) ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อนุญาต กฎหรือระเบียบของกรมศิลปากรโดยเคร่งครัด
- (๓) ต้องไม่กระทำการใดๆ อันมีผลกระทบหรืออันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่โบราณสถาน
- (๔) ต้องจัดหาอุปกรณ์ สัมภาระที่ใช้สำหรับป้องกันอุบัติเหตุอันอาจเกิดขึ้นกับโบราณสถานหรือทรัพย์สินอื่นๆ ของทางราชการ
- (๕) ต้องจัดหาเครื่องกำเนิดไฟฟ้า อุปกรณ์ไฟฟ้ามาเอง

๖) ผู้ได้รับอนุญาตต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่ผู้อนุญาตในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่โบราณสถานหรือทรัพย์สินของทางราชการ ซึ่งเกิดหรือเกี่ยวเนื่องจากการถ่ายทำภาพยนตร์ และผู้ได้รับอนุญาตต้องชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้อนุญาตภายในสิบห้าวันนับตั้งแต่วันที่ผู้ได้รับอนุญาตได้รับแจ้งราคาประเมินค่าเสียหาย

๔.๓.๖ ให้บริการยืมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์และภาพถ่ายต่างๆ (สำหรับประกอบการจัดนิทรรศการ) แก่สถาบันการศึกษา และหน่วยราชการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน)

๑. นางจดหมายจากหน่วยงานถึงผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครอย่างน้อย ๗ วัน โดยระบุเหตุผลในการขอยืมอุปกรณ์โสตฯ

๒. กำหนดการให้ยืมไม่เกินเครื่องละ ๑๕ วัน (ยกเว้นกรณีถ้าได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการฯ เป็นกรณีพิเศษ)

๓. ติดต่อและสอบถามรายละเอียดได้ที่ฝ่ายบริการการศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร โทร.๒๒๔-๑๓๓๓

๔.๔ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

๔.๔.๑ การให้บริการค้นคว้า-บริการเอกสารในหอจดหมายเหตุ ถนนสามเสน

๑) ห้องค้นคว้า

ห้องค้นคว้าเปิดทำการตั้งแต่เวลา ๘.๓๐ น. ถึง ๑๖.๓๐ น. ทุกวันเว้นวันอาทิตย์ วันหยุดราชการอื่นๆ และวันที่ ๑๕-๓๐ ธันวาคม ซึ่งเป็นระยะเวลาตรวจสอบเอกสารประจำปี

๒) การขออนุญาต

๒.๑ ผู้ค้ำคว่ำจะต้องกรอกข้อความลงในแบบฟอร์มการขออนุญาตเข้าทำการค้ำคว่ำ ผู้ค้ำคว่ำซึ่งประสงค์จะใช้เวลาในการค้ำคว่ำเกินกว่า ๗ วัน จะต้องทำบัตรประจำตัวผู้ค้ำคว่ำ(ใช้รูปถ่าย ๑ นิ้ว จำนวน ๒ รูป) เพื่อนำมาแสดงในระหว่างทำการค้ำคว่ำ ผู้ค้ำคว่ำที่ทำบัตรหายหรือไม่รับบัตรคืน จะต้องกรอกแบบฟอร์มและทำบัตรใหม่

๒.๒ ผู้ค้ำคว่ำชาวต่างประเทศประสงค์จะทำการค้ำคว่ำ จะต้องมียุทธยานดังต่อไปนี้มาแสดงด้วย

- หนังสืออนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร และ
- หนังสืออนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๓) การใช้ห้องค้ำคว่ำ

๓.๑ ผู้ค้ำคว่ำต้องลงชื่อแจ้งเวลามาและกลับในสมุดลงเวลาทุกครั้ง

๓.๒ ผู้ค้ำคว่ำจะต้องมอบบัตรค้ำคว่ำแก่เจ้าหน้าที่ก่อนเข้าห้องค้ำคว่ำ และขอบัตรคืนเมื่อออกจาก ห้องค้ำคว่ำ

๓.๓ ห้องค้ำคว่ำเฉพาะบุคคล ผู้ขอใช้จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยความสะดวกเหตุแห่งชาติก่อน

๔. การใช้เอกสาร

๔.๑ ให้ผู้ค้ำคว่ำตรวจสอบเอกสารที่ต้องการใช้ในเอกสารในห้องที่จัดไว้

๔.๒ ผู้ค้ำคว่ำประสงค์ขอใช้เอกสาร จะต้องกรอกข้อความในใบยืมเอกสาร การขอยืมเอกสารให้ยืมตั้งแต่เวลา ๙.๐๐ น. ถึง ๑๑.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐ น. ถึง ๑๕.๓๐ น.

๔.๓ การขอรอกข้อความในใบยืมเอกสารให้ใช้แบบฟอร์ม ๑ ชุด สำหรับการยืมเอกสาร ๑ กล่อง จะขอยืมครอบครองเอกสารได้ครั้งละไม่เกิน ๓ กล่อง ระยะเวลาการขอยืมให้ยืมได้ครั้งละ ๒ สัปดาห์ ถ้าผู้ค้ำคว่ำใช้เอกสารไม่ทันตามกำหนดเวลาต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ประจำห้องทราบเพื่อขอต่อเวลา มิฉะนั้นเจ้าหน้าที่จะนำเอกสารเจ้าเก็บที่เดิม

๔.๔ ผู้ค้ำคว่ำจะต้องรับผิดชอบเอกสารตลอดเวลาที่ทำการค้ำคว่ำอยู่ และใช้เอกสารด้วยความระมัดระวัง ห้ามขีดเขียน หรือทำเครื่องหมายอย่างใดลงบนเอกสาร ห้ามใช้ปากกาหมึกซึมในห้องค้ำคว่ำ ห้ามวางสิ่งหนึ่งสิ่งใดทับเอกสาร ห้ามแยกเอกสารออกจากปกไม่ว่ากรณีใดๆ และห้ามนำเอกสารออกจากห้องค้ำคว่ำ

๔.๕ ก่อนใช้เอกสารให้ผู้ค้ำคว่ำตรวจสอบว่า มีปีกเอกสารขาดหรือเกินจากที่ขอยืม ถ้าพบว่ามีเอกสารชำรุดขาดหรือเกินจากที่ขอยืม ให้แจ้งให้เจ้าหน้าที่ประจำห้องทราบทันที

๔.๖ ก่อนส่งเอกสารคืน ให้ผู้ค้ำคว่ำเรียงปีกเอกสารตามลำดับหมายเลขให้ถูกต้องตรงกับหมายเลข บนสันกล่อง

๔.๗ เมื่อการค้นคว้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้มอบสำเนางานเขียนหรือ
บทนิพนธ์แก่ออกจดหมายเหตุแห่งชาติ ๑ ชุด

๕) การขอใช้หนังสือ

ให้ผู้ค้นคว้าใช้หนังสืออ้างอิงและวิทยานิพนธ์ในที่กำหนดไว้ ส่วน
หนังสืออื่น ให้ผู้ค้นคว้าติดต่อขอใช้จากเจ้าหน้าที่ประจำชั้นลอยห้องค้นคว้า ห้ามนำหนังสือออกจาก
ห้องค้นคว้า

๖) การขอทำสำเนาเอกสาร

๖.๑ ผู้ขอทำสำเนาเอกสารจะต้องกรอกข้อความลงในแบบฟอร์มการ
ขอทำสำเนาและมอบให้เจ้าหน้าที่พร้อมกับบิกเอกสาร เฉพาะแผ่นที่ต้องการทำสำเนาให้คัดด้วย
กระดาษห้ามขีดเขียนหรือทำเครื่องหมายใดๆ ลงในเอกสาร และห้ามแยกเอกสารออกจากบิกเรื่อง

๖.๒ การทำสำเนาเอกสารจะต้องได้รับการพิจารณาและขออนุญาต
จากผู้อำนวยการออกจดหมายเหตุแห่งชาติก่อน

๖.๓ อัตราค่าธรรมเนียมในการจัดทำสำเนา

๖.๓.๑ การจัดทำสำเนาด้วยเครื่องเซร็อกซ์ หน้าละ ๒ บาท

๖.๓.๒ การจัดทำสำเนาด้วยเครื่องไมโครฟิล์ม

- การจัดทำสำเนาด้วยเครื่องไมโครฟิล์ม หน้าละ ๒ บาท

- การจัดทำสำเนาไมโครฟิล์มลงกระดาษ หน้าละ ๕ บาท

๖.๓.๓ การจัดทำสำเนาภาพ

(๑) สำหรับบุคคลทั่วไป

ขนาด ๓" x ๕" (โปสการ์ด) รูปละ ๕ บาท

ขนาด ๕" x ๗" รูปละ ๒๐ บาท

ขนาด ๘" x ๑๐" รูปละ ๓๕ บาท

ขนาด ๑๐" x ๑๒" รูปละ ๔๕ บาท

ขนาด ๒๐" x ๒๔" รูปละ ๓๐๐ บาท

สไลด์ม้วนละ ๒๕๐ บาท

(๒) สำหรับนักศึกษาและหน่วยราชการที่มีหนังสือรับ

รองจากสถาบันศึกษาหรือหน่วยราชการ

ขนาด ๓" x ๕" (โปสการ์ด) รูปละ ๕ บาท

ขนาด ๕" x ๗" รูปละ ๒๐ บาท

ขนาด ๘" x ๑๐" รูปละ ๓๐ บาท

ขนาด ๑๐" x ๑๒" รูปละ ๔๐ บาท

ขนาด ๒๐" x ๒๔"

รูปละ ๒๘๐ บาท

สไลด์ม้วนละ

๒๕๐ บาท

๖.๓.๔ การทำสำเนาแผนที่ในขนาดที่เท่าตัวจริง ซึ่งต้องนำไปถ่ายที่ร้านนอกหอจดหมายเหตุแห่งชาติ คัดตามราคาที่ทำสำเนากำหนด และค่าพาหนะที่ไปถ่ายครั้งละ ๓๐ บาท

๖.๔ การทำสำเนาด้วยเครื่องเซร็อกซ์ใช้เวลา ๑๕ วัน ถ้าสำเนาเป็นจำนวนมากจะยืดเวลาต่อไปอีก ผู้ขอทำสำเนาต้องมารับสำเนาเอกสารและตรวจสอบกับต้นฉบับภายในเวลา ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันขอทำสำเนา ในกำหนดเวลานี้ถ้ามีสำเนาลบเลือนหรือผิดพลาด หอจดหมายเหตุแห่งชาติจะทำสำเนาให้ใหม่ โดยไม่คิดค่าบริการ ถ้าพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวเจ้าหน้าที่จะนำต้นฉบับเก็บที่เดิม และกองจดหมายเหตุแห่งชาติไม่รับผิดชอบในความบกพร่องของสำเนานั้น

๗) การเปลี่ยนแปลงอัตราค่าธรรมเนียมที่กำหนดในข้อ ๖.๓ และ/หรือค่าบริการอื่นๆ ในการจัดทำสำเนา ให้ผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุแห่งชาติพิจารณาคำนวณจากค่าใช้จ่ายที่มีโดยจัดทำเป็นประกาศ และขอความเห็นชอบจากอธิบดีกรมศิลปากรก่อนนำออกใช้

๘) ข้อปฏิบัติ

๘.๑ โปรดสูบบุหรี่ รับประทานอาหารหรือเครื่องดื่มในที่ที่จัดไว้

๘.๒ ห้าม หนังสือ หรือสิ่งของต่างๆ ที่ผู้ค้นคว้านำมา โปรดมอบไว้กับเจ้าหน้าที่ก่อนเข้าทำการค้นคว้า และให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิ่งของ กระเป๋าเอกสารก่อนออกจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

๙) การฝ่าฝืนระเบียบ

หากผู้ค้นคว้าทำการฝ่าฝืนระเบียบข้อใดๆ นี้แล้ว ให้ผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุแห่งชาติ มีสิทธิพิจารณาห้ามผู้ค้นคว้าทำการค้นคว้าต่อไปได้

การให้บริการอื่นๆ

๑. บริการฝึกอบรม บรรยายเรื่องการจัดเก็บและการทำลายเอกสารแก่ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา และองค์กรต่างๆ ที่ขอมา โดยเน้นความสำคัญของการจัดเก็บเอกสารตั้งแต่เอกสารเกิดขึ้น รวมทั้งการจัดเก็บอย่างถูกวิธีและเป็นระบบ เน้นให้เห็นคุณค่าของเอกสารที่สมควรจัดเก็บไว้อย่างถาวร รวมทั้งการปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ.๒๕๒๖ เรื่องการทำลายเอกสารด้วย

๒. บริการนำชมหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เป็นบริการควบคู่กับการฝึกอบรมและการบรรยายแก่ผู้ขอเข้าเยี่ยมชมการปฏิบัติงาน โดยวิทยากรของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

๓. บริการให้ยืมนิทรรศการพร้อมคำบรรยายเรื่องต่างๆ ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติเคยจัดแสดงแก่ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

๔.๔.๒ หอภาพยนตร์แห่งชาติ ถนนเจ้าฟ้า มีงานบริการดังนี้

๑. งานภาพยนตร์ จะให้บริการทั้งที่เป็นภาพยนตร์และวีดีโอเทป ซึ่งจะเป็นภาพยนตร์ที่ให้ความบันเทิง ภาพยนตร์สารคดี และภาพยนตร์ข่าว

๒. งานศูนย์ข้อมูลและกิจกรรม ในส่วนของศูนย์ข้อมูลจะทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำให้ข้อมูลทางด้านภาพยนตร์ ซึ่งเกิดจากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลจากแหล่งตรง ส่วนงานด้านกิจกรรมนั้น ให้การบริการในรูปของการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับภาพยนตร์ รายการกิจกรรมภาพยนตร์สโมสร ซึ่งเป็นการนำภาพยนตร์ที่คัดเลือกมาจัดฉายให้ประชาชนชมรวมถึงการเชิญผู้ที่มีความรู้มาสนทนา และให้ความบันเทิงเกี่ยวกับภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ

๓. งานเอกสารสารสนเทศให้บริการในรูปของงานห้องสมุดเฉพาะทางด้านภาพยนตร์ซึ่งจะมีเอกสารจดหมายเหตุต่างๆ ไว้บริการทั้งในรูปสิ่งตีพิมพ์ และสิ่งที่ไม่ตีพิมพ์ เช่น หนังสือวารสาร ภาพถ่าย สไลด์ โปสเตอร์ และอื่นๆ อีกมากมาย โดยจะมีเจ้าหน้าที่ไว้อำนวยความสะดวก

เวลาการเปิดให้บริการ คือ วันจันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๘.๓๐-๑๒.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น.

การขอใช้บริการสำเนา โดยเฉพาะเป็นกรณีของภาพยนตร์ และวีดีโอ รวมทั้งเอกสารจดหมายเหตุที่มีข้อจำกัดในเรื่องลิขสิทธิ์ ผู้ขอใช้บริการจะต้องทำหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร และยื่นต่อหัวหน้าหอภาพยนตร์แห่งชาติ โดยระบุวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้อย่างละเอียด โดยแนบหนังสืออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์มาพร้อมกันด้วย

ในกรณีที่ไม่ทราบว่าเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในเอกสารจดหมายเหตุนั้น หอภาพยนตร์แห่งชาติจะยินยอมให้ทำสำเนาเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น

ผู้ขอใช้บริการ จะต้องเสียอัตราค่าบริการตามระเบียบทำสำเนาของหอภาพยนตร์แห่งชาติซึ่งมีรายละเอียดและอัตราค่าบริการทำสำเนาตามชนิดของเอกสารจดหมายเหตุนั้นๆ

เพื่อเป็นการขยายงานด้านบริการ หอภาพยนตร์แห่งชาติได้ให้บริการในรูปของการตอบคำถามที่เกี่ยวเนื่องกับภาพยนตร์ และกิจกรรมทางโทรศัพท์ และบริการทางไปรษณีย์ที่ผู้ใช้บริการอยู่ในส่วนภูมิภาค

นอกจากนี้ หอภาพยนตร์แห่งชาติมีข้อมูลบางส่วนจัดเป็นชุดนิทรรศการ เพื่อให้สถานศึกษาและสถาบันที่สนใจเพื่อจัดนิทรรศการ ให้ความรู้ทางด้านภาพยนตร์อีกด้วย โดยให้หัวหน้าสถานศึกษา หรือสถาบันนั้นๆ ทำหนังสือ และแนบโครงการในการจัดงานมายังหัวหน้าหอภาพยนตร์แห่งชาติเพื่อที่จะได้จัดเตรียมเจ้าหน้าที่ประสานงานอำนวยความสะดวกแก่ผู้ขอรับบริการต่อไป

๔.๕ หอสมุดแห่งชาติ

๑. การให้บริการในฐานะห้องสมุดประชาชน

หอสมุดแห่งชาติเปิดให้บริการแก่ประชาชนทุกวันระหว่างเวลา ๙.๓๐-๑๙.๓๐ น.
(เว้นวันนักขัตฤกษ์)

๑.๑ การเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ

๑. การอนุญาตให้บุคคลเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มี ๓ ประเภท
คือ

ก. อนุญาตแก่ผู้มีบัตรอนุญาตเข้าหอสมุดแห่งชาติ

ข. อนุญาตแก่ผู้ขอเข้าชม

ค. อนุญาตแก่ผู้ต้องการอ่านหนังสือหรือค้นเรื่องราวต่างๆ จากหนังสือ
โดยรับด่วน

๒. ผู้ที่มีบัตรอนุญาตแล้วเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มีสิทธิอ่าน
และค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตามที่เจ้าหน้าที่ฯ จะเปิดเผยให้ตรวจค้นได้

๓. ผู้ที่ประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาตินำชมพร้อมทั้งขอรับคำ
อธิบายเกี่ยวกับกิจการหอสมุดแห่งชาติเป็นหมู่คณะ ต้องได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ
หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

๔. ผู้ที่ยังไม่มีบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ ถ้าต้องการ
อ่านหนังสือหรือค้นคว้าโดยรับด่วน ให้ขออนุญาตเป็นคราวๆ จากเจ้าหน้าที่ประจำห้องและแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บัตรประจำตัว บัตรประชาชน หรือ หนังสือรับรองจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

๕. การออกบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ จะออกให้แก่
บุคคลทั่วไปผู้ประสงค์จะทำบัตรอนุญาต ให้นำรูปถ่าย ขนาด ๓x๔ ซม. หรือ ๑ นิ้ว จำนวน ๑ รูป
มอบให้แก่เจ้าหน้าที่ออกบัตรฯ พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทางหน่วยราชการอื่นๆ ออกให้
เช่น บัตรประชาชน บัตรประจำตัวข้าราชการ นักศึกษา นักเรียน หรือหนังสือรับรองจากครูใหญ่ เป็นต้น

๖. บัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มีอายุ ๑๐ ปี นับแต่วัน
ที่ออกบัตรนั้น เมื่อบัตรหมดอายุแล้ว ให้นำมาเปลี่ยน พร้อมทั้งรูปถ่าย ๑ รูป ถ้าบัตรนั้น ชำรุด หรือ
สูญหาย จะขอรับบัตรอนุญาตฯ ใหม่ได้ โดยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้ออกบัตร และปฏิบัติเช่นเดียวกับข้อ ๕

ถ้าผู้ถือบัตรอนุญาตฯ ย้ายที่อยู่ ต้องแจ้งที่อยู่ใหม่ พร้อมหมายเลขบัตร
แก่เจ้าหน้าที่ฯ

๗. การเข้าอ่านหนังสือในห้องต่างๆ ผู้ที่มีบัตรอนุญาตฯ ต้องมอบบัตรให้
เจ้าหน้าที่ประจำห้องก่อน และขอรับบัตรนั้นคืนก่อนออกจากห้องอ่านหนังสือทุกครั้ง

๘. ให้ผู้ให้บริการหอสมุดแห่งชาติฝากหนังสือ เอกสาร หีบห่อ หรือ สิ่งของต่างๆ ไว้กับเจ้าหน้าที่ฯ ณ ห้องรับฝากของ ห้ามนำเข้าไปในหอสมุดแห่งชาติ นอกจากจะได้รับ อนุญาตจากหัวหน้างานบริการหนังสือ หรือหัวหน้างานบริการหนังสือพิมพ์และวารสาร หรือผู้รักษา ราชการแทน ซึ่งจะพิจารณาตามความจำเป็นเฉพาะราย

๙. ห้ามนำเอกสาร หนังสือ หรือโสตทัศนวัสดุ ตลอดจนทรัพย์สินของ ทางราชการในหอสมุดแห่งชาติออกนอกหอสมุดแห่งชาติ เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ

๑๐. ห้ามนำหนังสือหายาก หนังสือตัวเขียน ภาพลายเขียน ภาพแกะสลัก จารึก และวารสารหนังสือพิมพ์เย็บเล่มออกจากหอสมุดแห่งชาติ เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์ อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ที่อธิบดีกรมศิลปากรมอบอำนาจให้เป็นผู้อนุญาต

๑๑. ผู้ประสงค์จะคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายสำเนาหนังสือ เพื่อการ ศึกษาให้ติดต่อเจ้าหน้าที่ประจำห้องในวันและเวลาราชการ ทั้งนี้ จะต้องใช้บริการถ่ายสำเนาของหอ สมุดแห่งชาติ โดยมีค่าใช้จ่ายตามระเบียบ

การคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายทำสำเนาด้วยเครื่องมือของผู้ใช้บริการเอง จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติก่อน

๑๒. ผู้ประสงค์จะคัดลอกหรือถ่ายภาพลายเขียน ภาพแกะสลัก และ จารึกในหอสมุดแห่งชาติ ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ

๑๓. ผู้ประสงค์จะคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายสำเนาภาพลายเขียน ภาพ แกะสลักและจารึก ในหอสมุดแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการตีพิมพ์โฆษณา ทำซ้ำหรือดัดแปลง จะ ต้องแสดงหลักฐานการอนุญาตลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย และจะต้องได้รับอนุญาตเป็น ลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร

๑๔. การขออนุญาตใช้อาคาร สถานที่ และบริเวณหอสมุดแห่งชาติ สำหรับจัดงาน หรือกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ของทางราชการ หรือเพื่อส่งเสริมการศึกษา จะต้องได้ รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ

๑๕. ผู้ใช้หอสมุดแห่งชาติจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้ก่อ ให้เกิดขึ้นแก่หอสมุดแห่งชาติ และถ้ามีการประทุพติตไม่เหมาะสม เช่น ส่งเสียงอื้อฉาว หรือก่อความ รำคาญให้แก่ผู้อื่น หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เจ้าหน้าที่ฯ มีอำนาจเชิญออกนอกหอสมุดแห่งชาติได้ และถ้าการกระทำนั้นๆ เป็นการทำลายทรัพย์สินของหอสมุดแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ฯ อาจดำเนินคดีตาม กฎหมายอีกโสดหนึ่งด้วย

๑.๒ การบริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด มีดังนี้ คือ

๑. บริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า

ห้องสมุดมีบริการช่วยค้นคว้า สำหรับผู้ใช้ห้องสมุดที่มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้หนังสือและห้องสมุดที่มาติดต่อสอบถามด้วยตนเอง หรือติดต่อสอบถามทางโทรศัพท์และทางจดหมาย โดยมีบรรณารักษ์ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้แหล่งข้อมูลต่างๆ เป็นผู้ช่วยเหลือและให้คำแนะนำ โดยเขียนจดหมายถึงหัวหน้าฝ่ายบริการหนังสือ หรือสอบถามทางโทรศัพท์ ๒๘๑-๓๖๑๙, ๒๘๑-๓๖๓๔

๒. บริการเอกสารโบราณ

การบริการเอกสารโบราณ หมายถึง การให้บริการเอกสารโบราณที่อยู่ในความดูแลของงานบริการหนังสือโบราณของหอสมุดแห่งชาติอันได้แก่ หนังสือสมุดไทย กระดาษเพล กระดาษฝรั่ง สมุดฝรั่ง คัมภีร์ใบลานและจารึกแก่นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามระเบียบการใช้เอกสารโบราณ จึงได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาค้นคว้าได้

ขั้นตอนในการใช้บริการเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติ

๒.๑ ผู้ขอใช้บริการ ต้องกรอกแบบฟอร์มขออนุญาตให้บริการเอกสารโบราณตามที่หอสมุดแห่งชาติจัดไว้ ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ

๒.๒ การอนุญาตครั้งหนึ่งมีกำหนดระยะเวลา ดังนี้

- การศึกษาค้นคว้าทั่วไป มีกำหนดระยะเวลา ๓ เดือน
- การทำวิทยานิพนธ์มีกำหนดเวลา ๑ ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุญาต ถ้ายังศึกษาในเรื่องที่ขออนุญาตไว้ไม่แล้วเสร็จ สามารถกรอกแบบฟอร์มการขออนุญาตศึกษาค้นคว้าต่อ แล้วยื่นต่อเจ้าหน้าที่เพื่อขออนุญาตอีกได้

๒.๓ ผู้ใช้บริการจะต้องระมัดระวังอย่างมาก เพราะเอกสารโบราณส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ชำรุดและไม่สมบูรณ์

๒.๔ ผู้ใช้บริการจะต้องไม่นำเอกสาร หรือหนังสือตัวเขียนซึ่งมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกับเอกสาร หรือหนังสือตัวเขียนที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ หรือนำเอกสาร หรือหนังสือตัวเขียนของหอสมุดแห่งชาติออกไปจากห้องบริการหนังสือโบราณ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์อันเนื่องด้วยหนังสือตัวเขียนทุกชนิด เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติเป็นลายลักษณ์อักษร

๒.๕ ผู้ใช้บริการจะต้องไม่นำอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องบันทึกเสียง หรือเครื่องพิมพ์ดีด เป็นต้น มาใช้ในห้องบริการหนังสือโบราณ

๒.๖ ผู้ใช้บริการจะนำบุคคลซึ่งไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาใช้เอกสารโบราณไม่ได้ ยกเว้น กรณีที่ผู้ให้บริการต้องการมีผู้ช่วยค้นคว้า ต้องปฏิบัติดังนี้

ก. ให้ผู้ให้บริการทำหนังสือถึงผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ อ้างถึงความจำเป็นที่จะต้องมีผู้ช่วยค้นคว้า

ข. ให้ผู้ช่วยค้นคว้ายกรอกแบบฟอร์มการขออนุญาตศึกษาค้นคว้า เหมือนกับผู้ให้บริการ โดยแนบบัตรสมาชิกหอสมุดแห่งชาติมาด้วย

๒.๗ การคัดลอก การถ่ายถอด การทำสำเนา การถ่ายไมโครฟิล์ม ภาพนิ่ง และการถ่ายภาพเอกสารโบราณ หรือวัสดุอุปกรณ์อันเนื่องด้วยเอกสารตัวเขียนทุกชนิดถือว่าเป็นหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ ดังนั้น ผู้ใช้บริการไม่ว่าจะใช้บริการลักษณะใด ต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติก่อนจึงจะดำเนินการได้

๒.๘ เอกสารโบราณที่ได้จัดพิมพ์เป็นเล่ม คัดลอก ถ่ายถอด พิมพ์ดีด ถ่ายไมโครฟิล์มหรือที่ถ่ายสำเนาไว้แล้ว เจ้าหน้าที่จะให้บริการจากฉบับพิมพ์หรือสำเนานั้นๆ เท่านั้น

๓. บริการโสตทัศนวัสดุ

ฝ่ายบริการโสตทัศนวัสดุเป็นหน่วยงานหนึ่งในส่วนโสตทัศนวัสดุและกิจกรรมหอสมุด หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งให้บริการ ๒ ประเภท คือ

ก. งานด้านไมโครฟิล์ม ให้บริการค้นคว้า และถ่ายหรือทำสำเนา (Copy) ไมโครฟิล์ม ไมโครแจกเกต จากวารสาร หนังสือพิมพ์ เอกสารภาษาโบราณ สมุดไทย ใบลาน และหนังสือหายากบางประเภทที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ

ข. งานด้านบริการถ่ายภาพอัด-ขยายภาพ (ขาว-ดำ) จากหนังสือเอกสาร และฟิล์มที่อยู่ในหอสมุดแห่งชาติเท่านั้น

การขอใช้บริการอ่านไมโครฟิล์มและไมโครแจกเกต

ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของงานผลิตโสตทัศนวัสดุ พร้อมทั้งแสดงบัตรเข้าหอสมุดแห่งชาติและรับแบบฟอร์มไปกรอกรายละเอียดแจ้งวัตถุประสงค์ที่ต้องการค้นคว้า ผู้ใช้บริการสามารถค้นคว้าได้เพียงครั้งละ ๑ รายการเท่านั้นถ้าไม่ทราบชื่อหนังสือที่ต้องการจะค้นหรือรู้เพียงข้อมูลบางอย่าง เช่น ช่วงปี พ.ศ. ที่ต้องการค้นข้อมูล ชื่อเรื่องที่ต้องการค้น เป็นต้น ทางงานผลิตโสตฯ จะมีสมุดทะเบียนบอกรายละเอียดเกี่ยวกับช่วงปี พ.ศ. ที่ได้ถ่ายไว้ ชื่อหนังสือ หรือชื่อเรื่องเพื่อให้ง่ายกับการค้นคว้าแก่ผู้ขอใช้บริการในกรณีที่เห็นจดหมายเหตุหรือจดหมายรับสั่งต้องขออนุญาตจากฝ่ายบริการหนังสือตัวเขียนและจารึกเสียก่อน

เมื่อผู้ให้บริการทราบชื่อหนังสือหรือชื่อเรื่องแล้ว ให้แจ้งกับเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่จะช่วยค้นและหยิบฟิล์มไมโครฟิล์มหรือฟิล์มไมโครแจกเกตให้กับผู้มาขอใช้บริการ

หลังจากได้ไมโครฟิล์มหรือฟิล์มไมโครแจกเกตแล้วเจ้าหน้าที่จะแนะนำวิธีการใช้เครื่องก่อนเพื่อจะได้สะดวกกับการใช้ค้นคว้าตามประเภทของฟิล์มที่ผู้ขอใช้บริการต้องการใช้

**การขอใช้บริการถ่ายหรือทำสำเนาไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ไมโครแจกเกต
ถ่ายภาพ อัดขยายภาพ และสำเนาเอกสาร**

ผู้ขอใช้บริการต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่โสตทัศนวัสดุพร้อมทั้งแสดงบัตรขอ
อนุญาตเข้าใช้บริการในหอสมุดแห่งชาติ และแจ้งวัตถุประสงค์ในการถ่ายหรือทำสำเนาโดยมีระเบียบ
และอัตราค่าธรรมเนียม ดังนี้

การขอให้ถ่ายไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ไมโครแจกเกต ถ่ายภาพ อัดขยายภาพ
และการสำเนาเอกสาร เพื่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

๑. ผู้ประสงค์จะขอว่าด้วยการถ่ายไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ไมโครแจกเกต ถ่าย
ภาพ อัดขยายภาพ และ/หรือสำเนาเอกสาร ให้ปฏิบัติดังนี้

๑.๑ ส่วนราชการ องค์กรการ รัฐวิสาหกิจ สมาคม หรือนิติบุคคลต่างๆ ให้
แจ้งความจำเป็นเป็นลายลักษณ์อักษร

๑.๒ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป จะต้องมียัตตราอนุญาต
เข้าใช้บริการหอสมุดแห่งชาติ หรือบัตรประจำตัว จึงจะเข้าค้นคว้าและขอถ่ายสำเนาหนังสือเอกสาร
สิ่งพิมพ์ได้

๒. การขอถ่ายหรือสำเนาหนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เป็นลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากร
และลิขสิทธิ์ของผู้ประพันธ์อื่นๆ อนุญาตให้นำไปใช้เฉพาะเพื่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรืออ้างอิงเท่านั้น
จะนำไปเผยแพร่ทั้งหมดหรือบางส่วนไม่ได้ เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามข้อ ๓ และข้อ ๔

การขอให้ถ่ายไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ไมโครแจกเกต ถ่ายภาพ อัดขยายภาพ
และการสำเนาเอกสาร เพื่อการเผยแพร่

๓. การขอถ่ายและสำเนาหนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งเป็นลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากร
จะต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร จึงจะนำไปเผยแพร่ได้

๔. การขอถ่ายและสำเนาหนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น
จะต้องแจ้งความจำเป็นเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมแนบหนังสืออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์มาด้วย

อัตราค่าธรรมเนียม

๕. อัตราค่าธรรมเนียมในการจัดทำสำเนา

รายการ	อัตราในประเทศ (ไม่รวมค่าส่ง) บาท	อัตราต่างประเทศ (ไม่รวมค่าส่ง) บาท
ค่าถ่ายไมโครฟิล์ม		
- ๑๐ หน้าแรก	๕๐.-	๑๐๐.-
- หน้าต่อไปหน้าละ	๓.-	๖.-
ค่าถ่ายไมโครฟิล์ม ทั้งม้วน (๑๐๐ ฟุต)	๒,๐๐๐.-	๔,๐๐๐.-
ค่าทำสำเนาไมโครฟิล์ม		
- ๑๐ หน้าแรก	๕๐.-	๑๐๐.-
- หน้าต่อไปหน้าละ	๓.-	๖.-
ค่าทำสำเนาไมโครฟิล์ม ทั้งม้วน (๑๐๐ ฟุต)	๑,๕๐๐.-	๓,๐๐๐.-
ค่าถ่ายสำเนาไมโครฟิล์มแผ่นละ	๔๐.-	๖๐.-
ค่าถ่ายหรือทำสำเนาไมโครฟิล์มแจกเกตแผ่นละ	๕๐.-	๘๐.-
การถ่ายอัดขยายภาพ (ขาว-ดำ)		
- ขนาด ๓" x ๕" ภาพละ	๕.-	๑๐.-
- ขนาด ๕" x ๗" ภาพละ	๒๐.-	๔๐.-
- ขนาด ๘" x ๑๐" ภาพละ	๓๕.-	๗๐.-
- ขนาด ๑๐" x ๑๒" ภาพละ	๔๕.-	๙๐.-
- ขนาด ๒๐" x ๒๔" ภาพละ	๒๕๐.-	๕๐๐.-
ค่าถ่ายสำเนาจากเครื่องอ่านไมโครฟิล์มแผ่นละ	๑๐.-	๒๐.-
ค่าถ่ายสำเนาเอกสารแผ่นละ	๑.-	๒.-

๖. การเปลี่ยนแปลงอัตราค่าธรรมเนียมที่กำหนดไว้ในข้อ ๕ ให้ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติพิจารณาคำนวณจากค่าใช้จ่ายที่มี โดยจัดทำเป็นประกาศและขอความเห็นชอบจากอธิบดีก่อนนำออกใช้

๗. การขอถ่าย และ/หรือ สำเนาเป็นจำนวนมาก หรือนอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ ให้ขอทำความตกลงกับกรมศิลปากร

หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่จะดำเนินการพร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาให้มารับงานตามลำดับก่อน-หลัง

๒. การให้บริการในฐานะหอสมุดแห่งชาติ

คือ เก็บรวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ สรรพวิทยาการ ไว้เป็นมรดกสมบัติทางวิทยาการทั้งในรูปแบบของสิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ ซึ่งแสดงถึงอารยธรรม ศิลปวัฒนธรรม และความเจริญทางสติปัญญาของคนในชาติ

- ๒.๑ ให้บริการยืมแก่หน่วยราชการ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานด้านวิทยาการค้นคว้า หรือหาข้อมูลของหน่วยงานนั้นๆ
- ๒.๒ จัดเอกสารจากคลังพิสูจน์เป็นพยานเอกสารแก่ศาล
- ๒.๓ ร่วมมือกับต่างประเทศในโครงการบริการเพื่อพัฒนาคน พัฒนากิจการด้านต่างๆ
- ๒.๔ เป็นศูนย์ข้อมูลวารสารระหว่างชาติแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และศูนย์ข้อมูลวารสารแห่งประเทศไทย
- ๒.๕ เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและยืมสิ่งพิมพ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- ๒.๖ เป็นศูนย์ประสานงานสารนิเทศ สาขามนุษยศาสตร์
- ๒.๗ ฝึกอบรมบุคลากรแก่หน่วยงานห้องสมุด สถาบันการศึกษาในประเทศ และจากต่างประเทศ
- ๒.๘ เป็นผู้กำหนดเลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือและวารสาร

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) คือ เลขรหัสสากลที่กำหนดขึ้นใช้สำหรับสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือทั่วไป มีความมุ่งหมายที่จะเป็นเอกลักษณ์ของหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง เพื่อความสะดวกถูกต้องและรวดเร็วในการควบคุมข้อมูลสิ่งพิมพ์ในคอมพิวเตอร์ ในด้านการสั่งซื้อ การแลกเปลี่ยน การบริการ และการควบคุมสต็อกของสำนักพิมพ์

การใช้เลข

เกี่ยวกับการขอใช้เลข ติดต่อขอระเบียบการ และเลขรหัสได้จากหน่วยบริการของหอสมุดแห่งชาติ หรือตัวแทนที่ได้รับมอบหมาย

เกี่ยวกับรูปแบบการเขียน มี ๒ รูปแบบ คือ แยกวรรคกันเป็น ๔ ตอน ตามที่กำหนดให้ และต่อวรรคกับเครื่องหมาย (-) เป็น ๔ ตอนตามที่กำหนดให้

เกี่ยวกับตำแหน่งที่เขียนเลข หมายเลข อาจพิมพ์ไว้ ณ ที่แห่งหนึ่ง หรือหลายแห่งก็ได้ตามที่ระบุคือ ด้านหลังของหน้าชื่อเรื่อง มุมล่างของสันหนังสือ หน้าปกหลัง หน้าปกหลังของใบหุ้มปก

การบริการเลข

หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งได้เตรียมรูปแบบบริการไว้ทุก รูปแบบ ได้แก่ ติดต่อทางโทรศัพท์ หมายเลข ๒๘๑-๕๒๑๒ ต่อ ๑๑๖ ติดต่อทางจดหมายราชการ ถึง ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ ติดต่อด้วยตนเองที่สำนักงาน ติดต่อสอบถามและขอระเบียบการขอรับ บัญชีเลขไปดำเนินการเองตามที่ได้อนุมัติ

สำนักพิมพ์หรือหน่วยงานที่รับบริการ

ต้องแจ้งส่วนประกอบของหนังสือ คือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ครั้งที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ จำนวนหน้า ราคา อื่นๆ ที่สอบถาม

เมื่อได้รับเลขแล้ว ต้องนำไปพิมพ์ลงในหนังสือเหล่านั้น

เมื่อพิมพ์เสร็จแล้ว โปรดส่งมอบให้หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ อย่าง น้อยชื่อเรื่องละ ๒ เล่ม ตามเจตนาอันดีร่วมกันของ พ.ร.บ. การพิมพ์

การเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติสาขา

การอนุญาตให้บุคคลเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติสาขามี ๔ ประเภท คือ

๑. อนุญาตแก่ผู้มีบัตรอนุญาตเข้าหอสมุดแห่งชาติสาขา
๒. อนุญาตแก่ผู้ขอเข้าชมรายบุคคล หรือหมู่คณะเป็นครั้งคราว
๓. อนุญาตแก่ผู้ต้องการอ่านหนังสือหรือค้นเรื่องราวต่างๆจากหนังสือโดยรีบด่วน
๔. อนุญาตให้ยืมหนังสือออกนอกสถานที่

๑. ผู้ที่มีบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติสาขา มีสิทธิอ่านและ ค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ และสิ่งพิมพ์ตามที่เจ้าหน้าที่ฯ จะเปิดเผยให้ตรวจค้นได้

๒. ผู้ที่ประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติสาขา นำชมพร้อมทั้งขอรับคำ อธิบายเกี่ยวกับกิจการหอสมุดแห่งชาติสาขาเป็นรายบุคคลหรือหมู่คณะ ให้แจ้งความประสงค์ล่วงหน้า เป็นลายลักษณ์อักษรถึงหัวหน้าหอสมุดแห่งชาติสาขา หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้อำนวยการกอง หอสมุดแห่งชาติ

๓. ผู้ที่ยังไม่มีบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติสาขาถ้าต้องการ อ่านหนังสือ หรือค้นคว้าโดยรีบด่วนให้ขออนุญาตเป็นคราวๆ จากเจ้าหน้าที่ประจำห้อง และแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บัตรประจำตัว บัตรประชาชน หรือหนังสือรับรองจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

๔. ผู้ประสงค์จะขอรับบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติสาขา ให้นำ รูปถ่ายขนาด ๓x๔ ซม. หรือ ๑ นิ้ว จำนวน ๑ รูป มอบให้แก่เจ้าหน้าที่เพื่อออกบัตรอนุญาตเข้ารับ บริการในหอสมุดแห่งชาติสาขา พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทางหน่วยราชการอื่นๆ ออกให้ เช่น บัตรประชาชน บัตรประจำตัวข้าราชการ นักศึกษา นักเรียน หรือหนังสือรับรองจากครูใหญ่ เป็นต้น

และ กรอกแบบขอบัตร เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติถูกต้องแล้ว

๕. บัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติสาขา มีอายุ ๕ ปี นับแต่วันที่ออกบัตรนั้นเมื่อหมดอายุแล้วให้นำมาเปลี่ยนพร้อมทั้งรูปถ่าย ๑ รูป ถ้าบัตรนั้นชำรุดหรือสูญหาย จะขอรับบัตรอนุญาตฯ ใหม่ได้ โดยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้ออกบัตร และปฏิบัติเช่นเดียวกับข้อ ๔

ถ้าผู้ถือบัตรอนุญาตฯ ย้ายที่อยู่ ให้แจ้งที่อยู่ใหม่ พร้อมหมายเลขบัตรแก่เจ้าหน้าที่เพื่อจัดทำทะเบียนให้ถูกต้อง

๖. ผู้ที่มีบัตรอนุญาตเข้าหอสมุดแห่งชาติสาขา จะเข้าอ่านหนังสือ และค้นคว้าในห้องอ่านได้โดยมอบบัตรให้เจ้าหน้าที่ประจำห้องก่อน และขอรับบัตรนั้นคืนก่อนออกจากห้องอ่านหนังสือทุกครั้ง

๗. ให้ผู้ใช้บริการหอสมุดแห่งชาติสาขา ฝากหนังสือ เอกสาร ฟิล์ม หรือสิ่งต่างๆ ไว้กับเจ้าหน้าที่ฯ ณ ที่รับฝากของห้ามนำเข้าในหอสมุดแห่งชาติสาขา นอกจากจะได้รับอนุญาตจากหัวหน้าหอสมุดแห่งชาติสาขานั้นๆ และสิ่งที่ห้ามนำเข้าหอสมุดแห่งชาติสาขา คือ สิ่งของมีค่าและสิ่งของที่จะเกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น กระเป๋าสตางค์ โฉนด วิทยุ และอาวุธทุกชนิด ฯลฯ

๘. การอนุญาตให้ยืมหนังสือออกนอกสถานที่

๘.๑ ผู้ที่จะได้รับอนุญาตให้ยืมหนังสือออกนอกหอสมุดแห่งชาติสาขาได้แก่

- หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ โดยมีหนังสือขอยืมเป็นทางราชการจากหัวหน้าส่วนราชการนั้นๆ ตั้งแต่ระดับหัวหน้างานขึ้นไป
- ครู อาจารย์ ที่มีหนังสือขอยืมจากหัวหน้าสถานศึกษา
- นักเรียนและนักศึกษา โดยมีหนังสือขอยืมของหัวหน้าสถานศึกษา
- บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน บรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ซึ่งขอยืมเพื่อประโยชน์ในการให้บริการในห้องสมุดนั้นๆ

๘.๒ ประเภทของหนังสือที่ให้ขอยืมออกได้คือ หนังสือวิชาการ หรือบันเทิงคดีทุกชนิดที่มีเกิน ๒ ฉบับ ทั้งนี้ ให้ขอยืมได้ครั้งละไม่เกิน ๓ เล่ม และเป็นเวลาไม่เกิน ๑ สัปดาห์ หากประสงค์จะขอยืมต่อให้แจ้งขออนุญาตยืมต่อทุกครั้งที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้รวมเวลาทั้งสิ้นต้องไม่เกิน ๑ เดือน ในกรณีที่ยืมเกิน ๑ สัปดาห์ หัวหน้าหอสมุดแห่งชาติสาขา จะพิจารณาอนุญาตเฉพาะกรณีที่เหมาะสม

๘.๓ หนังสือและสิ่งพิมพ์ที่ไม่อนุญาตให้ยืมออก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ ได้แก่

- (๑) หนังสือหายาก
- (๒) หนังสือหรือสิ่งพิมพ์ที่มีน้อยกว่า ๒ ฉบับ

- (๓) หนังสือภาพที่มีราคาสูง
- (๔) หนังสือพิมพ์หรือวารสารเย็บเล่ม
- (๕) หนังสือพิมพ์หรือวารสารฉบับปัจจุบัน
- (๖) หนังสืออ้างอิงทุกประเภท
- (๗) โสตทัศนวัสดุ
- (๘) หนังสือตัวเขียน และจารึก
- (๙) ภาพลายเขียน และภาพแกะสลัก

๘.๔ หากผู้ขอยืมหนังสือออกนอกสถานที่ ทำหนังสือหายหรือไม่สามารถนำหนังสือส่งคืนตามกำหนดเวลา จะต้องชดใช้ราคาหนังสือนั้นตามที่เจ้าหน้าที่จะกำหนด

๙. ผู้ประสงค์จะคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายสำเนาหนังสือ เพื่อการศึกษา ให้ติดต่อหัวหน้าหอสมุดแห่งชาติสาขานั้นๆ ในวันและเวลาราชการ ในกรณีที่ หอสมุดแห่งชาติสาขาที่มีบริการถ่ายสำเนาให้ใช้บริการถ่ายสำเนาของหอสมุดแห่งชาติสาขาโดยมีค่าใช้จ่ายตามระเบียบ

การคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายทำสำเนาด้วยเครื่องมือของผู้ใช้บริการเองจะต้องได้รับอนุญาตจากหัวหน้าหอสมุดแห่งชาติสาขาก่อน

๑๐. ผู้ประสงค์จะคัดลอก ถ่ายภาพ หรือทำสำเนาภาพลายเขียน ภาพแกะสลัก และจารึกในหอสมุดแห่งชาติสาขาเพื่อประโยชน์ในการตีพิมพ์ โฆษณา ทำซ้ำ หรือดัดแปลง จะต้องแสดงหลักฐานการอนุญาตลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายและจะต้องได้รับอนุญาต เป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ

๑๑. การขออนุญาตใช้อาคาร สถานที่ และบริเวณของหอสมุดแห่งชาติ สำหรับจัดงานหรือกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ของทางราชการ หรือเพื่อส่งเสริมการศึกษา จะต้องเป็นไปตามระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการใช้สถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ ของหอสมุดแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้อ ๑-๔ และ ข้อ ๖ และจะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ

๑๒. ผู้ใช้หอสมุดแห่งชาติจะขอรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่หอสมุดแห่งชาติสาขา และถ้ามีการประทุติตนไม่เหมาะสม เช่น ส่งเสียงอื้อฉาว หรือก่อความรำคาญ ให้แก่ผู้อื่น หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เจ้าหน้าที่ฯ มีอำนาจเชิญออกนอกหอสมุดแห่งชาติสาขาได้ ตลอดจนถึงสิทธิการให้บริการ และถ้าการกระทำนั้นๆ เป็นการทำลายทรัพย์สินของหอสมุดแห่งชาติสาขา เจ้าหน้าที่ฯ อาจดำเนินคดีตามกฎหมายอีกโสดหนึ่งด้วย

การใช้บริการห้องสมุด หอวิชาฐานฐาน

๑. ผู้มีสิทธิใช้บริการห้องสมุดหอวิชาฐานฐาน อนุญาตให้เฉพาะบุคคลต่อไปนี้เข้าใช้หนังสือในห้องบริการหนังสือ หอวิชาฐานฐาน

๑. อาจารย์ในมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และครู
๒. นิสิต นักศึกษา ในระดับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย
๓. ผู้ทำปริญญาในระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก
๔. ข้าราชการผู้มาทำการค้นคว้าเพื่อนำเรื่องราวไปปฏิบัติราชการ
๕. เอกชนที่มาทำการค้นคว้าวิจัย โดยมีใบรับรองของสภาวิจัยหรือใบรับรองขององค์การต่างๆ
๖. ผู้ที่ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติพิจารณาแล้วเห็นสมควรให้เข้าใช้บริการได้เป็นครั้งคราว
๗. นักเรียน นักศึกษา ที่สถาบันติดต่อขอเข้าชมเป็นหมู่คณะ
๘. คณะบุคคลที่หน่วยงานติดต่อขอเข้าชมเป็นหมู่คณะ

๒. เวลาเปิดบริการ เปิดบริการ วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา ๙.๐๐-๑๖.๓๐ น.

๓. การติดต่อขออนุญาตใช้บริการ

๑. ติดต่อกับบรรณารักษ์ ประจำห้องบริการหนังสือหอวิชาฐานฐาน เพื่อขอทำบัตรสมาชิก หอวิชาฐานฐาน
๒. แสดงบัตรประชาชน หรือบัตรข้าราชการ บัตรนักศึกษา บัตรสภาวิจัยฯ อย่างใดอย่างหนึ่ง ในเวลาขอทำบัตร
๓. นำภาพถ่ายหน้าตรง ขนาด ๑ นิ้ว จำนวน ๒ รูป แบบแบบฟอร์มขออนุญาตทำบัตร
๔. แสดงบัตรอนุญาตแก่เจ้าหน้าที่ประจำห้องบริการหนังสือ หอวิชาฐานฐานทุกครั้งที่ใช้บริการ
๕. ผู้ใช้บริการต้องใช้หนังสือเอกสาร วัสดุของห้องสมุด หอวิชาฐานฐาน อย่างทะนุถนอม ห้ามฉีก ตัด หัก ทำลายหนังสือ ทำให้หนังสือชำรุดเสียหาย และรักษาความสงบไม่รบกวนผู้ให้บริการอื่น
๖. ห้ามนำหนังสือเอกสาร หรือวัสดุห้องสมุดออกจากห้องสมุดหอวิชาฐานฐานโดยเด็ดขาด เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร

การเข้ารับบริการในศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๑. การอนุญาตให้บุคคลเข้ารับบริการในศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์มี ๒ ประเภท คือ

- ข. อนุญาตแก่ผู้ต้องการอ่านหนังสือหรือค้นเรื่องราวต่างๆ จากหนังสือใน
ศูนย์ราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๒. ผู้ที่ประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่ศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์นำชม พร้อมทั้งขอรับคำอธิบายเกี่ยวกับกิจการศูนย์ฯ เป็นหมู่คณะต้องได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

๓. ให้ผู้ใช้บริการศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ฝากหนังสือ เอกสาร
พิมพ์ หรือสิ่งของต่างๆ ไว้กับเจ้าหน้าที่ ห้ามนำเข้าภายในบริเวณห้องอ่านนอกจากจะได้รับอนุญาต
จากหัวหน้าห้องซึ่งจะพิจารณาตามความจำเป็นเฉพาะราย

๔. ห้ามนำเอกสาร หนังสือ หรือสื่อทัศนวัสดุ ตลอดจนทรัพย์สินของทางราชการในศูนย์ฯออกจากศูนย์ฯ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อำนวยการ หอสมุดแห่งชาติ

๕. ผู้ประสงค์จะคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายสำเนาหนังสือเพื่อการศึกษา ให้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประจำห้องในวันและเวลาราชการ ทั้งนี้จะต้องใช้บริการถ่ายสำเนาของหอสมุดแห่งชาติโดยมีค่าใช้จ่ายตามระเบียบ

การคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายสำเนาด้วยเครื่องมือของผู้ใช้บริการเองจะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อำนวยการ หอสมุดแห่งชาติก่อน

๖. ผู้ประสงค์จะคัดลอก ถ่ายภาพ หรือถ่ายสำเนาภาพในศูนย์เพื่อประโยชน์ในการตีพิมพ์โฆษณา ทำซ้ำ หรือดัดแปลง จะต้องแสดงหลักฐานการอนุญาตลิขสิทธิ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย และจะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร

๗. ผู้ใช้ศูนย์นราธิปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่ศูนย์ฯ และถ้ามีความประพฤติอันไม่เหมาะสม เช่น ส่งเสียงอื้อฉาว ก่อความรำคาญให้แก่ผู้อื่น หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เจ้าหน้าที่มีอำนาจเชิญออกนอกศูนย์ฯ ได้ และถ้าการกระทำนั้นๆ เป็นการทำลายทรัพย์สินของศูนย์ฯ เจ้าหน้าที่อาจดำเนินคดีตามกฎหมายอีกโสดหนึ่งด้วย

การขอใช้สถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ ของหอสมุดแห่งชาติ

๑. ให้ผู้ขอใช้สถานที่ของหอสมุดแห่งชาติ แสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษรตามแบบฟอร์มอื่นที่กำหนดไว้ท้ายระเบียบนี้ ต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ ล่วงหน้าก่อนเข้าใช้สถานที่ โดยมีระยะเวลาพอสมควร

๒. การอนุมัติให้ใช้สถานที่ของหอสมุดแห่งชาติ เป็นอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากรหรือ ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมศิลปากร

๓. ผู้ขอใช้สถานที่ของ หอสมุดแห่งชาติ ต้องเสียค่าบริการใช้สถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆ ตามที่กำหนดในระเบียบนี้ล่วงหน้า

๔. ผู้ขอใช้สถานที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในกรณีที่ทำให้ทรัพย์สินต่างๆ ของหอสมุดแห่งชาติเสียหายในระหว่างที่ใช้สถานที่

๕. อัตราค่าธรรมเนียมเป็นค่าบริการการใช้สถานที่ของหอสมุดแห่งชาติมีดังนี้คือ

๕.๑ ห้องประชุมใหญ่

ก. ครึ่งวันเช้า เวลา ๐๘.๓๐-๑๒.๐๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๘๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ข. ครึ่งวันบ่าย เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๘๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ค. เต็มวัน เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๑,๕๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๗๐๐ บาท

ง. หลังเวลา ๑๖.๓๐ น. คิดเป็นรายชั่วโมง

ใช้เครื่องปรับอากาศ ชั่วโมงละ ๓๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ชั่วโมงละ ๒๐๐ บาท

๕.๒ ห้องดอกไม้สด

ก. ครึ่งวันเช้า เวลา ๐๘.๓๐-๑๒.๐๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๒๕๐ บาท

ข. ครึ่งวันบ่าย เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๒๕๐ บาท

ค. เต็มวัน เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๔๕๐ บาท

ง. หลังเวลา ๑๖.๓๐ น. คิดเป็นรายชั่วโมง

ใช้เครื่องปรับอากาศ ชั่วโมงละ ๒๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ชั่วโมงละ ๑๐๐ บาท

๕.๓ ห้องนิทรรศการ วันละ ๒๐๐ บาท

๖. อัตราค่าธรรมเนียมบำรุงการใช้อุปกรณ์ระบบแสงและเสียงของหอสมุดแห่งชาติ ดังนี้คือ

๖.๑ เครื่องฉายภาพยนตร์ ชั่วโมงละ ๒๕๐ บาท หรือไม่เกินวันละ ๘๐๐ บาท โดยมีระยะเวลาสิ้นสุดการใช้ไม่เกิน ๑๖.๓๐ น. ของวัน (ไม่เกิน ๖ ชั่วโมง)

๖.๒ เครื่องฉายสไลด์ ชั่วโมงละ ๑๕๐ บาท หรือไม่เกินวันละ ๖๐๐ บาท โดยมีเงื่อนไขเช่นเดียวกับข้อ ๖.๑

๖.๓ เครื่องฉายข้ามศีรษะ (Over-head Projector) ชั่วโมงละ ๑๐๐ บาท หรือไม่เกินวันละ ๕๐๐ บาท โดยมีเงื่อนไขเช่นเดียวกับข้อ ๖.๑

๗. เงินค่าบริการการใช้สถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ ให้ดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการรับจ่ายเงินเพื่อประโยชน์การศึกษา

๘. การยกเว้นค่าบริการการใช้สถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ เป็นอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมศิลปากร

๙. ถ้าเป็นการขอใช้สถานที่ในวันหยุดราชการ หรือล่วงเวลาราชการผู้ขอใช้สถานที่จะต้องจ่ายค่าล่วงเวลาปฏิบัติงานตามอัตราค่าล่วงเวลาตามระเบียบของทางราชการจำนวน ๔ คน ต่อ ๑ ห้อง ดังต่อไปนี้คือ

๙.๑ เจ้าหน้าที่ควบคุมระบบเสียง ๑ คน

๙.๒ ผู้รักษาความปลอดภัย ๑ คน

๙.๓ นักการภารโรง ๒ คน

การใช้สถานที่ของหอวชิราวุธานุสรณ์

๑. ให้ผู้ขอใช้สถานที่ของหอวชิราวุธานุสรณ์ แสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษรตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ทำระเบียบนี้ต่ออธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติล่วงหน้าเป็นเวลาอย่างน้อย ๒ สัปดาห์ก่อนเข้าใช้สถานที่

๒. การอนุมัติให้ใช้สถานที่ของหอวชิราวุธานุสรณ์ เป็นอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากอธิบดีกรมศิลปากร

๓. เนื่องจากหอวชิราวุธานุสรณ์ยังขาดงบประมาณสำหรับใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค ดังนั้น ผู้ขอใช้สถานที่ของหอวชิราวุธานุสรณ์ต้องจ่ายเงินช่วยเหลือค่ากระแสไฟฟ้าตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๔ เงินดังกล่าวให้ชำระล่วงหน้าแก่หัวหน้างานบริหารทั่วไปของหอสมุดแห่งชาติ

๔. อัตราค่ากระแสไฟฟ้าในการใช้สถานที่ของหอวชิราวุธานุสรณ์ มีดังนี้คือ

๔.๑ ห้องประชุมเอกประสงค์ มีที่นั่งประมาณ ๓๐๐ ที่นั่ง

ก. ครึ่งวันเช้า เวลา ๘.๓๐ น.-๑๒.๐๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๒๕๐ บาท

ข. ครึ่งวันบ่าย เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๒๕๐ บาท

ค. เต็มวัน เวลา ๘.๓๐ น.-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๑,๐๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๕๐๐ บาท

ง. หลังเวลา ๑๖.๓๐ น. คิดเป็นรายชั่วโมง

ใช้เครื่องปรับอากาศชั่วโมงละ ๒๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศชั่วโมงละ ๑๐๐ บาท

๔.๒ ห้องประชุมเล็ก (ห้องพระลักษณ์-พระราม)

ก. ครึ่งวันเช้า เวลา ๘.๓๐ น.-๑๒.๐๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๓๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๑๕๐ บาท

ข. ครึ่งวันบ่าย เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๓๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๑๕๐ บาท

ก. เต็มวัน เวลา ๘.๓๐ น.-๑๖.๓๐ น.

ใช้เครื่องปรับอากาศ ๖๐๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศ ๓๐๐ บาท

ง. หลังเวลา ๑๖.๓๐ น. คิดเป็นรายชั่วโมง

ใช้เครื่องปรับอากาศชั่วโมงละ ๑๕๐ บาท

ไม่ใช้เครื่องปรับอากาศชั่วโมงละ ๑๐๐ บาท

๕. ผู้ขอใช้สถานที่ของหอวิชาวุฒานุสรณ์ จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในกรณีที่ทำให้ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ หรือสถานที่เกิดการชำรุดเสียหาย ในระหว่างที่ใช้สถานที่

๖. ถ้ามีการใช้อุปกรณ์ต่างๆ นอกเหนือจากปกติ ให้ผู้ขอใช้จ่ายเงินค่าบำรุงรักษาอุปกรณ์เหล่านั้นตามสมควร ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่อธิบดีกรมศิลปากรมอบอำนาจจะเป็นผู้กำหนดตามความเหมาะสม

๗. เงินค่ากระแสไฟฟ้า ให้ดำเนินการตามระเบียบว่าด้วยเงินรายได้แผ่นดินหรือตามที่จะได้ทำความตกลงกับกระทรวงการคลัง

๘. การยกเว้นค่ากระแสไฟฟ้า เป็นอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากอธิบดีกรมศิลปากร

๙. ถ้าเป็นการขอใช้สถานที่ในวันหยุดราชการหรือล่วงเวลาราชการผู้ขอใช้สถานที่จะต้องจ่ายค่าล่วงเวลาผู้ปฏิบัติงานตามอัตราค่าล่วงเวลาตามระเบียบของทางราชการ

๔.๖ กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

การขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

๑. การขออนุญาตพิมพ์หนังสือแจกในงาน

หนังสือและเอกสารที่กรมศิลปากรเป็นผู้มีลิขสิทธิ์สืบทอด หรือได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ หรือหนังสือที่หน่วยงานในกรมศิลปากรค้นคว้าเรียบเรียงขึ้นตามสาขางานที่หน่วยงานนั้นๆ เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการอยู่ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้พิมพ์เผยแพร่ในงานกุศลได้ เว้นแต่หนังสือและเอกสารควรสงวนไว้เป็นความลับ ไม่สมควรนำออกตีพิมพ์เผยแพร่ในปัจจุบัน หรือหนังสือที่กรมศิลปากรมีโครงการดำเนินการอย่างอื่นไว้แล้ว

ฉะนั้น ผู้ใดต้องการพิมพ์หนังสือดังกล่าวข้างต้น เพื่อแจกเป็นวิทยาทานหรือแจกต่อสาธารณชน หรือแจกเป็นมิตรพรีในงานมงคล หรืออวมงคล หรืองานอื่น ซึ่งมีได้เป็นไป

เพื่อประโยชน์แห่งการค้า โดยให้แจ้งความจำนงค์ต่อผู้อำนวยการกองวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร หรือผู้แทน การขออนุญาตจะต้องขอล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน

ในกรณีที่จำเป็นต้องจัดพิมพ์โดยรีบด่วนซึ่งผู้ขออนุญาตไม่สามารถจะขออนุญาตล่วงหน้าได้ ก่อน ๓๐ วัน เมื่อผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์พิจารณาแล้ว เห็นว่าหนังสือที่จะพิมพ์นั้นเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าจะมอบต้นฉบับให้ผู้ขออนุญาตไปจัดพิมพ์เองจะไม่เสร็จเรียบร้อยทันแจกในงานได้ กรมศิลปากรอาจจะจัดหาโรงพิมพ์ได้รวดเร็วและเรียบร้อยพิมพ์ให้เอง โดยให้โรงพิมพ์ติดต่อกำค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากผู้ขออนุญาตพิมพ์ และผู้ขออนุญาตพิมพ์ จะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. หนังสือที่จะพิมพ์แจกจ่ายเป็นกุศลวิยาทานโดยมิได้มุ่งประโยชน์เพื่อการค้าต้องขออนุญาตพิมพ์ จำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐๐ เล่ม

๒. ต้องจ่ายหนังสือเป็นประโยชน์แก่กรมศิลปากร ร้อยละ ๒๐ ของจำนวนที่พิมพ์แต่ทั้งนี้ไม่เกิน ๔๐๐ เล่ม ไม่ว่าจะขออนุญาตพิมพ์จำนวนเท่าใดก็ตาม

๓. การส่งหนังสือที่พิมพ์ให้กรมศิลปากรให้นำส่งทันทีที่พิมพ์เสร็จ หรือภายใน ๑๕ วัน

๔. ถ้าส่งไม่ครบจำนวนที่กำหนดไว้ ต้องชดใช้เงินแทนหนังสือตามราคาที่คุณำำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์หรือผู้แทนกำหนดให้

๕. หนังสือที่กรมศิลปากรอนุญาตให้นำมาลงตีพิมพ์เผยแพร่ได้ จะต้องส่งใบพิสูจน์อักษรให้เจ้าหน้าที่กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ตรวจแก้ และเป็นผู้สั่งพิมพ์ทั้งหมด

๖. กรมศิลปากรจะเขียนคำนำไว้เป็นหลักฐานการอนุญาต ซึ่งผู้ขออนุญาตจะต้องตีพิมพ์ไว้เป็นเบื้องต้นของหนังสือ

๗. ห้ามตีพิมพ์ข้อความอื่นๆ หรือบทความอื่นๆ อันมิใช่ลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากรเพิ่มเติมลงในหนังสือ ยกเว้นคำไว้อาลัยหรือข้อความที่ได้นำส่งให้คุณำำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์พิจารณาตรวจอนุญาตแล้ว

๘. หน้าปกหนังสือที่พิมพ์แจกงานกุศลจะต้องพิมพ์ตราพระคเณศซึ่งเป็นตราประจำกรมศิลปากรลงไปด้วย

๙. ปกในและด้านหลังปกในหนังสือที่จะพิมพ์แจกให้พิมพ์ข้อความตามที่กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กำหนดให้

๑๐. ห้ามผู้ขออนุญาตนำหนังสือที่ตีพิมพ์ไปจำหน่ายเพื่อประโยชน์ในการค้า

๒. การขออนุญาตพิมพ์หนังสือจำหน่าย

หนังสือหรือเอกสารซึ่งกรมศิลปากรมีลิขสิทธิ์อยู่หรือได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ หรือหนังสือวิชาการที่หน่วยงานต่างๆ ในกรมศิลปากรค้นคว้าเรียบเรียงขึ้นตามสาขาที่หน่วยงานนั้นๆ เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการอยู่ ผู้ใดจะขออนุญาตพิมพ์จำหน่ายเพื่อประโยชน์ในการค้า กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้พิมพ์ได้ เว้นไว้แต่หนังสือและเอกสารที่ควรสงวนไว้เป็นความลับไม่ควรนำออกตีพิมพ์เผยแพร่ในปัจจุบัน หรือหนังสือที่กรมศิลปากรมีโครงการดำเนินงานอย่างอื่นไว้แล้วให้ผู้ขออนุญาตพิมพ์จำหน่าย ทำหนังสือพร้อมแจ้งจำนวนพิมพ์ ถึงผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์หรือหัวหน้ากลุ่มงานที่รับผิดชอบ ซึ่งจะนำเสนออธิบดีกรมศิลปากรเพื่อขออนุญาต เมื่อได้รับอนุญาตแล้วผู้ขออนุญาตต้องทำสัญญาไว้กับกรมศิลปากร แล้วจึงรับต้นฉบับไปจัดพิมพ์จำหน่ายได้ และถ้าผู้ขออนุญาตไม่มาทำสัญญากับกรมศิลปากร และมีได้แจ้งข้อขัดข้องให้ทราบภายใน ๓๐ วัน หลังจากวันที่ได้รับอนุญาตถือว่าสละสิทธิ์ กรมศิลปากรอาจจะอนุญาตให้ผู้อื่นจัดพิมพ์จำหน่ายต่อไป

ในการอนุญาตให้พิมพ์จำหน่ายอนุญาตเพียงครั้งเดียวตามจำนวนระบุไว้ในหนังสืออนุญาต ถ้าจะพิมพ์ใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากกรมศิลปากรทุกครั้งไป และผู้ขออนุญาตจะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. หนังสือที่กรมศิลปากรอนุญาตให้พิมพ์จำหน่าย ต้องมีคำนำของกรมศิลปากรเป็นหลักฐานในการอนุญาตซึ่งผู้อนุญาตต้องตีพิมพ์ไว้เบื้องต้นของหนังสือ

๒. การขออนุญาตพิมพ์ครั้งหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ เล่ม และจะต้องจ่ายผลประโยชน์ให้แก่กรมศิลปากรดังนี้

๒.๑ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ ๓,๐๐๐ เล่ม ให้จ่ายหนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจ่ายเงินร้อยละ ๑๐ ของราคาบนปก คูณด้วยจำนวนเล่มหนังสือที่พิมพ์

๒.๒ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ ๔,๐๐๐ เล่ม ให้จ่ายหนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจ่ายเงินร้อยละ ๘ ของราคาบนปก คูณด้วยจำนวนเล่มหนังสือที่พิมพ์

๒.๓ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ ๕,๐๐๐ เล่ม ให้จ่ายหนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจ่ายเงินร้อยละ ๗ ของราคาบนปก คูณด้วยจำนวนเล่มหนังสือที่พิมพ์

๒.๔ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ ๖,๐๐๐ เล่ม ให้จ่ายหนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจ่ายเงินร้อยละ ๖ ของราคาบนปก คูณด้วยจำนวนเล่มหนังสือที่พิมพ์

๒.๕ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ ๑๐,๐๐๐ เล่ม ให้จ่ายหนังสือ ๑๐๐ เล่ม และจ่ายเงินร้อยละ ๗ ของราคาบนปก คูณด้วยจำนวนเล่มหนังสือที่พิมพ์

๓. ผู้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือจำหน่ายจะต้องจ่ายเงินผลประโยชน์แก่กรมศิลปากรในวัน

ทำสัญญา

๔. กรมศิลปากรจะสงวนระยะเวลาไม่อนุญาตให้ผู้อื่นพิมพ์หนังสือเรื่องเดียวกันนั้นออกจำหน่ายอีกภายในระยะเวลาดังนี้

๔.๑ ถ้าขออนุญาตพิมพ์ครั้งละ ๖,๐๐๐ เล่ม ขึ้นไป จะสงวนระยะเวลาไว้ ๑ ปี

๔.๒ ถ้าขออนุญาตพิมพ์ครั้งละ ๑๐,๐๐๐ เล่ม ขึ้นไป จะสงวนระยะเวลาไว้ ๒ ปี ทั้งนี้ นับแต่วันที่ยื่นขออนุญาตในข้อตกลง หรือสัญญากับกรมศิลปากร

๕. ห้ามผู้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือจำหน่ายตีพิมพ์ข้อความอื่นต่อเติมจากต้นฉบับของกรมศิลปากร และจะต้องส่งใบพิสูจน์อักษรให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรผู้รับผิดชอบตรวจแก้ และสิ่งพิมพ์ทั้งหมดถ้าปรากฏว่าตอนใดเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบไม่ได้ตรวจหรือตรวจแก้แล้วแต่ยังไม่ได้ส่งตีพิมพ์ผู้ขออนุญาตพิมพ์นำไปพิมพ์เองโดยพลการ ถ้ามีข้อความผิดตกบกพร่องมาก กรมศิลปากรจะไม่ยอมให้วางจำหน่ายจนกว่าจะได้มีการแก้ไขใหม่ให้ถูกต้อง

๖. ผู้ขออนุญาตพิมพ์จำหน่าย ต้องนำแบบปกไปให้ผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ หรือหัวหน้าฝ่าย หรือผู้แทนที่รับผิดชอบในการจัดพิมพ์หนังสือนั้นตรวจพิจารณาเห็นชอบและอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเสียก่อนจึงตีพิมพ์ได้

ถ้าผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ หรือหัวหน้าฝ่าย หรือผู้แทนที่รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ไม่เห็นชอบกับลวดลายหรือสี หรือข้อความบนปกที่ผู้ขออนุญาตออกแบบมาจะให้แก้ไขใหม่ตามที่เห็นควรก็ได้

๗. ข้อขัดแย้งต่างๆ อันอาจเกิดขึ้นระหว่างผู้ขออนุญาตจัดพิมพ์จำหน่ายกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ ให้นำเสนอกรมศิลปากรเป็นผู้พิจารณาชี้ขาด

ขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

โทรศัพท์หมายเลข ๒๘๑-๑๑๕๓, ๒๘๑-๐๓๘๒, ๖๒๘-๕๐๓๗

สถาพร ดงขุนทด รวบรวม

บรรณานุกรม

- กองบินน้อยที่ ๕๓. **ประวัติวันวีรกรรม ๘ ธันวาคม ๒๕๔๕.** (เอกสารอัดสำเนา).
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **นำเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารแผ่นพับจัดพิมพ์โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย).
- การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์, ศูนย์พัฒนาการ. **ประวัติความเป็นมาของศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ประจวบคีรีขันธ์.** (เอกสารอัดสำเนา).
- การศาสนา, กรม. **ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร เล่ม ๑.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารแผ่นพับจัดพิมพ์ โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ).
- ชนินฐา สุวรรณชาติ. “ฤดูร้อนยังสวย ท้องฟ้ายังสดใสในหัวหิน” **อนุสาร อ.ส.ท. ๒๙, ๑๐** (พฤษภาคม ๒๕๓๒) : หน้า ๗๖-๘๘.
- คณิตา เลขะกุล. “กุยบุรี” **อนุสาร อ.ส.ท. ๑๒, ๙** (เมษายน ๒๕๑๕) : หน้า ๑๖-๑๙, ๖๘-๗๒.
- คณิตา เลขะกุล. “บางนางรม - ประจวบคีรีขันธ์”, **อนุสาร อ.ส.ท. ๒๙, ๑๐** (พฤษภาคม ๒๕๑๕) : หน้า ๑๘-๓๐, ๗๗-๗๙.
- ดำเนิน เลขะกุล, พลโท. “ประจวบคีรีขันธ์ เยาวของประเทศไทย.” **อนุสาร อ.ส.ท. ๑๒, ๙** (เมษายน ๒๕๑๕), หน้า ๖-๙.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ ๒.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในงานบำเพ็ญพระราชกุศลพระบรมราชานุสาวรีย์ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓).
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๑. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่พุทธศักราช ๒๕๓๑).
- _____. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๓๘).

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔**. กรุงเทพฯ : การพิมพ์เกื้อกูล, ๒๕๐๗ (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางอนงค์ เทียรธมาช ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗).

ประจวบคีรีขันธ์, จังหวัด. คณะอนุกรรมการวัฒนธรรม. **บันทึกเรื่อง ประจวบคีรีขันธ์ กรณีศึกษา : ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๓๘

ประจวบคีรีขันธ์, สำนักงานจังหวัด. **บรรยายสรุปข้อราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

_____. **สมุดข้อมูลสำคัญจังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

มหาดไทย, กระทรวง. **ประวัติจังหวัดมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. ม.ป.ท. ๒๕๒๘.

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. “เลลลอดรุ่มพรวัว... จากทับสะแกถึงบางเบ็ด”, **อนุสาร อ.ส.ท. ๒๙, ๑๐** (พฤษภาคม ๒๕๓๒) หน้า ๓๖-๔๔.

วรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กอง. **ปัทมศิลป์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), พ.ศ. ๒๕๓๘. (กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่ เนื่องในโอกาส ถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดชั้นเงิน จังหวัดชุมพร ๒๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘.

วินิจ รั้งผิง. “เที่ยวถ้ำน้ำตกริมที่ป่าละอู”, **อนุสาร อ.ส.ท. ๒๙, ๑๐** (พฤษภาคม ๒๕๓๒) : หน้า ๔๙-๕๗.

ศิลปากร, กรม. **กฎหมายสามดวง**. กรุงเทพฯ. ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, ๒๕๒๑.

_____. **ข้อมูลระเบียบต่างๆ ของกรมศิลปากรจากกลุ่มงานนิติการ**. (เอกสารอัดสำเนาของสำนักงาน เลขาธิการกรม กรมศิลปากร)

_____. **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓๙ จดหมายเหตุวันวลิต**. พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๗. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเจิม ลุประสงค์ ณ เมรุวัดราษฎร์นิยม จังหวัดนนทบุรี ๒ ธันวาคม ๒๕๑๖).

_____. **นามสงเคราะห์และเรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

_____. **พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริรักษ์, ๒๕๐๗.**

_____. **สารกรมศิลปากร**. ๙,๑ (มกราคม ๒๕๓๙) : หน้า ๑๕

สมพงษ์ สุทินศักดิ์. **วัดธรรมิการาม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เลียงเชียง, ๒๕๓๗.

สายสุรีย์ สุขนคร. “เที่ยวเกาะหลัก”, **อนุสาร อ.ส.ท. ๑๒, ๙** (เมษายน ๒๕๑๕) : หน้า ๑๐-๑๕, ๖๗-๖๘.

สุจิต จามรمان. “วันฟ้าใสที่เขาสามร้อยยอด”, **อนุสาร อ.ส.ท. ๒๙, ๑๐** (พฤษภาคม ๒๕๓๒) : หน้า ๙๕-๑๐๒.

สัมภาษณ์

พระราชเมธาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร

พระครูโสภาสธรรมทัศน์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร

สัมภาษณ์ วันที่ ๑๕,๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๙

ขอบเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ และว่านวยความสะดวกในการจัดหาเอกสารข้อมูล

นายภาสกร อภิฤทธิไธสาร

สำนักงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นายบุญสร้าง ปริกขิตตานนท์

ประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ม.ล. ปัญญา ลดาวัลย์

หัวหน้าหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ดร. ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์

ผู้อำนวยการอุทยานวิทยาศาสตร์ ณ หว้ากอ
ประจวบคีรีขันธ์

นายสนอง เชิงฉลาด

เจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นางสาวลดาวัลย์ พวงนิล

เจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นายชูศักดิ์ ธนพงศ์พิชิตกุล

เจ้าหน้าที่อุทยานวิทยาศาสตร์ ณ หว้ากอ ประจวบคีรีขันธ์

นายคม คิลปาจารย์

นักวิชาการประมงศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
ประจวบคีรีขันธ์

ดาบตำรวจสถาพร ใจบุญ

หมวดตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๔๖๑ จุดตรวจด่านสิงขร

พันจ่าอากาศเอกเสริมพงษ์ ลิบลับ

แผนกบริการ กองบินที่ ๕๓

**รายชื่อพระอารามหลวง
ที่กรมศิลปากรนำพาพระกฐินพระราชทานไปถวาย
พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๕๓๙**

ลำดับที่	พ.ศ.	รายนามวัด	หมายเหตุ
๑.	๒๔๗๗	วัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี	
๒.	๒๔๗๘	วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
๓.	๒๔๗๙	วัดมหาพฤฒาราม กรุงเทพมหานคร	
๔.	๒๔๘๐	วัดอินทาราม กรุงเทพมหานคร	
๕.	๒๔๘๑	วัดคฤหบดี กรุงเทพมหานคร	
๖.	๒๔๘๒	วัดสังเวชวิศยาราม กรุงเทพมหานคร	
๗.	๒๔๘๓	วัดบุปผาราม กรุงเทพมหานคร	
๘.	๒๔๘๔	วัดภคินีนาถ กรุงเทพมหานคร	
๙.	๒๔๘๕	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๐.	๒๔๘๖	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๑.	๒๔๘๗	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๒.	๒๔๘๘	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๓.	๒๔๘๙	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๔.	๒๔๙๐	วัดโมลีโลกยาราม กรุงเทพมหานคร	
๑๕.	๒๔๙๑	วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร	
๑๖.	๒๔๙๒	วัดราชนัดดาราม กรุงเทพมหานคร	
๑๗.	๒๔๙๓	วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร	
๑๘.	๒๔๙๔	วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี	
๑๙.	๒๔๙๕	- งด -	
๒๐.	๒๔๙๖	- งด -	
๒๑.	๒๔๙๗	- งด -	
๒๒.	๒๔๙๘	- งด -	
๒๓.	๒๔๙๙	- งด -	
๒๔.	๒๕๐๐	- งด -	
๒๕.	๒๕๐๑	วัดกาญจนสิงหาสน์ กรุงเทพมหานคร	

ลำดับที่	พ.ศ.	รายนามวัด	หมายเหตุ
๒๖.	๒๕๐๒	วัดดุสิตาราม	กรุงเทพมหานคร
๒๗.	๒๕๐๓	วัดพระยาทำ	กรุงเทพมหานคร
๒๘.	๒๕๐๔	วัดกาญจนสิงหาสน์	กรุงเทพมหานคร
๒๙.	๒๕๐๕	วัดอัปสรสวรรค์	กรุงเทพมหานคร
๓๐.	๒๕๐๖	วัดชนะสงคราม	กรุงเทพมหานคร
๓๑.	๒๕๐๗	วัดเทพธิดาราม	กรุงเทพมหานคร
๓๒.	๒๕๐๘	วัดสุวรรณาราม	กรุงเทพมหานคร
๓๓.	๒๕๐๙	วัดราชสิทธิาราม	กรุงเทพมหานคร
๓๔.	๒๕๑๐	วัดสังข์กระจาย	กรุงเทพมหานคร
๓๕.	๒๕๑๑	วัดชนะสงคราม	กรุงเทพมหานคร
๓๖.	๒๕๑๒	วัดใหญ่สุวรรณาราม	จังหวัดเพชรบุรี
๓๗.	๒๕๑๓	วัดเสาชิงช้า	จังหวัดลพบุรี
๓๘.	๒๕๑๔	วัดเขาบางทราย	จังหวัดชลบุรี
๓๙.	๒๕๑๕	วัดพระธาตุดอยสุเทพ	จังหวัดเชียงใหม่
๔๐.	๒๕๑๖	วัดพนัญเชิง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔๑.	๒๕๑๗	วัดช้างค้ำวรวิหาร	จังหวัดน่าน
๔๒.	๒๕๑๘	วัดพระธาตุพนม	จังหวัดนครพนม
๔๓.	๒๕๑๙	วัดพระมหาธาตุ	จังหวัดนครศรีธรรมราช
๔๔.	๒๕๒๐	วัดพระบรมธาตุไชยา	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๔๕.	๒๕๒๑	วัดเฉลิมพระเกียรติ	จังหวัดนนทบุรี
๔๖.	๒๕๒๒	วัดสุทธจินดา	จังหวัดนครราชสีมา
๔๗.	๒๕๒๓	วัดชุมพลนิกายาราม	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔๘.	๒๕๒๔	- งต -	
๔๙.	๒๕๒๕	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	จังหวัดสุโขทัย
๕๐.	๒๕๒๖	วัดสุทธायาราม	จังหวัดราชบุรี
๕๑.	๒๕๒๗	วัดธาตุ	จังหวัดขอนแก่น
๕๒.	๒๕๒๘	วัดลี้จันทรมิตร	จังหวัดลพบุรี
๕๓.	๒๕๒๙	วัดมณีมาวาส	จังหวัดสงขลา
๕๔.	๒๕๓๐	วัดใหญ่สุวรรณาราม	จังหวัดเพชรบุรี
๕๕.	๒๕๓๑	วัดกลางมิ่งเมือง	จังหวัดร้อยเอ็ด

ลำดับที่	พ.ศ.	รายนามวัด	หมายเหตุ
๕๖.	๒๕๓๒	วัดพระพุทธรูปตากผ้า	จังหวัดลำพูน
๕๗.	๒๕๓๓	วัดเขมาภิรตาราม	จังหวัดนนทบุรี
๕๘.	๒๕๓๔	วัดป่าโมก	จังหวัดอ่างทอง
๕๙.	๒๕๓๕	วัดจองคำ	จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๖๐.	๒๕๓๖	วัดท่าโพธิ์	จังหวัดนครศรีธรรมราช
๖๑.	๒๕๓๗	วัดพระนอนจักรสีห์วรวิหาร	จังหวัดสิงห์บุรี
๖๒.	๒๕๓๘	วัดชันเงิน	จังหวัดชุมพร
๖๓.	๒๕๓๙	วัดธรรมิการามวรวิหาร	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

